

**T.C.
Niğde Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı**

**Başkanlık Sisteminin Türkiye'de Uygulanabilirliği
Üzerine Bir İnceleme**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Ayten YILDIZ**

**Niğde
Haziran, 2015**

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ
ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Aytan YILDIZ

Danışman : Doç. Dr. Selim KILIÇ
Üye : Yrd. Doç. Dr. H. Serkan AKILLI
Üye : Yrd. Doç. Dr. Yavuz YILDIRIM

Niğde
Haziran, 2015

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **'BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME'** Başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım 02/07/2015

(imza)
Ayten YILDIZ

ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Selim KILIÇ danışmanlığında Ayten YILDIZ tarafından hazırlanan "Başkanlık Sisteminin Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Bir İnceleme" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

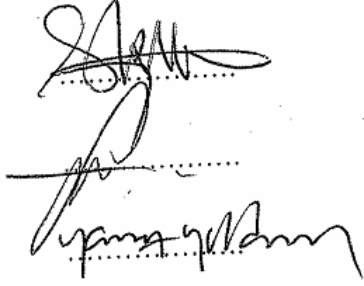
Tarih: 02/07/2015

JÜRİ :

Danışman : Doç. Dr. Selim KILIÇ

Üye : Yrd. Doç. Dr. H. Serkan AKILLI

Üye : Yrd. Doç. Dr. Yavuz YILDIRIM

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ömer İSKENDEROĞLU
Enstitü Müdürü

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TÜRKİYE'DE
UYGULANABİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

YILDIZ, Ayten

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Selim KILIÇ

Haziran 2015, 134 sayfa

Türkiye’de zaman zaman rejim krizleri yaşanmaktadır. Bu krizlerin meydana gelmesini önlemek amacıyla anayasalarda değişikliklere gidilmektedir. Bu değişikliklerin yararlı bir sonuç doğuramayacağını düşünenler, rejim değişikliğine gidilmesi gerekliliğini savunmaktadırlar. Özellikle son zamanlarda İktidar partisinin desteğiyle başkanlık sistemine geçilmesini isteyenlerin sayısı günden güne artmaktadır. Başkanlık sistemine geçilmesini savunanlara göre, bu sistemle Türkiye’nin güçlü, demokratik, istikrarlı bir yönetime sahip olacaktır. Diğer taraftan başkanlık sistemine geçilmesinin Türkiye açısından olumsuz sonuçlar doğuracağını ileri sürenler de bulunmaktadır. Bu kişiler, sistemin katılığını, meşruiyet sorununu, yasama-yürütme ilişkilerinin sekteye uğrayabilmesi ve seçimi kazanan başkanın dışında diğer siyasi partilerin siyasette aktif olamayacağı görüşlerini ileri sürerler.

Anahtar Kelimeler: Başkanlık sistemi, Parlamenter sistem, Yarı başkanlık sistemi, Başkanlık sisteminin Türkiye’de uygulanabilirliği.

ABSTRACT
MASTER THESIS
A STUDY ON APPLICABILITY OF PRESIDENTIAL SYSTEM IN
TURKEY

YILDIZ, Ayten

Department of Public Administration

Supervisor: Assit. Prof. Selim KILIÇ

June 2015, Pages 134

In Turkey regime crises are occur from time to time. In order to prevent the occurrence of these crises, visitations must be changed. Those who think that these changes won't lead to beneficial results, advocate that regime it self must be changed. Especially recently, the number of defender of presidential system are increasing day by day with the support of the party in powder .according these defender of presidential system with applying this system Turkey will have powerful, democratic and stable management on the other hand there are others who think that presidential system would lead negative results for Turkey. These people set forth that this system is rigidity, legitimacy problem. Legislative executive relationships may be interrupted and except the elected president the other political parties can not be active in politics.

Keywords: Presidential system, Parliamentary system, Quasi Presidential System, Presidential system applicability in Turkey.

ÖNSÖZ

Ülkemizde 1991 yılından itibaren gündeme gelen başkanlık sistemi tartışmaları son zamanlarda gündemi daha sık meşgul eder hale gelmiştir. Bu tezimde gündemde olan başkanlık sisteminin Türkiye’de uygulanabilirliğinin incelenmesi hakkında kamuoyunda yer alan görüşlerin ve önerilerin incelenmesi yapılmıştır.

Başkanlık sisteminin Türkiye’de uygulanabilirliği tartışmaları güncel bir konu olduğu için kaynak sıkıntısı neden olmaktadır. Bu sebeple konuyla ilgili makaleler olduğundan daha çok makalelerden yararlandım.

Çalışmalarım da bana destek olan sayın Doç. Dr. Selim Kılıç’a teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL SİSTEMLER

1.1 SİYASAL SİSTEMİN TANIMI.....	4
1.2 SİYASAL SİSTEMLERİN SINIFLANDIRILMASI.....	6
1.3. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ TEMELİNDE BAŞKANLIK SİSTEMİ	12
1.3.1 Amerika Birleşik Devletleri’nde Başkanlık Sisteminin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	13
1.3.2. Başkanlık Sisteminin Özellikleri	16
1.3.3. Amerika Birleşik Devletleri’nde Anayasal Kurumların Yapısı ve İşleyişi	18
1.3.3.1. Yasama Organı.....	18
1.3.3.2. Yürütme Organı.....	20
1.3.3.3. Yargı Organı	23
1.3.4. Başkanlık Sisteminde Avantajları ve Dezavantajları	24
1.3.4.1. Başkanlık Sisteminin Avantajları.....	24
1.3.4.2. Başkanlık Sisteminin Dezavantajları.....	26
1.3.5. Başkanlık Sistemi İle Yönetilen Diğer Ülkeler	28
1.4. YARI BAŞKANLIK SİSTEMİ.....	31
1.4.1 Yarı Başkanlık Sisteminin Ortaya Çıkışı	33
1.4.2. Fransa Örneğinde Yarı Başkanlık Sisteminin İşleyişi.....	34

1.4.2.1. Yasama Organı.....	34
1.4.2.2. Yürütme Organı.....	35
1.4.2.3 Yargı Organı	37
1.4.3. Yarı Başkanlık Sisteminin Avantaj ve Dezavantajları.....	38
1.4.3.1. Yarı Başkanlık Sisteminin Avantajları.....	38
1.4.3.2. Yarı Başkanlık Sisteminin Dezavantajları.....	39
1.5. MECLİS HÜKÜMETİ SİSTEMİ.....	39
1.5.1. Meclis Hükümeti Sisteminin Ortaya Çıkışı.....	40
1.5.2. İsviçre Örneğinde Meclis Hükümeti Sisteminin İşleyişi.....	40
1.5.2.1. Yasama Organı.....	40
1.5.2.2. Yürütme Organı.....	41
1.5.2.3. Yargı Organı	42
1.6. PARLAMENTER SİSTEM	43
1.6.1 Parlamenter Sistemin Ortaya Çıkışı.....	44
1.6.2. İngiltere Örneğinde Parlamenter Sistemin İşleyişi	44
1.6.2.1. Yasama Organı.....	45
1.6.2.2. Yürütme Organı.....	46
1.6.2.3. Yargı Organı	47
1.6.3. Parlamenter Sistemin Avantajları ve Dezavantajları	48
1.6.3.1.Parlamenter Sistemin Avantajları.....	48
1.6.3.2.Parlamenter Sistemin Dezavantajları	49

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİNDEN GÜNÜMÜZE TÜRK ANAYASAL SİSTEMİNDE YASAMA VE YÜRÜTME

2.1 OSMANLI DÖNEMİ	52
2.1.1 Birinci Meşrutiyetin İlanı ve 1876 Kanuni Esasi'nin Kabulü	53

2.1.1.1 1876 Kanuni Esasi’de Yasama Organı.....	55
2.1.1.2 1876 Kanuni Esaside Yürütme Organı.....	56
2.1.1.3 Birinci Meşrutiyetin Sonuçları.....	56
2.1.2 II. Meşrutiyet	57
2.2 CUMHURİYET DÖNEMİ	60
2.2.1 1921 (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) Anayasası	60
2.2.1.1. 1921 Anayasası’nda Yasama ve Yürütme Organları	61
2.2.1.2 1921 Anayasası’nda 29 Ekim 1923 Tarihinde Yapılan Değişiklikler.	62
2.2.2 1924 (Teşkilat- ı Esasiye) Anayasası	63
2.2.2.1 1924 Anayasası’nda Yasama ve Yürütme Organları	64
2.2.2.2 1924 Anayasası’nda Yapılan Değişiklikler	65
2.2.3 1961 Anayasası	66
2.2.3.1 1961 Anayasası’nda Yasama ve Yürütme Organları	68
2.2.3.2 1961 Anayasası’ndaki Değişiklikler.....	69
2.2.4. 1982 Anayasası	70
2.2.4.1. 1982 Anayasası’nda Yasama Organı.....	71
2.2.4.2 1982 Anayasası’nda Yürütme Organı	72
2.3 TÜRKİYE’DE UYGULANAN PARLAMENTER SİSTEMİN ÖZELLİKLERİ	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TÜRKİYE’ DE UYGULANABİLİRLİĞİ TARTIŞMALARI

3.1 BAŞKANLIK SİSTEMİ TARTIŞMALARININ TÜRKİYE TARİHİNDE ORTAYA ÇIKIŞI.....	81
3.2 TÜRKİYE’DE BAŞKANLIK SİSTEMİNE GEÇİLMESİ TARTIŞMALARI	83
3.2.1 Başkanlık Sistemine Geçilmesini Savunanların Gerekçeleri	84
3.2.1.1. Başkanlık Sistemi ve Siyasi İstikrar.....	84

3.2.1.2 Başkanlık Sisteminin Yasama Bağımsızlığını Arttırması	87
3.2.1.3 Başkanlık sisteminin Daha Fazla Demokrasi Sağlaması.....	90
3.2.1.4 Tarihsel Geçmişimizin Başkanlık Sistemine Uygun Olması.....	93
3.2.2 Başkanlık Sistemine Yöneltilen Eleştiriler.....	96
3.2.2.1 Başkanlık Sisteminin Katılığa Neden Olması.....	96
3.2.2.2 Başkanlık Sisteminin Yasama ve Yürütme İlişkilerinde Çatışma ve Tıkanmaya Neden Olması	99
3.2.2.3 Başkanlık Sisteminin Otoriter Yönetimlere Ortam Hazırlaması	101
3.2.2.4 Siyasi Hayatın Aşırı Kutuplaşması.....	103
3.2.2.5 Başkanlık Sistemine Yöneltilen Diğer Eleştiriler	106
SONUÇ	109
KAYNAKÇA	113
ÖZGEÇMİŞ.....	123

GİRİŞ

Siyasal sistemin yapı taşı oluşturulan hükümet sistemleri, yasama yürütme ve yargı organlarının aralarındaki ilişkinin konumuna göre sınıflandırılır. Dört ana hükümet sistemi bulunmaktadır. Bunlar: Meclis Hükümeti, Parlamenter, Başkanlık ve Yarı Başkanlık sistemleridir.

Yasama, yürütme ve yargı organlarının görevini tek bir meclis üstlenmişse, sistem Meclis Hükümeti sistemi adını alır. Kuvvetler arasında işbirliğinin olduğu, iki başlı yürütmenin bulunduğu, devlet başkanının bağımsız ve sorumsuz olduğu, yasama ve yürütme organlarının birbirlerini denetleyebildiği mekanizmalarının bulunduğu sisteme Parlamenter sistem denir. Kuvvetlerin sert ayrılığına dayanan sistem ise, Başkanlık Sistemidir. Diğer bir sistem olan Yarı Başkanlık sisteminde yürütme organının başı devlet başkanıdır ve devlet başkanı halk tarafından seçilir. Bu sistemde devlet başkanı oldukça güçlü yetkilere sahiptir.

Osmanlı Devleti'nde padişahlar, dünyada ve özellikle Avrupa'da meydana gelen modernleşme, demokrasi ve eşitlik hareketleri sonucunda değişen yenedünya düzenine uyum sağlamak amacıyla birtakım düzenlemelere gitmişlerdir. Osmanlıdaki bu yenilikçi hareketler Senedi İttifak ile başlayıp ikinci Meşruiyete kadar giden uzun bir dönemi kapsamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk olarak meclis hükümeti sistemi benimsenmiş (bu dönemin olağanüstü bir özellik taşımasından dolayı kararların hızlı bir şekilde alınması gerektiği için bu sistem uygulanır yani geçici bir durumdur) olmakla birlikte zamanla sistemden kaynaklanan sorunların önlenmesi amacıyla yeni düzenlemeler yapılmış ve bu düzenlemelerin sonucunda sistem parlamenter sisteme evrilmiştir. Fakat Türkiye'de parlamenter sistemin uygulanmasından kaynaklı sorunların var olması ve bu sorunların çözümü için yeni bir sisteme geçilmesi tartışmaları özellikle de bazı siyasi liderlerin başkanlık sistemine geçilmesi yönündeki istekleri ve bu yöndeki görüşleri son zamanlarda Türkiye'nin siyasi gündemi oluşturmaktadır.

Türkiye'de son bir yıl içinde yoğunlaşan başkanlık sistemi tartışmaları, aslında 1960'lardan beri zaman zaman çeşitli kesimlerce gündeme getirilmektedir. Başkanlık sistemi tartışmaları ilk defa yönetim katında Turgut Özal'ın cumhurbaşkanlığı döneminde kamuoyu tarafından tartışılmaya başlanmıştır. Turgut Özal'ın ardından

Cumhurbaşkanlığı koltuğuna geçen Süleyman Demirel döneminde de başkanlık sistemi tartışmaları Özal dönemi kadar olmasa da gündeme gelir, ancak kamuoyunda fazla ilgi uyandırmamıştır.

Türkiye’de Başkanlık sistemi önerileri Süleyman Demirel’in ardında uzun bir zaman suskunluğa bürünmüştür. Ancak bu suskunluk 21 Nisan 2003 yılında dönemin Başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan’ın başkanlık sistemini tekrar dile getirmesiyle son bulmuştur. Bu durumun ardından Türkiye’deki siyasetçiler ve akademisyenler başkanlık sisteminin Türkiye’de uygulanması durumunda sistemin başarılı ve ya başarısız sonuçlarını tartışmaya başlamışlardır.

Başkanlık sisteminin Türkiye’de tekrar dile getirilmesini savunanlar, sistemin faydalarını şöyle sıralamaktadır: Başkanlık sisteminin, koalisyon hükümetlerini ortadan kaldıracaktır, olması, siyasi krizleri yok edebilecek ya da azaltacaktır ve yürütme organını kesin olarak yasama organından ayrılacaktır. Böylece mevcut sistem daha istikrarlı ve daha güçlü bir şekilde işleyecektir.

Türkiye’de parlamenter sistemle başkanlık sistemi arasındaki tartışmalar, kaçınılmaz olarak bu alana ilgiyi artırmıştır. Bu çalışma başkanlık sistemi ile ilgili çok sayıda makale, köşe yazısı, bildiri, broşür, kitap gibi yazılı ve görsel kaynaklardan yararlanılarak hazırlanmıştır. Tezde genel olarak siyasal sistemler, sistemleri uygulayan ülkeler temel alınarak incelenmesiyle birlikte Osmanlı’dan günümüz Türkiye’sinde yasama ve yürütme organlarının görevlerinde ve konumlarındaki değişimler ve Türkiye’de başkanlık sisteminin uygulanabilirliği konuları incelenmektedir. Bu tezin amacı, başkanlık sistemini tüm yönleriyle incelemek ve Türkiye’de başkanlık sistemi tercihinin nasıl ve ne yönde yapılması gerektiğini araştırmak ve tüm bunların sonucunda, başkanlık sisteminin Türkiye koşullarına uyup uymadığının tartışılmasıdır.

Çalışmanın birinci bölümde siyasal sistemler genel hatlarıyla ele alınmıştır. Siyasal sistemin tanımı, sınıflandırılması ve bu sistemlerin tarihleri, genel özellikleri, gelişimleri ülke incelemeleriyle birlikte anlatılmıştır. Bu bölümde ilk olarak Herodot daha sonra sırasıyla Platon, Aristoteles ve Montesquieu’nun gibi düşünürlerin ve tarihçilerin siyasal sistemleri sınıflandırma alanında yapmış oldukları çalışmalara yer verilmiştir. Daha sonra başkanlık, yarı başkanlık, parlamenter ve meclis hükümeti

sistemlerinin anayasal organlarının yapısı ve işleyişi hakkında bilgiler verilerek bu sistemler açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölüm ise Osmanlı Devleti'nden günümüze Türk anayasal sisteminde yasama ve yürütme konusuna ayrılmıştır. Bu bölümde, Osmanlıda Birinci ve İkinci Meşrutiyet ve 1876 Anayasası konularına değinilmektedir. Osmanlı tarihinde Batılı anlamda ilk özgürlük hareketi olan meşrutiyetin ilanı ve meşrutiyetin Osmanlı yönetim sisteminde yapmış olduğu değişikliklere ve sonuçlarına, 1876 yılında kabul edilen ilk Osmanlı anayasası olan kanunu esasının önemine ve getirdiği yeniliklere ve ayrıca ikinci meşrutiyetin ilanı ve sonuçlarına Osmanlı dönemi başlığı altında değinilmiştir. Yine bu bölümde cumhuriyet dönemi başlığı altında 1921, 1924, 1960 ve 1982 Anayasalarında yasama ve yürütme organlarının durumu işlenmektedir.

Çalışmanın üçüncü kısmında, başkanlık sisteminin Türkiye'de uygulanabilirliği tartışmalarına yer verilmektedir. Alt başlıklarda başkanlık sistemi tartışmalarının Türkiye tarihinde ortaya çıkışı, başkanlık sistemini savunanların gerekçeleri ve başkanlık sistemine karşı çıkanların gerekçeleri konuları anlatılmaktadır. Yine bu bölümde, başkanlık sisteminin Türk siyasi yapısına uygunluğu hakkında değerlendirmelere yer verilerek sistemin Türkiye'ye getireceği yararlar ve sakıncalar açıklanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL SİSTEMLER

1.1 SİYASAL SİSTEMİN TANIMI

Siyasal sistem, insanların kendi iradeleri doğrultusunda oluşturdukları ve yönetme yetkisini devrettikleri örgütler bütünüdür. Kalaycıoğlu'na göre, karar alma sürecinde siyasal yapılar arasında karşılıklı etkileşimle ve hatta bağımlılıkla sağlanan bütüne **siyasal sistem** adı verilir (2013: 17).

Siyasal sistemlerin tasnifleri yapılırken yasama yürütme ve yargı erklerinin kimler tarafından ve nasıl kullanıldığına ve organlar arasındaki ilişkiye bakılmalıdır. Yasama ve yürütme erklerinin tek bir organ tarafından gerçekleştiriliyorsa kuvvetler birliği, yasama yürütme erkleri birbirinden bağımsız organlar tarafından gerçekleştiriliyorsa kuvvetlerin ayrılığı söz konusudur. Bu kuvvetler yürütmede birleşirse monarşi ve ya diktatörlük, yasamada birleşirse meclis hükümeti adını alır. Eğer bu kuvvetler birbirinden sert bir şekilde ayrılmışsa başkanlık sistemi, hem ayrılmış hem de aralarında bağımlılık bulunuyorsa parlamenter sistem adını alır.

Montesquieu Kanunların Ruhu adlı eserinde ilk kez 'kuvvetler ayrılığı' kuramından bahsedip bunların "yasama, yürütme ve yargı" kuvvetleri olduğunu dile getirmiştir. Yasama kuvveti, kanunlar yapma, var olan kanunu değiştirme veya kaldırma işlerinin yapımıdır. Yürütme kuvveti, devletin başında bulunan kişinin ülkeyi yasalara göre yönetmesidir. Yargı kuvveti ise suç işleyenlerin hâkimler tarafından yargılanıp cezalandırılmasıdır (Turan, 2005: 87).

"Siyasal rejimlerin sınıflandırılması sırasında; değişik devletlerde uygulanan rejimlerin bileşenlerindeki farklılıklar ölçüt alındığında hemen her devlette uygulanan rejimin kendine özgünlük taşıdığı görülür" (Buran, 2009: 70). Eğer tüm ülkede uygulanan siyasal sistemlerde sınıflandırma yapılacaksa farklılıklar değil de ortak özellikler göz önüne alınmalıdır.

Siyasal sistemi oluşturan unsurlar olarak şunlar sıralanabilir: Devlet, parti sistemi, sivil toplum örgütleri, anayasadır. Bu unsurlar ile siyasal sistem arasında birlik ve tutarlılık bulunmaktadır. Çünkü bu unsurlar siyasal sistemi meydana getirir.

Siyasal sistemin unsurlarından biri olan devlet ‘‘bir toprak parçasına egemen olma ideası genel kabul gören, o toprak üzerinde yaşayan insanların oluşturduğu topluma hükmetme erkini elinde tutan sistem’’olarak tanımlanabilir (Kalaycıoğlu, 2013: 18). Devlet ile siyasi sistem daimi, çok taraflı ve karşılıklı ilişki içerisinde. Devletin birimleri siyasi sistemden kaynaklanan güçlerin etkisiyle kendilerini revize etmek zorunda kalırlar. Bu nedenle siyasi sistem devleti, devlet siyasi sistemi etkiler. Örneğin devlet parlamenter sistemden yarı başkanlık sistemine geçme eğilimine yönelebilir. Parlamenter sistemde halk tarafından seçilen devlet başkanının yetkileri birtakım düzenlemeler yapılarak arttırılabilir ve yasama karşısında güçlü bir yürütme yaratılarak sistemin yarı başkanlık sistemine doğru evrilmesi sağlanabilir.

Devlet organlarının anayasal konumları siyasi sistem tarafından belirlenir. Örneğin, siyasi sistem yasama organının üstünlüğüne dayanıyorsa, her konuda son kararı meclis veriyorsa o halde meclis hükümeti sistemi benimsenmiştir. Siyasi gücü elinde bulunduran kuvvet, devletin idamesi ve kendi çıkarlarının devamlılığını sağlamak amacıyla yetkilerini sürekli artırma yoluna giderek diğer organları baskısı altına alır ve böylece mutlak hâkimiyetini gerçekleştirir.

Diğer yandan hükümetin yaptığı düzenlemeler her alanı kapsamaktadır. Bu yüzden sivil toplum ile hükümet arasında çok yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki olumlu ve ya olumsuz yönde olabilir. Hükümet çeşitli düzenlemeler yaparak toplumsal düzeni ve güvenliği sağlar. Toplumun refah, huzur ve barış içinde yaşamasını sağlar. Ya da hükümet tüm gücün sahibi olarak çeşitli düzenlemeler yaparak bireyin ve toplumun özgürlüklerini tehdit eder hale gelir. Sivil toplum kuruluşları, toplumsal düzenin devamlılığı için hükümetin keyfi kararlar almasını önlemeye çalışır. Sivil toplum kuruluşları (sendikalar, dernekler) her hangi bir konuda kanun çıkarılması ve ya mevcut kanunun değiştirilmesi ya da kaldırılması yönünde hükümete baskı yapabilirler.

Parti sistemi de siyasi sistemi belirleyen unsurlar arasındadır. Yönetimde istikrarın sağlanması, hesap verilebilirlik, önceden bilinebilirlik ve demokrasinin tam olarak uygulanarak toplumun her kesiminin temsil edilebilmesi nedenleriyle ülkeler tek parti, iki partili ve çok partili sistemlerden herhangi birini seçebilir.

Anayasa, siyasal sistemin en önemli unsurudur. Çünkü anayasada devletin dayandığı temel ilkeler belirlenir, bu ilkeler ile iktidar sınırlandırılır ve böylece vatandaşların temel hak ve özgürlükleri güvence altına alınır. “Temel de amacı yönetenlerin muhtemel tecavüzlerine ve ihlallerine karşı yönetilenlerin hukukunu korumak olan anayasanın bunun yanında devletin, yani siyasal iktidarın temel yapısını, teşkilatlanmasını ve bunun işleyişini düzenleyen kurallar bütünü olması gibi özelliği de vardır” (Dursun, 2006:121). Bu özellik sayesinde devlet düzenli bir şekilde işler.

1.2 SİYASAL SİSTEMLERİN SINIFLANDIRILMASI

İnsanların yeryüzünde var olmasından bu yana farklı yönetim biçimleri ile ülkeler yönetilmiştir. Ulus devlet kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte yönetim biçimleri yeniden şekillenmeye başlamış ve her dönemde üzerinde araştırma yapılan ve tartışılan konular arasında yer almıştır. “Siyasal sistemler Eski Yunan’dan günümüze değin üzerinde durulan belli başlı konular arasında yer almıştır. Buna bağlı olarak; siyasal rejimlerin sınıflandırılması konusu da her dönemde ele alınan siyasal konular arasında olmuştur” (Buran, 2009: 70). Bundan dolayı çok sayıda ülke yönetimleri incelenmiş ve bu yönetimlerin ortak noktaları ve farklılıkları tespit edilerek sınıflandırma yöntemi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Siyasal sistemlerin sınıflandırılmasının iki temel amacı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, “siyaseti ve hükümeti anlamak bakımından sınıflandırmanın çok temel katkı sağlamasıdır. İkinci olarak sınıflandırma sürecine değer yargılarının karıştırılmasını önlemektir” (Heywood, 2007: 33-34).

Siyasal sistemleri analiz etmek için pek çok düşünür ve tarihçi çalışmalar yapmıştır. Bu kişilerden bazıları Herodot, Platon ve Montesqueiu’dur

Herodot, egemenliğin kullanımı ve sahibinin kim olduğuna bakarak siyasal rejimleri “Oligarşi, Monarşi ve Demokrasi”olarak üçlü bir şekilde sınıflandırma yoluna gitmiştir (Ökmen ve Erhal, 1983, 177-178).

Yine bu kişilerden “Platon’un yönetim biçimleri tasnifi aile tipi örgütlenmeyle başlar ve toplumun bir tiranın egemenliği altında ezildiği bir sisteme doğru evrilir” (Okutan, 2012: 192). Bu duruma göre yönetim ailede başlar ve babanın hâkimiyeti ile

devamlılığını sürdürür. Ailede tüm kararları aile reisi olarak baba alır ve uygular ve ya uygulatır. Platon'a göre, siyasal yapıda iktidarın konumu ailedeki babanın konumu gibidir ve iktidar mutlak gücün sahibidir. "Platon insanların karakterleri ile devlet şekilleri arasında bir bağlantı kurar ona göre insanlar karakter yapılarına göre beşe ayrılabilceği gibi, beş çeşit de devlet şekli vardır. Bunlar, aristokrasi timokrasi, oligarşi, demokrasi ve tiranosluk'tur" (İşçi, 2012:105).

Bu konuyla ilgili " M.Ö. dördüncü yüzyılda 158 Yunan site-devletlerini karşılaştırarak bir sınıflandırma yapmıştır. Aristoteles, hükümetlerin şu iki soru temlinde kategorilere ayrılabilceğini ifade etmiştir: "kim yönetir?" ve "yönetimden kim istifade eder?" Aristoteles, yönetim anlayışı ve niteliğine göre hükümetleri 6 çeşit sınıflandırma yoluna gitmiştir. Bunlar Monarşi, Aristokrasi, Demokrasi, Tiranlık, Oligarşi, Polity'dir"(Heywood, 2007: 35).

Ünlü Filozof Montesquieu yönetim biçimlerini üçe ayırmıştır. Bunlar, "Cumhuriyet, Monarşi ve Despotizm'dir" (Çıvgın ve Yardımcı, 2007: 103). Tüm bu sınıflandırmaların açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

Monarşi: Platon'un monarşi tanımı, toplumsallaşma ile birlikte ailelerin bir araya gelip kendi içlerinden bir aileyi yönetici olarak seçmesi ve bu yönetici grubun belirlediği kurallara itaat etmesi ile oluşan yönetim sistemidir. Örnek olarak Osmanlı Devleti verilebilir. Çünkü bu devlet Osmanlı sülalesinin egemenliğine dayalıdır. Bu yönetimde sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal hayata dair tüm kararlar Osmanlı padişahları tarafından alınır ve Müslüman ve gayri Müslim taba yani halk bu kurallara riayet eder.

Aristoteles'e göre monarşi, Tek kişinin yönetimidir ve bu kişi toplumun yararına göre hareket eder. Toplumun memnuniyeti öncelikli olandır (Buran, 2009: 72).

Montesquieu' ya göre monarşi, tek bir kişinin yasalar doğrultusunda ülkeyi yönetmesidir. Siyasal iktidarın kaynağı kral, padişah ve benzeridir. Kral ile halk arasında bu ilişkiyi düzenleyecek yön verecek olan soylular sınıfı yer alır. Montesquieu'ya göre soylular kral ile halk arasında arabuluculuk görevini üstlenir, halkın kral tarafından baskı altına alınmasını önler (Gürkan, 2014; Sarıca,1993: 77-78).

Patriarşi: “ İnsanlar arası iş bölümü ve yazılı yasaların olmadığı bir tür doğa durumunun yönetim şeklidir” (Türköne, 2008: 152). Başka bir ifadeyle tüm sosyal ve ekonomik hayatla ilgili kararların ailenin en yaşlı kişisi tarafından belirlendiği yönetim şeklidir. Aile reisi yani baba yöneticidir ve onun aldığı kararlara aile bireyleri uymak ve uygulamak zorundadır. Bu yönetim tarzı insanların birlikte yaşaması yani toplumsallaşmasıyla sona erer.

Aristokrasi: Toplumsallaşma sonucu ailelerin bir araya gelerek tüm toplumu ilgilendiren kararların alınmasının birkaç aileye bırakılması şeklinde oluşan yönetim biçimidir. Aristoteles’e göre aristokrasi, kişisel liyakat ve zenginliği kamu çıkarına yönetimle birleştiren birkaç kişinin yönetimidir (Tannenbaum ve Schultz, 2008: 94).

Timokrasi: Aristokrasi ve monarşinin bozulması sonucu ortaya çıkan yönetim biçimidir. Bilgili kişilerin değil şan şöhret ve ün peşinde koşan kişilerin yönetime gelmesi şeklinde oluşan yönetim biçimidir. Platon’a göre timokrasi, ideal devletin yıkılmasının ardından siyasal aygıtın bir yozlaşmaya uğrayarak, daha kötüye gitmesidir. İdeal devlet, yönetimde, akıl ilkesinin hükmünün kalmadığı bir aşamada yıkılır. Muhafızlar artık yönetici sınıfın sözünü dinlemeyi reddetmiş, kendi sözlerinin geçeceği bir rejimin düşünüyü kurmaya başlamışlardır. Böylece ideal devlet yerini, kısa sürede timokrasiye, yani yönetimde askerlerin bulunduğu rejime bırakır” (Çıvgın ve Yardımcı, 2007: 31). Böylece ülke yönetiminde aklın üstünlüğü ilkesi yerine askeri erdemler ön planda olmaya başlar.

Oligarşi: “Şan, şöhret ve zenginliği elinde bulunduranların yönetme yetkisine de sahip olmasıyla oluşan yönetim şeklidir. Yoksul kesimlerin çıkarlarının dikkate alınmadığı sadece parası olanların ve para peşinde koşanların egemenliğinin bulunduğu yönetim şeklidir.

Aristoteles, oligarşide, kenttaşlık haklarını erdeme değil büyük mal sahibi olmaya bağlar. Fazla mülk sahibi oluşa göre oranlı eşitliği uygular. Oligarkın da zamanla bu yolda aşırılığa kaçmakla, tüm varsallıkların belirli ellerde toplanmasına varır. Egemen sınıfın üye sayılarının azalmasıyla karşılarında çok yoksullaşmış kimselerden kurulu çok kalabalık bir sınıf belirir. Aşırı eşitlik o sınıfın kendilerine baş kaldırmasına yol açar. Sonunda çokluk, oligarşiyi devirir” (Şenel, 2008: 187). Platon’a göre oligarşi devlet yönetiminin zenginlerin eline geçmesidir. Bu devletin en

belirgin özelliđi zenginler ile fakirler arasındaki dūřmanlık ve nefrettir (İřçi, 2012: 106).

Demokrasi: Platon göre oligarşik yönetimde ezilen, hoşnut olmayan yoksulların iç çatışma sonucu zenginleri yenerek yönetimi ele geçirmesiyle olaşan yönetim biçimidir. Bu yönetim tarzında insanlar arası eşitlik mevcuttur ve kamusal görevler eşit şekilde paylaştırılmıştır. Aristoteles demokrasiyi şu şekilde tanımlamıştır: Çoğunluğun yönetimidir ve fakirlerin çıkarlarına hizmet eder (İşçi, 2012: 291). İnsanların fakirlikten kurtulması ve daha iyi yaşam seviyesine ulaşması için yönetim düzenlemeler yapar. Aristoteles'e göre en iyi demokrasi şöyledir: halkın elinde hatırı sayılır bir güç bulunur ve halk yöneticileri sıkı bir şekilde denetler. Yöneticiler, yetkilerini kötüye kullanmaya kalkışmadıkları sürece halk onlara istediklerini yapmaları konusunda özgürce davranmalarını sağlarlar (Sabine, 1969: 106).

Tiranlık: Demokrasinin kuralsızlığa yönelmesi sonucu toplumda kargaşa, düzensizlik ve belirsizlik yaşanır yani kargaşa oluşur. Bu durumu çözmek için toplum yönetimi bir kişiye teslim eder. Bu kişiye tiran denir. Tiran halka kendi menfaatini tehlikeye düşürmeyecek şekilde kurarlar kayar, baskı kurar ve halkın tekrar yönetime karşı ayaklanmasını önlemek için ekonomik yönden halkın refaha kavuşmasına müemma göstermez. Tek kişinin yönetimidir ve önemli olan bu tek kişinin yararüdür (İşçi, 2012: 117; Yılmaz, 2005:141-142) . Platon ve Aristo'nun tanımlamalarından anlaşıldığı gibi tiranlık bir kişinin iktidarı kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmasıdır.

Polity: Yöneticilerin ülkeyi halkın çıkarlarını ve iyiliğini gözeterek yönetmesidir. Başka bir deyişle polity, yönetimin tek bir gruba ve ya sınıfa göre düzenleme yapmaması, düzenlemelerde tüm halkın yararını gözetmesidir ve önemli olan toplumsal faydadır.

“Aristoteles'e göre tirani, oligarşi ve demokrasi bozulmuş ve sapmış yönetim şekilleriydi. Buna karşın monarşi, aristokrasi ve polity tercihe şayandı; çünkü bu hükümet şekillerinde birey, küçük gruplar ve kitle, herkesin çıkarı yönetiliyordu” (Heywood, 2007: 35). Sonuç olarak Aristoteles'e göre iyi bir devlet, halkın iyiliğini düşünenlerce yönetilen devlettir.

Cumhuriyet yönetimi: Demokrasi ve aristokrasi olarak ikiye ayrılır. Egemen güç yani yönetim bir azınlığın elindeyse aristokrasi; halkın elindeyse demokrasi söz konusudur. Demokrasilerde egemen gücü elinde bulunduran halk bir kurul tarafından yönetilir. Halk bu kurulu doğrudan kendi seçer ya da kurul üyelerini seçecek olan kişileri seçer. Montesquieu göre demokrasinin ve aristokrasinin temelini erdem oluşturur. Erdem ise yasalara saygı, ödün vermek ve vatan sevgisidir. Demokrasi de Montesquieu özellikle eşitlik üzerinde durmuştur. Zenginliğin toplumun her kesimine eşit şekilde dağılmasını gerektiğini öngörür (Sarıca, 1993: 76; Dursun, 2006: 39) .

Despotluk: Yasalara gerek duymadan ya da yasalar olmadan ülkeyi tek bir kişinin keyfince yönetmesidir. Despotluk korkuya dayanır ve halkın korku altında bir kişinin yönetimini kabullenmesidir. Montesquieu, despotizmi tek kişinin sınırsız iktidarı olarak tanımlar. Ona göre despotizmin ilkesi korkudur. Bireyler korktukları için siyasi iktidara itaat ederler. Ve böylece despotun varlığı devam eder (Oktay, 2012: 98).

Siyasal sistemler, egemenliğin halka ait olmadığı ve egemenliğin halka ait olduğu yönetim biçimleri olarak ikiye ayrılır. Egemenliğin halka ait olmadığı rejimler kendi içinde ikiye ayrılır. Bunlardan birincisi kişi egemenliğine dayalı rejimler (monarşi, diktatörlük), ikincisi ise azınlık egemenliğine dayalı rejimler (aristokrasi, plütokrasi, meriktokrasi, teokrasi, militeokrasi)dir.

Azınlık egemenliğine dayalı yönetim sistemleri: ‘‘Aristokrasi, ortak iyiliği amaçlayan azınlık yönetimidir’’ (Türküne, 2008:153). Başka bir ifadeyle toplumun elit kesiminin yani soyluların iktidarı elinde bulundurduğu yönetim biçimidir. Oligarşi, Sadece yöneten sınıfın çıkarlarını koruyan ve bu grubun iyiliğini amaçlayan yönetimdir.

Egemenliğin halka ait olmadığı yönetim sistemleri: Egemen gücün bir grubun ve kişinin elinde bulunmasını ifade eder. Halkın hiçbir şekilde yönetimde yer almadığı baskıcı, özgürlükler içermeyen eşitlik ilkesinin uygulanmadığı yönetim sistemleridir.

Kişi egemenliğine dayalı yönetim sistemleri: Yönetme yetkisi tek bir kişide toplanır. Monarşi ve diktatörlük olarak ikiye ayrılır.

Monarşi siyasal otoritenin tek kişide toplandığı devlet düzenidir. Devletin başında bulunan kişi monark adını alır. Monarşiler, monarka tanrısal (tanrı dahil kral kimseye hesap vermez), yarı tanrısal (yönetiminde dolaylı tanrıya karşı sorumludur), tanrının temsilcisi olması (yönetme yetkisi tanrıya aittir ve tanrı bunu kullanacak kişiyi yeryüzünde seçmiştir) özellikleri atfedilen, dinsel ve yerel güçlerden destek alan ve güçlü monarkın bulunduğu rejimler olarak beş gruba ayrılır (Buran, 2009: 69-97). “Totaliter teorilere göre, siyasi iktidarın meşruluk temeli önceleri, gökyüzünde, tanrıda ve kutsal kaynaklarda aranmış, eski çağlarda bu kralın kişiliğinde firavunlarda olduğu gibi tanrı-kral olarak özdeşleşmiştir. Bu yönetene verilen ilahi meşruluk, daha sonra kralın bizzat kendisinin tanrı olmadığı ancak tanrının oğlu olarak hükmetme hakkına sahip olduğu inancına yerini terk etmiş, mutlak monarşilerin kurulmasıyla da kralın hükümranlık haklarını meşru bir temele oturtma zorunluluğu doğmuştur. Kralın kişiliğinin tanrısal niteliğinden iktidarın kaynağının ilahi olduğu fikrine ulaşılmış, bunun sonucunda da her türlü iktidarın kaynağı ilahi kabul edildiğinden, kral her türlü iktidarın yetkili kullanıcısı konumuna ulaşmıştır” (Aygül, 2014). Kısacası monarşilerde siyasi egemenliğin kaynağı ve kullanılması başta bulunan kralın kişiliğine bağlı olarak şekillenir. Monarka insanları yönetme hakkını ne halk ne de bir başka makam verir. O bu hakkı kendi kişiliğine bağlı olarak aslen elde eder.

Monarşiler mutlak ve meşruti monarşi olmak üzere ikiye ayrılır. Mutlak monarşi, yasama yürütme ve yargı erkleri tek kişide toplanır. Meşruti monarşi, monarkın yetkililerinin sınırlandırıldığı ve bir meclis tarafından kullanıldığı monarşi tipidir.

İkinci olarak diktatörlük kendisinden başka herhangi bir güç, yazılı ya da yazısız kurallar, politik gelenekler tarafından sınırlandırılmamış bir önderin mutlak yönetimidir. Buradan da anlaşıldığı gibi yasaların önemsenmediği, kişilerin iradeleri doğrultusunda ülkeyi yönettiği ve halkın iradesinden yoksun yönetimler diktatörlük olarak nitelendirilir. Diktatörlükler egemenliği kullanan kişilerin sayısına göre kişisel ve azınlık diktatörlükleri olarak ikiye ayrılır.

- Kişisel Diktatörlükler: yönetme gücünün tek kişiye ait olmasıdır.
- Azınlık diktatörlüğü: yönetme gücünün bir gruba, zümreye veya aileye ait olmasıdır.

“Ancak diktatörlüklerde genel olarak kişisellik ön planda olduğundan despotik yönetim biçimi olarak da adlandırılmaktadırlar. Hatta azınlık diktatörlüğünde grubu temsil eden birimin başındaki kişinin zamanla azınlığın sahip olduğu yetkileri elinde toplayabilmesi durumunda sonradan kişi diktatörlüğüne dönüşebilmektedir” (Buran, 2009: 74). Bundan dolayı azınlık diktatörlükleri tek bir kişinin diktatörlüğüne dönüşme tehlikesini içinde barındırır denilebilir.

Egemenliğin halka ait olduğu yönetim sistemleri: Bu sistemlerde halk demokratik hayatta yer almaktadır ve seçme ve seçilme haklarına sahiptir. “Egemenliğin biçimsel ve/veya biçimsel ve gerçek anlamda halk adına kullanıldığı rejimler meclis hükümeti, parlamenter, yarı başkanlık ve başkanlık rejimleri şeklinde sınıflama genel kabul görmektedir” (Buran, 2009: 75).

Bu sistemlerin kurulmasında iktidardaki kişilerin sayısı ve niteliği ile ilgili bir takım tespitler yapmak mümkündür.

1.3. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ TEMELİNDE BAŞKANLIK SİSTEMİ

Başkanlık sistemi temsili siyasal sistemlerden biridir ve Amerika Birleşik Devletleri’nde başarılı bir biçimde uygulanmasından dolayı sistemin incelenmesi bu ülke temel alınarak yapılır. “Hükümet kuvvetlerinin birbirinden bağımsız, eşit güçle birbirlerini dengeleyen ve denetleyen, onların uzlaşması durumunda yönetimin sağladığı, uzlaşmadıkları durumda da yönetimin mümkün olmadığı bir demokrasi uygulaması Amerika Birleşik Devletleri ve diğer ülkelerde **başkanlık rejimi** olarak adlandırılır” (Kalaycıoğlu, 2013: 23).

Başkanlık sistemi, kuvvetler ayrılığı ilkesinin katı bir biçimde uygulandığı ve kuvvetlerin birbirini denetleyebildiği temsili bir hükümet biçimidir ve ya başkanlık sistemi, yürütmenin başı olan başkanın halk tarafından doğrudan seçildiği, kuvvetler ayrılığına dayalı bir hükümet sistemidir şeklinde tanımlanabilir. Başkanlık sisteminde yasama ve yürütme fonksiyonel ve fizyolojik birbirinden ayrılmışlardır. Fonksiyonel olarak yürütme devleti yönetir, yasama kanun yapar. Fizyolojik olarak de yasama ve yürütme işi ayrı ayrı organlar tarafından gerçekleştirilir ve bu organlar birbirlerinden özerk yapıdadır.

1.3.1 Amerika Birleşik Devletleri'nde Başkanlık Sisteminin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasi gelişiminde birkaç büyük dönüm noktası olmuştur. Bunlar arasında Cumhuriyetin Kuruluşu (1775-1789), İç Savaş (1861-1865), ‘‘New Deal’’ Dönemi (1933-1940) (Sayarı, 2013: 100).

1) *Cumhuriyetin Kuruluşu (1775-1789)*: ‘‘Amerikan siyasi sisteminin kökenleri ülkenin 1783'te bağımsızlığını kazandığı dönemde bulunabilir. Kristof kolamp Amerika'yı 1492'de keşfettiği halde, onyedinci yüzyılda Atlantik sahil şeridinde İngiliz sömürge yönetimi kurulana dek ülke dağınık yerleşim birimleri halinde kalmıştır. İngiltere'nin hâkimiyeti altındaki nüfusun çoğunluğu Avrupa'dan, özellikle de İngiltere'den gelen göçmenlerden oluşmuştur’’ (Sayarı, 2013: 100). Bu sömürgeler İngiltere kralına bağlı olarak yönetilirdi. Her sömürge özerk ve özgür yapıdadır. Sömürgelerde tarım en önemli faaliyetti. Her sömürge'nin başında kral tarafından atanan vali bulunmaktaydı. Bu valilerin yetkileri oldukça geniştir. Ayrıca bu sömürgeler İngiliz ordusu ve donanması ile korunmaktaydı.

Zamanla bu sömürgeler ile İngiltere arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu anlaşmazlıkların en önemli nedenleri arasında Amerikalılarda giderek ulus olma bilincinin doğmaya başlaması ve alınan vergilerin miktarının fazla olması gösterilmektedir.

‘‘1775 yılında Massachusetts'te patlak veren ve hızla yayılan ayaklanmanın başlamasından bir yıl sonra bağımsızlık hareketlerinin liderleri 4 Temmuz 1776 da bir araya gelerek Bağımsızlık Bildirgesini (Declaration of Independence) imzalamışlardır’’ (Sayarı, 2013: 100). Bu bildirge ile İngiliz yönetimine yani İngiliz boyunduruğu altında olmaya karşı çıkmıştır.

Ayaklanmaları bastırmak amacıyla İngilizler büyük bir orduyla savaşmış fakat büyük bir yenilgiye uğramışlardır. Bu savaşlar sonucunda da sömürgeler bağımsızlıklarına kavuşmuştur.

İngiliz yönetiminin son ermesinden sonra ortaya çıkan Amerikan Cumhuriyeti ilk yıllarında eyaletlere ekonomi ve dış politika konularında geniş yetki tanıyan Konfederasyon Yasaları ile yönetilmiştir.

“Zaman içerisinde Konfederal yapı değişik alanlarda çeşitli sıkıntılara ve sorunlara yol açmaya başlamıştır. Konfederasyonu oluşturan üye devletlerin hemen hemen her alanda egemenlikleri vardı ve merkezi yasama ve yürütme organı olarak oluşturulmuş kongrenin yetkileri ve yaptırım gücü yok denecek kadar azdı. Öncelikle, kongre üye devletlerden doğrudan doğruya vergi toplayamıyordu, bunun için üye devletlerin vergi ödemeyi kabul etmeleri gerekiyordu. Bu düzenleme kimi durumlarda mali sıkıntılara yol açmaktaydı. Öte yandan ticaret alanlarında da kongre'nin önünde engeller vardı. Üye devletler, kendi aralarında yürüttükleri ticari ilişkilerde tümü ile serbesttirler. Birbirlerinin mallarına vergi koyabiliyor ve başka devletlerle ticari anlaşmalar yapabiliyorlardı. (Kamalak, 2007: 67). Her üye devletin ticaretini yaptığı mallara istediği kadar vergi koyabiliyor olması zamanla ticaretle uğraşan kişileri zorlamaya başlamıştır. Ticaretin düzenli kurallara göre yapılması gerekliliğinde dolayı toprak sahipleri, üreticiler, nakliyeciler ve tüccarlar bu uygulamaların kaldırılması ve bu alanda kongrenin yetkilerinin artırılması yönündeki isteklerini kongreye bildirmişler. Tüm bu ve bu gibi sorunlardan dolayı bir anayasa oluşturma yoluna gidilmiş ve bu anayasa ile siyasi organların, kurumların ve kuruluşların yapıları yeniden düzenlenmiştir. Ve konfederasyondan federasyona geçilerek federal devlet ve federe devletler istediği gibi özgürce hareket etme yetkisine sahip olmuşlardır.

Amerikan Anayasası 1788'de yürürlüğe girmiş ve yapılan seçimler sonucunda bağımsızlık hareketinin öncülerinden General George Washington 1789'da ülkenin ilk başkanı olmuştur. (Göze, 2007:487).

2) *İç Savaş (1861-1865):* Amerika Birleşik Devletlerinin topraklarının genişlemesinden dolayı nüfusu artmıştır. Bu sebepten dolayı ülkede tarım alanında çalıştırılmak üzere iş gücüne ihtiyaç duyulmuştur. Bunu da Avrupalıların sattığı kölelerden karşılanması yoluna gidilmesi gerektiği konusunda toplumda bir kanı oluşmuştur. Avrupalı tüccarların sattığı kölelerin satın alınıp çalıştırılmak istenmesi konusunda kuzey ve güney eyaletler arasında anlaşmazlıklar yaşanmaya başlamıştır. Köleliğe karşı çıkan Abraham Lincoln'ın başkan seçilmesi ile iç savaş patlak vermiştir ve birçok insan hayatını kaybetmiştir. Savaşı kuzey eyaletlerin kazanmasıyla ülkede kölelik yasaklanmıştır.

“İç savaş kölelik karşıtı güçlerin zaferiyle sonuçlansa da ırklar arasındaki siyasi ve sosyal eşitlik meselesi Amerika Birleşik Devletleri’nde bir yüzyıl daha önemli bir sorun olmaya devam etmiştir. Çok sayıda Afro-Amerikalı, özellikle de güney eyaletlerde yaşayanlar, günlük yaşamlarında sistematik olarak ayrımcılığa uğramış ve demokratik süreçte tam katılımdan dışlanmışlardır. Amerikan demokrasisinin bu büyük kusuru sonucunda Amerika Birleşik Devletleri Kongresinde 1965’te Sivil Halklar Kanunu’nun geçmesiyle büyük ölçüde sona ermiştir” (Sayarı, 2013: 101). Günümüzde Amerika’da halen ırkçı söylem ve eylemlerle karşılaşmaktadır. Irkçılık, yalnızca Amerika’nın sorunu değil dünyadaki tüm ülkelerde rastlanılan bir sorundur.

3) “*New Deal*” Dönemi (1933-1940): Bu dönemde hükümet, ekonomik politikada devletçilik ilkesini uygulamaya başlamıştır. Özellikle Franklin D. Roosevelt uyguladığı politikalar bu döneme damgasını koymuştur.

“1865-1945 yılları arasındaki dönemde Amerika Birleşik Devletleri, ülkeyi bir tarım ülkesi görünümünden dünyanın önde gelen sanayi güçlerinden biri haline getiren büyük sosyal ve ekonomik değişimlere tanık olmuştur. Hızlı ekonomik gelişme ve sanayileşme süreci büyük şehirlerin nüfusunun artmasına yol açarken, bir yandan da Amerika Birleşik Devletleri Avrupa ve Asya’dan milyonlarca göçmen almaya devam etmiştir. Ancak ekonomik büyüme ve refah ülkenin 1929’da karşılaştığı büyük ekonomik kriz sonucunda sekteye uğramıştır. Bankacılık sisteminin çöküşüyle başlayan kriz, işsizlikte hızlı artışa neden olmuş ve milyonlarca Amerikalı işsiz kalmıştır. 1929 krizi ekonomik ve sosyal sorunlara hal çaresi bulmak için yeni politika arayışlarına yol açmıştır. Demokrat partiden 1933’te başkan seçilmesinin ardından Franklin D. Roosevelt işsizler için istihdam olanağı sağlayan kamu projeleri ekonomik iyileşmeyi hedefleyen ve New Deal diye adlandırılan programı açıklamıştır” (Sayarı, 2013: 101-102). Ayrıca bu programla işçilerin bazı hakları da yeniden düzenlenmiştir. Bu programla Amerika ekonomik yönden rahata kavuşmuştur.

Ekonomisi düzelen Amerika hem kendi ülkesinde hem de ülkeler arasında aktif bir siyaset uygulamaya ve dünyaya yön vermeye başlamıştır.

Amerika Birleşik Devletlerinde 1789’da yürürlüğe giren anayasa ile hükümetin ve siyasetin anayasal çerçevesi oluşturulmuştur. Bu anayasa ile halk

egemenliği ve hükümetin de meşruluğu amaçlanmıştır. Bu anayasa ile kuvvetler ayrılığını ve yarı, yasama ve yürütmenin kontrol ve dengeler sistemi içerisinde hareket etmesini güvence altına almıştır. Bu anayasayla federal örgütlenme modeli benimsenmiş ve her biri kendi anayasası, valisi mahkemesi ve yasama organına sahip olan 50 eyalet oluşturulmuştur.

1.3.2. Başkanlık Sisteminin Özellikleri

Tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan başkanlık sisteminin kendine has özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler şöyledir:

- Meclis ve hükümet birbirinden bağımsız varlığa sahiptir ve hukuki yetkilerinin kaynağı anayasadır.
- Yürütme organı tek kişiden oluşur ve başkan adını alır.
- Devlet başkanı doğrudan halk tarafından seçilir. Ya da devlet başkanı seçici kurul tarafında seçilir.
- Devlet başkanının kongre karşısında siyasi sorumluluğu yok olmasına karşın cezai sorumluluğu bulunmaktadır.
- Yürütme organı görevini devam ettirebilmek için yasamanın güvenine ihtiyaç duymaz.
- Ülke yönetiminde meclis ve hükümet ortaklaşa hareket eder.

Başkanlık sisteminde başbakan ya da cumhurbaşkanı makamı yerine sadece başkanlık makamı bulunmaktadır. Başkan meclis tarafından seçilmez doğrudan ya da dolaylı olarak halk tarafından seçilmektedir. Başkanlık sisteminde meclis üyeleri doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Bu nedenden ötürü yani iki organında halkın seçimleri sonucunda belirleniyor olmasından dolayı başkanlık makamının meclise karşı üstünlüğu bulunmamaktadır. Bu durum başkanlık sisteminin en belirgin özelliğidir.

Başkanlık rejimi “Westminster modeli demokrasinin XVIII. yüzyıl sonundaki koşullarına bir tepki olarak İngilizlere karşı verilen bağımsızlık savaşından da etkilenerek Amerika Birleşik Devletleri’nde üretilmiştir. Aslın da başkanlık rejimi de Westminster modelinin siyasal kültür ortamının ve siyasal zihniyetinin

ürünüdür’’(Kalaycıoğlu, 2005: 14). Westminster modeli, yasama ve yürütmenin iç içe olduğu kurumsal olarak yasamanın, uygulamada ise yürütmenin üstünlüğünü ifade eden bir modeldir. Başkanlık sisteminde yasama, yürütme ve yargı erkleri birbirinden bağımsızdır. Birbirlerine karşı üstünlükleri yoktur. Kısacası başkanlık rejimi, Westminster modelini Amerika Birleşik Devleti’nin kendilerine göre tasarlayıp yeniden yorumlamasıdır.

Genel olarak Başkanlık Sistemin iki temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar:

- *Yasama ve yürütme organları arasında sert bir kuvvetler ayrılığı:* Yasama ve Yürütme organlarına sert bir şekilde birbirlerinden ayrılmışlardır. Buna kuvvetler ayrılığı denir. Bunun ilkenin sonucuna göre yasama ve yürütme organları birbirinden bağımsız olur ve ayrı ayrı seçilirler. Başkan, kongre ve yargı organları birbirinden ayrı olmakla birlikte birbirlerinin güçlerini sınırlayabilmektedirler. Örneğin kongrenin yapmış olduğu yasayı başkan veto edebilmekte fakat kongre de temsilciler meclisi ve senatonun 2/3 çoğunluğuyla bu yasayı kabul edebilmektedir. Yine başkanın önemli görevlere atadığı kişilerin görevine başlaması için senatonun onayına alması gerekmektedir. Yüksek mahkeme de başkanın ve kongrenin eylemlerinin anayasaya uygunluğunu denetlemektedir. Yasama organı, Yürütme organını düşüremez; yürütme organı da yasama organını feshedemez.
- *Yürütmenin aktifliği:* Başkan halk tarafından seçilir. Başkan, hem devletin hem de hükümetin başıdır. Sembolik yetkilerle donatılmamıştır. Ordunun başıdır ve bu kuruma atama yetkisine sahiptir. Amerika başkanının askeri, idari, hukuki alanlarda düzenleme yapma yetkisi bulunmaktadır. Başkanın siyasi parlamentoya karşı siyasi sorumluluğu yoktur. Kongre başkanının görevine son veremez. Bakanlar başkana karşı sorumludur. Başkan, bakanların görüşlerini dinler fakat bu görüşler doğrultusunda karar almayabilir.

1.3.3. Amerika Birleşik Devletleri'nde Anayasal Kurumların Yapısı ve İşleyişi

1.3.3.1. Yasama Organı

Amerika Birleşik Devletleri'nde yasama yetkisini iki meclisten oluşan kongre kullanır. “Kongre, temsilciler meclisi ve senatodan oluşmaktadır. Amerikan siyasal sistemindeki bu iki meclisli yapı federalizmin mantıklı bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kongre üyeleri, genel oy, tek turlu basit çoğunluk esasına göre yapılan seçimlerle belirlenmektedir” (Keser, 2011: 38). Kongrenin toplam 538 üyesi bulunur. Bunlardan 100'ü Senato üyesi, 438'i Temsilciler Meclisi üyesidir (Çam:1999: 608). Kongrenin çift meclisli yapıda olmasıyla eyaletlerde yaşayan halkın federal devlet bazında temsilini sağlamaktadır. “Parlamentar sistemlerden farklı olarak Kongre'nin iki kanadı arasında ast-üst ilişkisi yoktur. İki kanatta eşit yetkilere sahiptir. Tam bir iş bölümü ve işbirliği mevcuttur” (Akçay, 2010: 27). Ayrıca kongre üyelerinden her biri meclisin gündeminde olan bir konuda görüş bildiriminde bulunmak istemesi durumunda zaman kısıtlaması olmadan dilediği kadar konuşma imkânına sahiptir.

Amerikan siyasal sisteminde kongrenin önemi aşağıdaki alanlardaki güç ve otoritesinden kaynaklanmaktadır (Sayarı, 2013: 107).

- Temsil: kongre toplumdaki farklı ve sık sık çatışan ekonomik sosyal ve siyasi çıkarların ifade edildiği ana kurumdur.
- Yasama: Kongre federal hükümetin tüm yasalarının hazırlanması, tartışılması ve yürürlüğe konulması konusunda anayasa tarafından yetkilendirilmiştir.
- İdari Gözetim: Kongre yasamanın onayladığı yasaların ve politikaların uygulandığından emin olmak amacıyla federal hükümet bürokrasisinin işleyişini denetler.
- Onay: Senatonun Yüksek Mahkeme yargıçları, Amerika'nın yabancı ülkelerdeki büyükelçileri ve bakanlıklar gibi başkan tarafından belirlenen önemli mevki adamlarını onaylama veya ret etme yetkisi vardır.

Amerika Birleşik Devletleri Kongresinde kanun yapma sürecinde taraflar, üyeler Kongrede zorlu bir süreci aşmak zorundadır. Kongrede, temsilciler meclisi üyeleri ve senato üyeleri yasa teklifinde bulunabilirler (Gürbüz, 1987: 100).

Kongrede yasa yapma süreci şöyle işlemektedir: ‘‘Kongrede bir yasa tasarısı önerisi üyeler tarafından, üyelerin bağılı olduğu meclise sunulur. Genel kurulda okunmasının ardından, tasarı komisyona gönderilir. Temsilciler Meclisinde 20, Senatoda 16 komisyonun olduğu Amerika’da komisyon tasarımı inceleyip ya aynen kabul eder ya da değiştirerek görüşölmek üzere geri gönderir. Komisyon bunlardan hiç birini yapmayı tasarımı rafa da kaldırabilir. Bu durumdaki tasarıların, mecliste görüşölebilmesi ancak meclisin salt çoğunluğuyla alacağı karara bağılıdır. Komisyonlardan gelen tasarılar, iç tüzük komisyonunca önem derecesine göre genel kurula sunulur. Kabul edilen tasarı, diğere meclise gönderilir. Diğere meclisin tasarımı, aynı yöntemle görüşmesinin ardından, tasarı aynen kabul edilmişse, başkanın huzuruna gönderilir. Ancak değışiklik yapılmışsa bu süreç tekrar başa döner’’ (Aygöl, 2014). Ancak başkanın veto hakkı bulunmaktadır. Tasarımın veto edilmesi halinde iki meclisin ‘‘2/3’’ çoğunluğu ile tekrar kabul edilmesi gerekir ve bundan sonra tasarı yasalaşarak yürürlüğe girer (Çam, 2015: 611).

Kongrenin yasa çıkarma yetkisinin yanında başta denetim olmak üzere çok çeşitli işlemlere de sahip olduğu bilinmektedir. Kongre, başkanı suçlayıp mahkûm edebilir, Kongre icra ve idare işleri hakkında tahkikat açar, Kongre bütçeye hâkimdir, Senato Amerika’nın dış siyasetinde son karar merciidir ve başkanca yapılan tayinlerin tasdiki kongreye aittir (Kuzu, 2015: 14).

Temsilciler meclisi: Ülke çapında 435 ayrı seçim bölgesini temsil eden ‘‘435’’ üyesi vardır. Meclis üyeleri iki yıllığına seçilirler ve tekrar seçilmeleri de mümkündür (Keser, 2011: 38).

Temsilciler Meclisine seçilebilmek için; ‘‘25 yaşını doldurmuş olmak, 7 yıldır Amerikan vatandaşı olmak, seçim sırasında o eyalette oturuyor olmak gerekir’’ (Demir, 1998: 33). Ayrıca seçilen üyenin ‘‘hizmeti sırasında resmi bir işte çalışmaması şarttır’’ (Gürbüz, 1987: 23). Üyelerin istifa, ölüm, görevden ihraç edilmesi gibi durumlarda yerlerine yeni üyeler seçilir.

Sadece Temsilciler meclisinin tek başına kullandığı yetkiler bulunmaktadır. Bunlardan ilki ‘‘mali yönü olan kanunların önerisi temsilciler meclisinde yapılmaktadır’’ (Kuzu, 2015: 26).

Diğeri “başkanlık seçiminde ikinci seçmenlerin çoğunluğu sağlayıp başkanı seçemezlerse üç aday arasından başkanı seçme yetkisi” temsilciler meclisine aittir (Kuzu, 2015: 26). Ayrıca temsilciler meclisinin başkana dava açma yetkisi de bulunmaktadır.

Senato: Elli eyaletin her birinden iki senatör olmak üzere toplam 100 üyeden oluşur (Eroğlu, 2006: 85). Senatörlerin görev süreleri 6 yıldır. Senatonun üyelerinin üçte biri iki yılda bir yapılan seçimlerle yenilenir. Senatoya seçilebilmek için 30 yaşını doldurmak, 9 yıldır Amerikan vatandaşı olmak, seçildiği esnada o eyalette oturuyor olmak gerekir (Gürbüz,1987: 23,). Senato dış ülkelerle ilgili alınan kararların son merciidir. Senatonun seçiminden sonra mecliste çoğunluğu elde etmiş olan parti senato başkanını seçer (Eroğlu, 2006: 87).

Senatonun kendine has olan ve temsilciler meclisine kıyasla da fazla yetkileri bulunmaktadır. Senato, “basit çoğunlukla başkanın atadığı bakanların, elçilerin ve yüksek rütbeli memurların atamalarını onaylama, başkanın yaptığı anlaşmaların 2/3 çoğunluk ile onaylama, ikinci seçmenlerin seçememesi halinde en çok oy olan iki aday arasından başkan yardımcısını seçme” yetkilerine sahiptir (Kuzu, 2015: 26-27.).

Senato ve Temsilciler Meclisinin birlikte gerçekleştirdiği yetkiler bulunmaktadır. Bunlar: “Federal yasaları yapmak, ulusal güvenlikle ilgili düzenlemeler yapmak, vergi koymak, dış borçları düzenlemek, para basmak, uluslararası ve eyaletler arası ticareti düzenlemek, savaş ilan etmek ve silahlı kuvvetler ile ilgili düzenlemeler yapmak, posta hizmetleri sunmak ve bazı alt düzey mahkemeleri oluşturmaktır” (Kamalak, 2007: 75).

Sonuç olarak Amerika Birleşik Devletleri federal bir devlettir ve bu nedenle yasama organının çift meclisli olması hem federal devletin federe devletlerin aleyhine karar almalarını önlemek hem de eyaletlerin temsil edilmesi açısından olumlu sonuçlar doğurur.

1.3.3.2. Yürütme Organı

Başkanlık sisteminde yürütme organı tek kişiden oluşur. Bu kişi halk tarafından seçilir ve başkan adını alır. “Başkanlık sisteminde esas icrai yürütme yetkilerini kullanan başkandır” (Gönenç, 2011). Başkanın dışında devlet başkanlığı

statüsü yoktur. Yürütme birimlerinin başında bakanlar bulunur. Bakanlar başkan tarafından göreve atanır ve ya görevden alınırlar. Bakanlar başkanın yardımcısıdır ve sekreter adını alırlar. Sekreterler yerine getirdikleri görevlerinden dolayı başkana karşı sorumludurlar.

Başkan dört yılda bir yapılan genel seçimle halk tarafından seçilir. Başkanın görev süresi dört yıldır. İlk defa seçilen başkanın görev süresi bittikten sonra ikinci kez de seçilebilir.

“Amerika Birleşik Devletleri Anayasasına göre, başkan seçilebilmek için gerekli olan birinci şart doğuştan Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olmaktır. Başkanlık sisteminde aday olmanın ikinci şartı, 35 yaşında olmaktır. Üçüncü şart ise Amerika Birleşik Devletlerinde en az 14 yıl ikamet etmiş olmaktır” (Bozan, 2015).

Başkanın seçimi: “Ülkenin iki büyük siyasi partisi seçimden birkaç ay önce toplanan ve eyaletlerden gelen çok sayıda delegenin katıldığı ulusal bir kongrede başkan adaylarını belirlerler” (Sayarı, 2013: 105). Bu kişiler arasında başkanlık yarışı çok çetin mücadelelere sahne olmaktadır.

“Anayasanın 2. maddesine göre başkan, dört yıllık dönem boyunca görevini sürdürür ve başkan yardımcısı ile birlikte aynı süre için halk tarafından iki dereceli bir seçimle seçilir. Bağımsızlarda başkan veya başkan yardımcılığına aday olabilirler” (Özkul, 2012: 91). Buradan da anlaşıldığı gibi Amerika’da başkan olabilmek için bir siyasi partiye üye olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Başkan ve bakan yardımcısını halk seçer ve bu kişilerin görev süreleri sabittir.

Başkanlık seçimi üç aşamadan oluşur. İlk aşamada, her siyasi parti başkan veya başkan yardımcısı adaylarını belirler. İkinci aşamada, her federe devlet, genel oyla siyasal partilerin adayları ve bağımsız adaylarına göre o federe devletin ikinci seçmenleri yani delegeleri seçerler (Göze, 2007: 493). “Amerika Birleşik Devletlerinde temsilciler Meclisi üye tam sayısı 435, Senato üye tam sayısı ise 100’dür. İkinci seçmenlerden oluşan seçim kurulunda (electoral collage) her federe devletin Kongre’de (Temsilciler Meclisi ve Senato) sahip olduğu parlamenter sayısı kadar üyesi bulunur. Her federe devlet, nüfuslarının büyüklüğü ve küçüklüğü dikkate alınmaksızın Senatoda iki senatör ile temsil edilir. Federe devletlerin temsilciler meclisindeki üye sayıları ise nüfuslarına göre değişmektedir. Birinci seçmenler tercih

ettikleri başkan ve yardımcısı adaylarının ikinci seçmenlerine oy vermekte, Maine ve Nebraska dışında tüm federe devletlerde, hangi başkan adayının ikinci seçmenlerinin kazandığı çoğunluk sistemine göre belirlenmektedir. Yani bir federe devlette en çok oyu alan aday, federe devletteki ikinci seçmenlerin tümünü kazanmış olmaktadır'' (Özkul, 2012: 91). Bu da seçimin üçüncü yani son aşamasını oluşturmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere iki adaydan biri ülke genelinde en çok oyu almış olsa bile ikinci seçmenlerden en çok oyu olan diğer aday başkanlığa seçilir. Önemli olan ikinci seçmenlerin oylarını almaktır.

Başkanını görev ve yetkileri şu şekilde sıralanabilir (Parsak, 2012: 6-11; Göze, 2007: 494):

- Başkan yürütmenin başıdır, federal devleti yönetir ve kanunların uygulanmasını sağlar.
- Senatonun 2/3'lük onayı ile uluslararası anlaşma yapma yetkisi,
- Elçiler ve çeşitli yürütme ve yargı görevlilerini kısacası kamu görevlilerini atamak ve ya azletmek,
- Yasaların imzalanması veya veto edilmesi,
- Kongreye mesaj yollamak,
- Suçluları affetmek ve ya bağışlamak,
- Dış ilişkileri düzenlemek,
- Bütçenin hazırlanması,
- Yasa önerilerinin yapılması,
- Federal yasalar çerçevesinde politika ve programların uygulanması,
- Olağanüstü hallerde Meclisi toplantılıya çağırarak,
- Elçileri ve diğer devletlerin temsilcilerini kabul etmek gibi önemli görevleri vardır.

Amerika başkanı aynı zamanda silahlı kuvvetlerin de başkomutanıdır. Bu konuda silahlı kuvvetlerini hizmete çağırabilir. Kongre, savaş veya olağanüstü hallerde başkanın yetkilerini arttırabilir. Başkan yüksek rütbeli federal görevlileri atar.

Başkan, Büyükelçilerin, elçilerin ve konsolosların atamalarını senatodan onay aldıktan sonra yapar. Senatonun üçte iki çoğunluğunun onayı üzerine ABD için bağlayıcı duruma gelen anlaşmalar yine başkan tarafından müzakere edilir (Özkul, 2012: 95).

Başkanın kongre karşısındaki en önemli ve tek üstünlüğü, meclisten gönderilen kanunları veto etme hakkına sahip olmasıdır. Kongre başkanın veto ettiği bir kanunu ancak 2/3 çoğunlukla tekrar çıkarabilir (Türküne, 2008: 163).

Başkanının sorumluluğu: “Ne başkanın ne de yardımcılarının yasama organına karşı sorumlulukları vardır. Bu nedenle, devlet başkanının göreve başlaması ve görev süresince meclisten güvenoyu alması ve ya meclis tarafından güvensizlik oyu verilmesi suretiyle düşürülmesi mümkün değildir” (Okutan, 2012: 199). Başkanın vatana ihanet, zimmet vb. suçları işlemesi halinde Temsilciler Meclisinin başkanı suçlu bulması durumunda Senato başkanın görevine son verir.

Başkan Yardımcısı, sekreterler ve diğer yetkililer başkana yardımcı olan kişilerdir. Amerikan Başkanlık Sisteminde bakanları yani sekreterleri başkan seçer ve Kongrenin onayına sunar. Sekreterler başkanının danışmanlarıdır. Bakanlar yetkili oldukları konularda, başkana bilgi verirler. Adalet, Savunma, Hazine önemli bakanlıkların başında gelir. Bakanlıkların anayasal dayanağı yoktur. Bakanlıklar federal yasaların uygulanmasını ve üstlendikleri kamu hizmetlerini yerine getirirler.

1.3.3.3. Yargı Organı

Amerika Birleşik Devletleri’ndeki yargı sistemi ademi merkezîyettir ve federal mahkemeler ve eyalet mahkemeleri şeklinde ayrı ayrı yargı sistemine bölünmüştür (Sayarı, 2013: 108).

Her yargı kolu kendi yetki alanlarında olan davalara bakmakla yükümlüdür. Eyalet mahkemeleri, eyalet kanunlarını ilgilendiren davalardan, federal mahkeme ise ulusal kanunlarla ilgili konulardaki davalara bakmaktan sorumludur. Federal mahkemenin yargıçları başkan tarafından atanır. Eyaletlerin yargıçları ise seçimle göreve gelirler.

“Federal adalet sistemi üç derecelidir. District Mahkemeleri, Temyiz Mahkemeleri ve Yüksek Mahkeme” (Göze, 2007: 500).

Amerikan yargı sisteminin en üst mahkemesi ve en üst temyiz merci Yüksek Mahkemedir. Türkiye’deki Anayasa Mahkemesi ile benzer görevleri vardır. Kanunların Anayasaya uygun olup olmadığını denetlemek, eyaletler arası uyuşmazlıkları çözümlmek gibi görevleri olan mahkemenin sekiz üyesi bulunmaktadır. “Kendi gündemini kendi belirleyen ve temyiz için gönderilen davalardan hangisinin görüşmeye alınacağını da kendi karar veren Yüce Mahkemenin yargıçları anayasal güvence altında emekli olana dek hizmet vermektedir” (Kamalak, 2007: 77).

Temyiz Mahkemeleri Yüksek Mahkemededen sonra gelen ikinci önemli yetkili mahkemelerdir. Bölge Mahkemeleri Federal düzeydeki suç davalarına ilişkin konular bakan mahkemelerdir.

“Amerikan siyasal yapısı, parçalara ayrılmış ve düzenli ve sistemli işleyen, her birimin birbirini tamamladığı bir mekanizmadır. Böyle bir yapı devlet içinde adaleti, eşitliği, daha adil bir şekilde dağıtmaktadır” (Akçay, 2010: 41). Böylece ABD’deki yönetim sistemindeki yapıların birbirleriyle uyum içinde çalışması mümkün olabilmektedir.

1.3.4. Başkanlık Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları

Her siyasal sistemin uygulamasından kaynaklanan olumlu ve ya olumsuz sonuçları olabilir. Başkanlık sisteminin de diğer sistemlere kıyasla birçok artışının bulunmasının yanında eksi yönleri de mevcuttur. Ancak demokrasi bu ülkede gelişmiş olduğu için bu sistem Amerika Birleşik Devletleri tarafından başarılı bir şekilde uygulanmaktadır. Fakat geçmişte bu sistemi uygulayan ülkelerde yönetim kimi zaman başkanın diktatörlüğü ile son bulmuştur. Başkanlık sisteminin avantajlarını ve dezavantajları şu şekilde sıralanabilir.

1.3.4.1. Başkanlık Sisteminin Avantajları

Yönetimin istikrarlı olması: Belli bir süre için halk tarafından seçilen ve bu süre içinde ölüm, çekilme ya da sağlık nedenleri gibi durumlar dışında, özellikle

yasama organınca düşürülemez, istikrar olarak değerlendirilmektedir. Başkanlık sistemi yönetime istikrar sağlamaktadır. Çünkü başkanın görev süresi sabittir ve meclislerin güvensizlik oyu vererek başkanın görevine son verme gibi yetkileri bulunmamaktadır.

Yönetimin güçlü olması: Yürütme erki tek bir kişide toplandığı için devlet daha iyi yönetilir. Güçlü yetkileri elinde bulunduran bir başkan daha hızlı karar alır ve hemen işleme koyar. Böylece sorunlara daha hızlı yanıt verip çözüm üretir (Şahin, 2014: 42) .

Demokratik bir yönetim sağlaması:“Başkanlık sisteminin daha fazla demokrasi sağlayacağı birbirine bağlı iki sebebe dayanmaktadır. Bunlar başkan ve parlamentonun ayrı ayrı seçimlerle doğrudan halk tarafından seçilmesi ve bu suretle de seçmene daha fazla tercihte bulunma imkânının verilmiş olması ve organların görevde kalabilmek için birbirlerinin güvenine ihtiyaç duymamalarıdır” (Eren, 2002: 139). Seçmenler, başkanı ve yasama meclisi üyelerini seçmek için oy kullandıkları için daha demokratik güvenilir ve meşru bir seçim gerçekleşmiş olur.

Hesap sorulabilirlik açısından da başkanlık sistemi demokratiktir. Çünkü yürütme gücü tek kişidedir ve sorumlu o kişi yani başkandır.

Doğrudan yetki: Başkanlık rejiminde devlet başkanı doğrudan halk tarafından seçilir. Kimilerine göre bu devlet başkanının gücünü dolaylı yollardan göreve getirilen liderlere kıyasla daha meşru kılar. Başkanın halk tarafından seçilmesi onu halka karşı daha sorumlu kılar. Başkan meşruiyetini halktan alır. Başkan aldığı kararların hesabını yalnızca halka verir. Halk da bir daha ki seçimlerde başkanı, yönetiminin sonucuna göre ya başkanı tekrar seçmeyle ödüllendirir ya da cezalandırır bir daha seçmez.

Seçmenler için seçenekler daha fazladır: Başkanlık sisteminde başkan, iki dereceli bir seçimle halk tarafından dört yıllığına ve en çok iki seçim dönemi için seçilir. İlk olarak başkanı seçecek olan kişiler seçilir ve daha sonra bu kişilerden en çok oyu alan kişi başkanlığa seçilir. Senato ve Temsilciler Meclisi üyelerini halk seçer. Böylece seçmenin siyasi tutumu sandığa yansır, her gruptan seçmenin siyasi görüşü meclislerde temsil edilir ve daha demokratik ve adil bir yönetim ortamı oluşur.

1.3.4.2. Başkanlık Sisteminin Dezavantajları

Başkanlık süresinin sabit olması (“Katılık”): “Başkanın sabit bir görev süresine sahip olmasını yol açtığı katılığın iki boyutu vardır. Popülaritesini veya meşruiyetini kaybetmiş bir başkanın düşürülememesi, yürüttüğü başarılı politikalarla halkın desteğine ve güvenine sahip olan bir başkanın yeniden seçilememesi” (Yazıcı, 2005: 129). Tüm bunlar sistemin katı olmasına neden olur. Başkanın seçim süresince vaat ettiği şeyleri yerine getirememesi seçmenler tarafından hoş karşılanmayabilir ve bir dahaki seçimlerde başkana eksi puan olarak geri dönebilir. Başarılı bir başkanın iki dönemden sonra tekrar seçilmesinin anayasal hükümlerle engellenmesi halkı iyi bir liderden yoksun bırakır (Yazıcı, 2011: 39).

Başkanın ve kongrenin halk tarafından seçilmesi (“Çift Meşruiyet”): Başkan ve kongre sabit bir süreline halk tarafından seçilir. Bu seçilme meşruiyet kaynağının halk iradesi olduğunu gösterir (Yazıcı, 2011: 53).

“Her ikisinin de halk tarafından seçilmesi meşruiyet sorunun çıkmasına neden olur. Bu sorun daha çok, başkanın ve kongrenin farklı partilerden olması durumunda ortaya çıkar. Buna göre, yürütme organı ve yasama organı teşekküllerini birbirine borçlu olmadıklarından herhangi bir uyuşmazlık durumunda her ikisi de meşruluklarının halka dayandığı iddiasında bulunmaktadır (Türküne, 2008: 166). Bunun sonucu olarak sistem tıkanabilir. Kötü yönetimin sorumlusu olarak halk hesap soracağı organın yasama mı yürütme mi olacağını bilemez. Bu yüzden demokrasisi sağlam temellere dayanmayan ülkelerin rejimleri ciddi tehlikelerle karşılaşabilir.

Seçimi kazanan başkan adayının her şeyi kazanması toplam sıfır oyunu (Winner-Takes-All): Bu sistemde “ ya hep, ya hiç” kuralı yani toplam sıfır oyunu geçerlidir. Başkanlık sisteminde yürütme organı dışlayıcı bir nitelik taşıdığından, seçime katılan bir partinin başkan adayının kazandığı oy oranı ne olursa olsun, en yakın rakibinden bir oy fazla aldığı takdirde, tek başına başkanlık makamına oturacaktır bu durumda seçime katılan diğer partilerin yürütme organında görev almaları mümkün olmayacaktır (Türküne, 2008: 166). Kaybeden aday ise bir sonraki başkanlık seçiminde partisi tarafından yeniden aday gösterilemeyebilir ve siyasi kariyeri son bulabilir (Yazıcı, 2011: 59).

Siyaset yarışının dışarıdan katılanlara açık olması: Siyasetle uğraşmayan kişilerin göreve gelmesidir. “Herhangi bir siyasi partiyle özdeşleştirilemeyen, tamamen mesleki başarısı, kişilik özellikleri hatta kişisel karizmasına dayanarak siyaset yarışına katılanları ifade eder” (Yazıcı, 2005: 137). Bu kişilerin seçilmesi durumunda yönetimin başarısız olma ihtimali artabilir. Üstelikte başarısız yönetime son verecek mekanizmalar da bulunmamaktadır (Yazıcı, 2011: 71).

Başkanlık sisteminin otoriter rejime eğilimli olması: Devlet başkanı diğer siyasi partileri dışlayabilir ve kendi grubu içinde kargaşa çıkarmaya çalışan kişi veya grupları da etkisi altına alabilir. Hata isterse bağlı bulunduğu partiyi terk bile edebilir. Bu nedenlerden dolayı bir kişinin devlet başkanı olduğu sürece herhangi bir grupla işbirliği duymaksızın tek başına başkanlık etme durumu endişe verici olacaktır. Kimi siyaset bilimciler başkanlık sisteminin demokrasinin gereklerini işletme ve devam ettirmede güçlükler yaşanabileceğini ifade eder.

Başkanlık sisteminin devletin diğer kurum ve kuruluşlarını zayıflatması: “Yürütmeyi kendi şahsında toplayan başkan kendisi dışında herhangi bir siyasi veya bürokratik kuruma şüpheyle bakar ve güçlenmesine engel olur” (Aktürk, 2007). Diğer kurumları güçlenmesi ile başkanın görev alanına giren yetkilerin bir kısmı bu kurumlara kayabilir ve süper güç konumunda bulunan başkanın güç kaybetmeyi göze alamamamsının sonucu olarak kurumların kendine rakip olmasını istemez.

Ülkelerin siyasi geleneklerinin farklı olması: Başkanlık sistemi üzerine araştırma yapan kişilere göre de bu sistem Amerika Birleşik Devletleri’nin kendisine özgü bir siyasal sistemdir. Çünkü Amerika’da geçmişten gelen birikimler sonucunda kalıplaşmış bir siyasi kültür ve siyasal kurumlar bulunmaktadır.

Başkanlık sisteminin diğer dezavantajlarını ise;

- Başkanlık sisteminde halk tarafından seçilen başkan ve meclis birbirlerini feshedemezler.
- Başkan ve yardımcılarının meclise karşı sorumlulukları yoktur.
- Başkanlık sistemi meclis denetiminin olmaması yüzünden yolsuzluklara açık bir hale gelebilir.

- Başkanlık sisteminde siyasi partiler mücadelesinden kişiler mücadelesine çevirerek siyasetin odak noktası partilerde ifadesini bulan kurumsallaşmış fikirler yerine başkanlık için yarışan şahısların kişisel özelliklerine kayabilir (Aktürk, 2007).

1.3.5. Başkanlık Sistemi İle Yönetilen Diğer Ülkeler

Birçok ülkede uygulama alanı bulan başkanlık rejiminin en verimli şekilde varlığını sürdürdüğü ülke Amerika Birleşik Devletleridir. Geçmişte başkanlık sistemini uygulayan kimi ülkelerde yönetim başkanın diktatörlüğü ile son bulmuştur.

Başkanlık sistemi ile yönetilen ülkeler: Afganistan, Arjantin, Azerbaycan, Belarus, Bolivya, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Endonezya, Ermenistan, Ekvador, El Salvador, Filipinler, Guatemala, Filipinler, Güney Kore, Haiti, Honduras, İran, Kazakistan, Kenya, Kıbrıs Cumhuriyeti, Kolombiya, Kosta Rika, Liberya, Meksika, Nikaragua, Nijerya, Panama, Paraguay, Peru, Seyşeller, Sierra Leone, Sri Lanka, Sudan, Surinam, Şili, Tanzanya, Türkmenistan, Uganda, Uruguay, Venezuela, Zambiya.

İRAN: Ülkede 1979'daki İslam Devrimi ile birlikte şah rejiminin yıkılmasının ardından kurulan rejim, Şii İslam temeline dayalıdır ve İran İslam Cumhuriyet'inde asıl yetki ise dini liderdedir. Tüm yasama ve yürütme işlerinde son söz dini lidere aittir (Esen, 2012). Dini liderin görevleri arasında devletin genel siyasetini belirlemek, başkomutanlık, savaş ve barışa karar vermek, anayasa konseyinin dini âlimi üyelerini, yargı başkanını, askeri birimleri atamak ya da görevden almak, cumhurbaşkanı seçimini onaylamak yer alır.

Cumhurbaşkanı, dört yılda bir seçilir ve yetki bakımından dini liderden sonra gelir. Görevleri Bakanlar Kurulu üyelerini atamak, yasa teklifinde bulunmaktır.

Meclis, dört yılda bir seçilen meclis, “290” üyeden oluşur. Mecliste çıkarılan yasalar dini lider ve Anayasa Koyucular Konseyi'nin onayına sunulur ve bundan sonra yürürlüğe girer (Yayla, 2014: 139).

“ Demokrasiye benzeme çabalarına ve bazı demokratik kurumlar benzeri kurumlara sahip olmasına rağmen İran özgürlükçü bir sistem değildir. Seçimlerin

olması halka iktidarı kendisinin belirlediği duygusunu veriyor olabilir de, gerçek iktidar din adamları sınıfındadır’’ (Yayla, 2014: 140). İran’da uygulanan başkanlık sistemi Amerika Birleşik Devletleri’ndeki gibi demokratik, özgürlükçü, laik bir sistem değildir. İran’ın siyasi sistemi iç içe geçmiş karmaşık yapıdadır ve sistemin en belirgin özelliği otoritenin dini lider elinde olmasıdır.

ARJANTİN: Devlet başkanı halk tarafından seçilir ve görev süresi dört yıldır. Başkan yürüme organının başıdır. Başkanın görevleri arasında senatonun onayıyla yüksek mahkeme ve diğer hakimleri, büyükelçileri, devlet memurlarını, yüksek rütbeli askerleri atamaktır. Kongre: İkili yapıdan oluşur, bunlar Milletvekilleri Meclisi ve Senato’dur. Milletvekilleri meclisi 257 üyeden oluşur ve dört yılda bir yapılan seçimlerle halk tarafından seçilir. Senato altı yıllığına seçilen 72 üyeden oluşur. Kongrenin görevleri: dış ticaretin düzenlenmesi, vergilerin konulması, iç dış borçların düzenlenmesi ve bütçenin kabulü ya da reddidir (Esen, 2012).

Arjantin de uygulanan başkanlık sistemi olumlu sonuçlar doğurmuştur. Bunlar: Ekonomik istikrarın sağlanması, ordunun siyasi alandan el çekmesi ve sivil bir yönetime bağlanması ve iktidarın seçilmiş kişilere devredilerek demokratikleşmenin gerçekleştirilmesidir.

Arjantin’ de iki-parti sisteminin uygulanması, parti disiplinin çok güçlü olması başkanın seçildikten sonra başarılı ve ya başarısız olması durumlarında tek başına kalmasını önlemektedir.

Amerika’da seçimi kaybeden partinin her şeyi kaybetmiş olması durumu (toplam- sıfır oyunu) Arjantin’ de söz konusu değildir. Çünkü muhalif partilerin yerel düzeyde iktidar olma alanları bulunmaktadır.

BREZİLYA: Başkan halk tarafından 4 yıllığına seçilir. Başkan devletin ve hükümetin başıdır. Başkana başkan yardımcısı ve kabine yürütmede yardımcı olurlar. Cumhuriyet konseyi devlet başkanının danışma organıdır. Konsey devlet başkanı, senato ve meclisin ortaklaşa aldıkları karar ile oluşur. Yasama erki ulusal kongre tarafından kullanılır. Ulusal kongre de meclis ve senatodan oluşur. Kongrenin görevleri arasında devlet başkanı ve bakanlar hakkında soruşturma başlatma, bütçeyi hazırlama, ulusal ve ekonomik politikaları belirleme ve uluslararası anlaşmaların onaylanması sayılabilir.

Brezilyadaki başkanlık sistemi parçalanmış bir çok-parti sistemi, disiplinsiz partiler ve canlı bir federalizm üzerine oturur ve bunların hepsinin sistemin sonuçları üzerinde önemli etkisi vardır (Akman, 2007:185).

Brezilya'da başkanların yetkileri onları her şeyi kontrol edecek kadar geniş değildir. Başkanlar yönetimleri kararnamelere dayanmaktadır ve kararnameler kongrede öncelikli olarak görüşülür. Brezilyada uygulanan mutlak çoğunluğa dayalı iki-turlu başkanlık sistemi koalisyon hükümetlerinin kurulmasına neden olmaktadır. Koalisyonu oluşturan parti başkanlarının, başkanının popülerliğini yitirmeye başladığı dönemlerde desteklerini çekmesi başkanın yalnız kalmasına neden olur.

“Brezilyanın canlı federal sistemi içerisinde yerel yönetimlerin ağırlığı ve otonomisi çok fazladır. Ulusal partiler esasen yerel partilerin bir örüntüsü halindedir ve valiler yerel düzeyde politikayı belirlediğinden, başkanların dayandığı partiler üzerinde de oldukça etkilidirler” (Akman 2007: 188). Bu sebepten dolayı başkanlar yerel yönetimlerin desteğini yitirmemek için karar alma aşamasında yerel talepleri göz ardı edemezler.

Başkanlık sistemi Brezilya' da ekonomik tükenmişliğin ve ekonomik krizlerin yaşanmasına ve devlet reformlarının uygulanmamasına neden olmuştur.

AZERBAYCAN: Cumhurbaşkanı iki turlu bir seçim sistemiyle 5 yıllık bir dönem için halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanı olmak için 35 yaşından büyük olmak ve anayasada sayılan niteliklere sahip olmak gerekir. Bir kişi ancak iki dönem görev yapabilir. Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Cumhurbaşkanı yasama ile ilgili yetkileri; kanunları veto etmek, referanduma gitmek, kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemek için Anayasa Mahkemesine başvurmasıdır. Başbakan ve Bakanlar Kurulunu atamak, olağanüstü hal ve seferberlik ilan etmek de başkanın yürütmeye ilgili görevleridir. Bakanlar kurulu ve başbakan cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Millet meclisi yasa teklifi yetkisi vardır ve Bu meclis 5 yıllık bir dönemde görev yapar.

Başkanlık sisteminin uygulandığı bu ülkeleri demokratik yönden değerlendirecek olursak sıralama Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya, Arjantin, Azerbaycan ve İran şeklinde olur. Brezilyada devlet başkanı atama yetkisini parlamentodan önceden izin alarak yapar (kuvvet komutanlarının atamaları hariç) ve

bu da yasamanın atamalarda denetim yetkisini kısıtlar. Arjantin’de yürütme kanun teklifinde bulunabilir ve bu da yasama organının yürütme organı tarafından yönlendirilmesine neden olabilir. Amerika, Brezilya ve Arjantin’de devlet başkanını senatonun yargılaması demokratik açıdan sakınca taşımaktadır. Çünkü yasama kuvvetinin devlet başkanını yargılanması kuvvetlerin birbirlerini denetlemesinin ötesinde birbirinin üzerinde hegemonya kurmasına neden olacaktır. Parlamentoda nitelikli çoğunluğa sahip olmayan bir devlet başkanını suçlamayı yapan ve yargılanmasına izin veren organ tarafından yargılanması, onun önceden cezalandırılması anlamına gelecektir’’(Gökçe, 2012: 14). Azerbaycan hükümet sisteminde seçimlerin toplam sıfır oyununa dönüşme tehlikesi bulunmaktadır. Azerbaycan’da muhalefetin gelişmesiyle birlikte vatandaşların iktidar ve ya muhalefet partilerinden birini seçmeleri sonucunda toplum politik açıdan ikiye ayrılabilir (Özkul, 2012: 106). İran da her şeyin üstünde dini bir lider bulunmaktadır. Bu liderin siyasi askeri, idari dini görevleri bulunmaktadır. Dini liderden sonra sırasıyla cumhurbaşkanı, bakanlar kurulu ve meclisler gelir. İran cumhurbaşkanı Amerika Birleşik Devletleri başkanıyla aynı yetkilere ve güce sahip değildir. Halk tarafından seçilen cumhurbaşkanının yetkileri, parlamenter sistemdeki başbakanın yetkilerine benzemektedir. Tüm bu nedenlerden ötürü İran’da uygulanan başkanlık sisteminin laik ve demokratik olduğu söylenemez.

1.4. YARI BAŞKANLIK SİSTEMİ

Yarı başkanlık rejimleri, parlamenter sistemle başkanlık sisteminin karışımıdır. Yürütme gücü halk tarafından seçilen devlet başkanı ve meclis güvenine dayanan hükümet başkanı arasında paylaşılır. Yarı başkanlık sistemleri cumhuriyet ile yönetilen sistemlerde kullanılabilir. ‘‘Devlet başkanlarının bir hanedanın üyesi olarak doğuştan belirlenen kalıtsal bir yöntemle işbaşına geldiği sistemlerde, devlet başkanının seçmen tarafından seçimi gerçekleştiremeyeceği için, tıpkı başkanlık rejiminde olduğu gibi, yarı başkanlık rejimi uygulanması da olanaksızdır’’ (Kalaycıoğlu, 2013: 23-24).

Yarı başkanlık rejimi Fransa, Avusturya, Almanya, İrlanda, İzlanda, Portekiz, Finlandiya, Mısır ve Cezayir gibi ülkelerde uygulanmaktadır.

Yarı başkanlık sisteminin genel özellikleri şunlardır:

- Yasama ve yürütme organları birbirinden ayrılmıştır fakat yürütmenin yasamayı fesih hakkı bulunmaktadır.
- Yürütme organı iki başlıdır. Devlet Başkanı ve Bakanlar Kurulu oluşur.
- Devlet başkanı halk tarafından seçilir ve çok güçlü yetkilere sahiptir.
- Bakanlar Kurulu meclise karşı sorumludur, meclisten güvenoyu alarak göreve başlarlar aynı şekilde Meclis, güvensizlik oyu ile Bakanlar Kurulunu görevine son verebilir. Ayrıca hükümet; meclis araştırması, meclis soruşturması, soru ve gensoru ile meclis tarafından denetlenmektedir.

Ülkelerde değişik uygulamaları olan yarıbaşkanlık sistemini farklı çeşitleri bulunmaktadır.

“Yarı başkanlık rejimleri cumhurbaşkanlarına tanıdıkları yetkileri bakımından; *sınırlı yetkili, yetkili ve süper yetkili* cumhurbaşkanlığı olmak üzere üç; demokrasinin uygulamasına olanak verme ve vermeme bakımından iki alt başlık altında ele alınabilir”(Buran, 2009: 85) .

1) Sınırlı Yetkili Cumhurbaşkanlığı Yarı Başkanlık Sistemi: Avusturya, İzlanda, İrlanda ve Finlandiya gibi ülkelerde uygulanmaktadır. Cumhurbaşkanının yetkileri parlamentoya göre daha sınırlıdır.

En iyi örnek olarak Finlandiya verilebilir. “Bu ülkede, 1919 Anayasası uyarınca, yürütme organı, halk tarafından seçilen 300 kişilik ikinci seçmenler kurulunun seçtiği cumhurbaşkanı ile yasama organına karşı sorumluluğu olan başbakan ve bakanlardan oluşmaktadır” (Onar, 2005: 82).

“Finlandiya’da cumhurbaşkanlarının tek başına kullanabileceği yetkileri oldukça sınırlı olduğundan, yürütme yetkilerini hükümetle uyumlu bir şekilde kullanmak durumundadır” (Buran, 2009: 86). Bu kişilerin uyum içinde çalışması sistemin kilitlenmesi tehlikesini engellemiş olur.

Cumhurbaşkanının üst düzey atama yapma yetkisi sınırlandırılmış aynı zamanda dış siyasetle ilgili olan kararlarda dış işleri bakanı ve hükümet ile birlikte hareket etmesi gerekmektedir.

Cumhurbaşkanının yasalar veto etme yetkisi bulunmamaktadır ve parlamentodan gelen yasaları onaylamak durumundadır.

2) *Hükümet Düzeyinde Yetkili Cumhurbaşkanlı Yarı Başkanlık Sistemi*: En iyi örneği Fransa'dır. "Fransa'nın önemli siyasal sorunlarında en yetkili makam cumhurbaşkanlığıdır. Başkan, Başbakanı ve onun önerilerine göre Bakanlar Kurulunu atar. Hükümetin istifasını kabul eder. Bakanlar kuruluna başkanlık eder. Kanunları uygular, uygun görmezse tekrar görüşülmesi istemiyle ulusal meclise geri gönderebilir. Gerekli gördüğü yasaları halkoyuna sunabilir" (Oktay, 2013: 77). Hükümetin yetki ve sorumluluğu politika oluşturmak ve bunları yürütmektir.

3) *Üstün Yetkilere Sahip (Süper Yetkili) Cumhurbaşkanlı Yarı başkanlık Sistemi*: Bu sistemde yasama organının yetkileri devlet başkanın yetkilerine oranla çok daha azdır. Cumhurbaşkanının yasama, yargı ve yürütme ile ilgili görevleri bulunmaktadır. Cumhurbaşkanın meclisi feshetme, yasaları güçleştirici veto etme gibi yetkileri bulunmaktadır. Örnek ülkeler Cezayir, Kazakistan'dır.

1.4.1 Yarı Başkanlık Sisteminin Ortaya Çıkışı

Yarı başkanlık sistemi ilk kez 5. Cumhuriyet döneminde Fransa'da ortaya çıkmıştır. Daha sonrada diğer ülkelere yayılmıştır. Finlandiya, Polonya, Rusya, Portekiz, Tunus, Cezayir Romanya yarı başkanlık sistemi ile yönetilmektedirler.

Fransa' da 1789 devriminden sonra kraliyet yönetimine son verilmiştir bu devrimle ulusal egemenlik, eşitlik gibi ilkeler Fransa' da ortaya çıkmış ve buradan da dünyaya yayılmıştır. Devrimle birlikte gelen yenilikle iktidar sahibi iktidarını halkın onayını alarak meşrulluğunu sağlıyordu.

Devrimle birlikte ortaya çıkan milliyetçilik akımı, eşitlik, özgürlük ilkelerinin etkisiyle tüm Avrupa'da savaşlar başlamıştır. Fransa'da devrimden sonra Meşrutî Monarşi, Cumhuriyet ve Meşrutî Krallık gibi yönetimler ortaya çıkmıştır. Ve bu siyasal düzenler denenmiş fakat çeşitli nedenlerden dolayı son bulmuştur. 1870'li yıllarda kurulan ve 2. Dünya Savaşı ile son bulan 3. Cumhuriyet Dönemi yaşanmıştır. Bundan sonra Fransa da 4. Cumhuriyet Dönemi başlamış ve parlamenter sistem benimsenmiştir. Bu dönem de Vietnam savaşı Cezayir savaşı yaşanmış ve bu dönem Süveyş Kanalı'nın kaybedilmesi ile Fransa'da istikrarsız yönetimlere yol açmış

böylece ortadan kalkmıştır. İkinci dünya savaşından sonra, hükümet bunalımları sonucunda Cezayir'deki Fransız generaller 1958 yılında ayaklanarak bir hükümet darbesi gerçekleştirmiştir. Fransız Generalleri, General De Gaulle bu olumsuz ortamdan ülkeyi kurtarması için davet göndermiştir. O da bu daveti kendi belirlediği ilkeler doğrultusunda anayasa yapabilme yetkisi karşılığında kabul etmesiyle yarı başkanlık sistemi doğmuştur.

1.4.2. Fransa Örneğinde Yarı Başkanlık Sisteminin İşleyişi

Yarı başkanlık sistemini iyi anlamak için, Fransız modeli yarı başkanlık sisteminin incelenmesi daha uygundur. Çünkü bu sistem Fransa'nın uygulamasının ardından popüler hale gelmiştir.

1.4.2.1. Yasama Organı

Fransa'da Parlamento iki meclisten oluşur. Bunlar senato ve ulusal meclis'dir.

Ulusal Meclisi: Milletvekilleri iki türlü ve dar bölgesel seçim sistemiyle halk tarafından seçilir. Görev süreleri '5' yıldır ve üye sayısı '577' dir (Roskin, 2012: 137). Milletvekillerinin siyasi dokunulmazlığı bulunmaktadır. Millet meclisinde hükümetin programları görüşülür ve oylanır.

Bakanlar kuruluna seçilen milletvekilini parlamento üyeliği sona erer. Çünkü bir kişinin bu iki ayrı organda görev yapması anayasal olarak sınırlandırılmıştır. Bakanlar kuruluna seçilen milletvekilinin parlamento üyeliği sona erer ve yerine parlamentoya yedek üye girer.

“Yasama yetkisi yürütme lehine sınırlandırılmıştır. Parlamento ancak belli alanlarda yasa çıkarabilmektedir. Anayasanın belirlediği alanlar dışında düzenleme yetkisi yürütme gücüne aittir. Yasamaya getirilen kısıtlamalardan biri de meclislerin gündemlerinin hükümet tarafından düzenlenmesidir” (Gözübüyük, 2006: 47). Ayrıca ulusal meclisin hükümetin kurulabilmesi için güvenoyu vermesi gerekir bu önemli bir yetkidir ve hükümetin meclise karşı sorumlu olduğunu gösterir.

Yasama organından çıkan kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemek için anayasa konseyi oluşturulmuştur. Bu konsey eski cumhurbaşkanları ve senato ile ulusal meclisin seçtiği üyelerden meydana gelir.

Senato: Ulusal Meclis üyeleri ve bölgesel belediye meclislerinin üyelerinden oluşan dev bir seçim heyeti tarafından her dokuz yılda bir - her üç yılda bir üçte birlik kısmı yapılan seçimlerle yenilenir- seçilen 316 üyeye sahiptir (Roskin, 2012: 133-135). Bu meclisin seçiminde yerel düzeydeki temsilcilerinde oy kullanıyor olması sistemin demokratikliği açısından bir artı oluşturmaktadır.

1.4.2.2.Yürütme Organı

1958 Fransa Anayasasına göre, yürütme organı, cumhurbaşkanı (devlet başkanı), başbakan ve bakanlardan oluşur. “Fransa’da yarı başkanlık sistemi, açık bir biçimde devlet başkanının üstünlüğü ilkesine dayanmaktadır. Yürütme yetkileri bakımından güçlü, cumhurbaşkanı ve başbakan arasında paylaştırılmıştır. Cumhurbaşkanı yürütmenin itici gücüdür; hükümetin gerçek başıdır” (Gözübüyük, 2006: 45).

Cumhurbaşkanının seçimi: Cumhurbaşkanını görev süresi 5yıldır. “Anayasada 1962 yılında yapılan değişiklik üzerine, Cumhurbaşkanı tek dereceli genel oyla, doğrudan doğruya halk tarafından seçilmektedir; seçim iki turludur. Birinci oylamada, adaylardan biri, kullanılan oyların salt çoğunluğunu alamazsa, ikinci bir oylama yapılmaktadır. İkinci oylamada en çok oyu almış iki aday katılır, en çok oy alan aday seçilmiş olur”(Gözübüyük, 2006: 45). Fransa’da cumhurbaşkanı seçilmek için 23 yaşını doldurmuş olmak ve askerlik hizmetini yapmış olmak gerekmektedir.

Fransa’da cumhurbaşkanının halk tarafından seçiliyor olması onun yasama organına karşı sorumlu olmadığına göstergesidir.

Cumhurbaşkanının yetkileri: Cumhurbaşkanı, başbakanı hükümeti kurmakla görevlendirebilir. Fakat cumhurbaşkanının başbakanı azletme yetkisi bulunmamaktadır. Cumhurbaşkanı başbakanın belirlediği kişileri bakan olarak atar. Bunun yanında üst düzey yöneticilerin (örneğin valiler) de çoğu cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. “Cumhurbaşkanı başkanlık sisteminde olmayan bir yetkiyi, meclisi dağıtma yetkisine de haizdir” (Türküne, 2008: 167). Cumhurbaşkanı bu yetkiyi kullanmadan önce başbakana ve meclislerin başkanlarına bildirmeli ve onların bu konu hakkındaki görüşlerini almalıdır. Cumhurbaşkanının bu kişilerin kararları doğrultusunda hareket etme zorunluluğu yoktur. Ayrıca Bakanlar Kuruluna başkanlık

etme, kanunluları halkoyuna sunma, hükümetin istifasını kabul etme, bakanlar kurulu kararnamelerini imzalama ve silahlı kuvvetlere başkanlık etme gibi görevleri de vardır. Bu yetkiler cumhurbaşkanının olağan dönemdeki yetkileridir.

Cumhurbaşkanının olağanüstü durumlarda kullanabileceği yetkileri de mevcuttur. Cumhurbaşkanı ülkenin tehlikede olduğuna kanaat getirirse olağanüstü yetkilerini kullanabilir. Bunu yaparken hükümet ile birlikte karar almalıdır (Göze, 2007: 592-593). Örneğin, “1961 yılında De Gaulle iktidara getiren generaller, Cezayir’den geri çekilmek için bu kez onu iktidardan indirmeye kalktıklarında – başvuruldu ve birçok kişi, bunun gerçekten olağanüstü bir durum olduğu konusunda birleşti” (Roskin, 2012: 126).

Cumhurbaşkanı, yasama işlemi yapabilmektedir. Herhangi bir sorunu referanduma götürerek çıkan sonuç doğrultusunda karar alabilmektedir.

“Cumhurbaşkanı, parlamento tarafından gönderilen yasaları, yeniden görüşmek üzere geri gönderebileceği gibi, hükümetin veya parlamentonun istemi üzerine, yasa tasarılarını halkoyuna sunulmasına karar verebilir” (Gözübüyük, 2006: 46). Bu bakımdan yarı başkanlık sistemindeki cumhurbaşkanının bu yetkileri parlamenter sistemdeki cumhurbaşkanının yetkileri ile benzerlik göstermektedir.

Bakanlar: Fransa’da hükümet Başbakan ve Bakanlardan oluşur. “Cumhurbaşkanı yazılı olarak vekâlet vermedikçe başbakan, bakanlar kurulu toplantılarına başkanlık yapamaz. Cumhurbaşkanın katılmadığı toplantılar anayasal geçerliliğe sahip değildir. Sistem bu haliyle oldukça sorunlu şekilde işlemektedir” (Türköne, 2008: 167). Yani cumhurbaşkanı yürütmede etkindir, yetkileri sembolik değildir. Cumhurbaşkanının yürütme organının başı olmasından dolayı hükümette yer alan başbakan ve bakanların cumhurbaşkanı olmadan yapmış olduğu hükümet toplantıları hazırlık maiyetinde olur ve bu toplantılarda hükümet üyeleri karar alamazlar.

Başbakan meclis içinden cumhurbaşkanı tarafından atanır. Başbakan en önemli görevi hükümeti yönetmek ve hükümet politikasını uygulamaktır. Başbakan bakanları seçer ve cumhurbaşkanı atar. Bakanlar da bağlı buldukları bakanlığın başıdır.

Bakanlar kurulunun yetkileri ise; yasa hükmünde kararname çıkarma, kanun çalışmalarını izleme, halkoyuna başvurmayı önerme, sıkıyönetime karar verme ve anayasa konseyine başvurma gibi yetkililerdir.

1.4.2.3 Yargı Organı

Fransa'da kanunluların anayasal denetimini Anayasa Konseyi yapmaktadır. Bu konsey 1958 anayasası ile oluşturulmuştur. Konseyin dokuz üyesi vardır ve bu kişiler dokuz yıl görev yaparlar (Roskin, 2012: 137). Konseye Cumhurbaşkanı, Millet Meclisi Başkanı ve Senato Başkanı üçer üye atarlar. Konseyin başkanını cumhurbaşkanı belirler. Cumhurbaşkanları konseyin tabii üyeleridir.

Konseyin yetkilerinin ilki ülkedeki seçimlerin belirlenen kurallar çerçevesinde uygulanmasını sağlamaktır. Cumhurbaşkanı, millet meclisi seçimleri ve senato seçimlerinin denetimi, sonuçlarının açıklanması, seçimlere itirazların değerlendirilmesi ve referandum sürecinin yönetimi konseyin görevidir.

Konseyin ikinci yetkisi ise, kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemektir. Yasaların anayasaya uygunluğunu, ancak parlamentodan geçtikten, fakat başkan tarafından imzalanmadan önce inceler. Alt mahkemelerden gelen davaları sadece yürütmenin veya parlamentonun organlarından birinin altmış üyesinin isteği üzerine ele alır (Roskin, 2012: 138). Konseyin vermiş olduğu kararlar kesindir uyulma zorunluluğu bulunmaktadır ve kararlara itiraz edilemez.

Fransa'da Yönetim Mahkemeleri birinci derece yargı makamlarıdır. Bu mahkemelerin temyiz makamı Danıştay'dır. Sayıştay, yürütmenin harcamalarını kanunlara ve bütçe kanununa uygunluğunun denetimini gerçekleştirir. Fransız halkının iç hukukta çözüm bulamadığı davalarını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine götürebilme hakkı bulunmaktadır. Buradan da anlaşıldığı gibi Fransızlar bu mahkemeye bireysel başvuru yapabilmektedirler.

Oktay'a (2013: 81) göre Fransız yargı sisteminin sorunları bulunmaktadır ve bunlar arasında davaların sürüncemede kalması, pahalı yargı, yargıçların biriken dosyalarla baş etmek zorunda olmaları gibi sorunlar sayılabilir.

1.4.3. Yarı Başkanlık Sisteminin Avantaj ve Dezavantajları

Karma bir sistem olan yarı başkanlık sisteminin başkanlık ve parlamenter sistemlere göre birtakım artı ve eksileri bulunmaktadır. Yarı başkanlık sistemleri, yürütmenin istikrarsızlığı sorununa ve yasama ve yürütme organları arasındaki ilişkilerin kilitlenmesi ve ya tıkanması sorunlarına çözüm üretirken; sistemin toplam sıfır oyununa dönüşmesi yani seçime giren adaylardan seçimi kazanan adayın aktif olarak siyasette yer alması, seçimi kaybeden adayın ise siyasi kariyerinin bir sonraki seçimlere kadar son bulması tehlikesine ve yasama ve yürütme organları arasındaki uzlaşma sorununa çözüm üretememiştir.

1.4.3.1. Yarı Başkanlık Sisteminin Avantajları

Esas özelliği yürütme organının iki başlı yapıda olması olan yarı başkanlık sisteminin, başkanlık ve parlamenter sistemlere ait niteliklere sahip olmasından dolayı yani karma bir sistem olması nedeniyle yarı başkanlık sistemi her iki sistemin avantajlarını bünyesinde barındırır. “Yarı başkanlık sisteminin en önemli avantajı, başkanlık sisteminin yürütme organlarının başında bulunan isim olan başkan için oluşturduğu geniş görev çerçevesini yeniden ve daraltarak çizmiş olmasıdır. Bu bağlamda devlet başkanının otoriter eğilimler içine girme tehlikesi daha düşük olmaktadır” (Türköne, 2008: 167-168).

Yarı başkanlık sisteminde cumhurbaşkanının ve hükümetin tekrar ve art arda seçilmesinde her hangi bir yasak ve ya sınırlama mevcut değildir. Böyle olması sisteme hesap sorulabilirlik açısından yarar sağlamaktadır. Çünkü halk, desteklemediği ve güvenmediği devlet başkanını seçimler yoluyla saf dışı bırakabilir.

Yarı başkanlık sisteminde devletin başı cumhurbaşkanı; hükümetin başı ise başbakanıdır. Bu kişiler görev ve yetkilerinin farklı olması sistemin katı olmasına engeldir. Ayrıca cumhurbaşkanının parlamentoyu fesih etme yetkisinin bulunması sisteme esneklik kazandırmaktadır.

Yarı başkanlık sisteminde cumhurbaşkanını görevden almaya ve düşürmeye yönelik parlamentonun yetkisinin bulunmaması siyasal krizlerin yaşanmamasını sağlar ve hükümet ile devlet uyum içinde çalışır. Böylece siyasi istikrar sağlanmış olur.

1.4.3.2. Yarı Başkanlık Sisteminin Dezavantajları

Yarı başkanlık sisteminde cumhurbaşkanının ve başbakanın farklı partilerden olması sistemin uyum içinde işlemlerini engelleyebilir. Cumhurbaşkanının fesih yetkisini kullanmasını gerekli kıldığında da siyasi istikrarsızlık ortaya çıkabilir.

“Yarı başkanlık sisteminde de siyasetin toplam-sıfır oyununa dönüşmesi ihtimali mevcuttur. Gerçekten, bu sistemlerde cumhurbaşkanını destekleyen çoğunlukla, parlamentoya hakim olan çoğunluk aynı siyasi eğilime sahip olduğunda kazanan, yürütme gücünün her iki kanadını aldığı gibi, yasama organında da çoğunluk teşkil etmenin avantajını kullanacaktır” (YAZICI, 2011: 111). Kazananlar hem yasama hem de yürütmede yer aldıkları için azınlık statüsüne düşen diğer partilerin görüşleri ve önerilerinin dikkate alınması bu sistemde pek mümkün olmayabilir.

1.5. MECLİS HÜKÜMETİ SİSTEMİ

Egemenliğin halka ait olduğu ve meclis tarafından halk adına kullanıldığı yönetim biçimidir. Meclis hükümeti sisteminde yasama ve yürütme erkleri mecliste toplanır. Bundan dolayı sistem yasamanın üstünlüğü ilkesi ile yürütülür. “Siyasal erkin tamamıyla meclisin elinde bulunduğu meclis hükümeti sisteminde, sadece yasama ve yürütme değil, siyasal konulardaki yargı yetkisi de yasama organına aittir ki bu durum, mecliste odaklanmış tam bir güçler birliğini ima eder” (Eroğlu, 2004: 77).

“Gözler meclis hükümetini; Karar alma (yasama), alınan kararları yerine getirme (yürütme) ve uygulama sırasında ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözümüleme (yargı) işlevlerinin tüm toplumu temsil eden birim (parlamento) tarafından yerine getirildiği rejim (konveksyonel) olarak tanımlar” (Buran, 2009: 75). Kısacası meclis tüm erkleri kullanan, uygulayan ve sorgulayan tek egemen güçtür.

Meclis hükümeti sisteminin özellikleri:

- Meclis Başkanı aynı zamanda hükümetinde başkanıdır.
- Meclis'in üzerinde bir güç yoktur.
- Yasama, yürütme ve yargı erkleri mecliste toplanır.

- Bakanlar, hükümet başkanı tarafından atanamazlar. Meclis tarafından teker teker seçilirler.
- Tek dereceli değil, çift dereceli seçimler uygulanır. Yani halk delegeyi seçer; delegelerde vekilleri seçer. Tam bir demokrasi örneği sayılmaz.

1.5.1. Meclis Hükümeti Sisteminin Ortaya Çıkışı

Meclis hükümeti sistemi ilk olarak 1792'de Fransa'da uygulanmıştır. İsviçre'de, Weimar dönemi Alman eyaletlerinde, Baltık ülkelerinde ve Avusturya'da uygulanmıştır (Okutan, 2012:195). Meclis hükümeti sistemi, parlamentonun kendi içinden seçtiği milletvekillerine yürütme yetkisini devretmesidir.

Türkiye'de 1921-1923 dönemleri arasında meclis hükümeti sistemi uygulanmıştır. 1921 teşkilatı Esasiye kanunda yasama ve yürütme erklerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yerine getirileceği belirtilmiştir.

1.5.2. İsviçre Örneğinde Meclis Hükümeti Sisteminin İşleyişi

İsviçre meclis hükümeti sisteminin uygulandığı bir ülkedir. Kuvvetler ayrılığı ilkesini İsviçre kendine has bir şekilde uygulamaktadır. Yasama organı Federal Meclis, Yürütme organı Federal Konsey ve Yargı organı Federal Mahkemedir.

1.5.2.1. Yasama Organı

Meclis hükümeti sisteminde yasama ve yürütme erkleri halkın seçtiği temsilcilerden oluşan meclise aittir. Yasama organının üstünlüğü söz konusudur ve yürütmede görev alan kişiler meclisin emir ve talimatları doğrultusunda karar almak zorundadır. Meclis egemenliğin yegâne temsilcisi konumunda bulunduğu için yürütme organının üyelerini seçer ve vekil olarak atar aynı şekilde görevinden alabilir.

Meclis hükümeti sisteminde meclis ara vermeden sürekli çalışmaktadır. Bunun nedeni ise; devlet yönetiminin meclise ait olması ve her zaman devlete ait önemli kararların alınması gerekebilmektedir ve ayrıca hükümeti meclisin aldığı kararlar doğrultusunda hareket edip etmediğini denetlenmesi gerektiği için meclis ara vermeden çalışır.

İsviçre’de parlamento iki meclisten oluşur. Bunlar Ulusal Konsey ve Devletler Konseyidir.

Ulusal Konsey, kantonların nüfusları orantısında temsil edildiği, seçimlerinin dört yılda bir yapıldığı ve iki yüz milletvekilinden oluşan bir meclistir.

Devletler konseyi, kırk altı üyeden oluşan konseye her kanton iki üye gönderir (altı kanton bir üye gönderir). Bu konseyinde seçimleri dört yılda bir gerçekleştirilir.

İsviçre’de milletvekilleri Türkiye’deki gibi maaş almazlar, sadece o dönem için tazminat alırlar ve milletvekilleri kendi mesleklerine devam ederler. Ayrıca görevi sona eren milletvekillerinin tekrar seçilme hakkı bulunmaktadır.

“Ulusal Konsey ve Devletler Konsey’i birlikte toplanarak, yasama niteliği taşımayan yetkiler kullanırlar: Federal konsey üyelerini ve federal hâkimleri seçer, federal kurumlar arasındaki uyuşmazlıkları çözer ve af yetkisini kullanır” (Retornaz, 2013: 129).

Bu meclislerde çeşitli konularda çalışmak üzere komisyonlar kurulur ve meclisteki her grup bu komisyonlarda üye sayıları oranına göre temsil edilirler. Yasa teklifleri ve yasa tasarıları hakkında görüş bildiren komisyonların kararlarına federal meclis uygun olarak davranır.

İsviçre’de yasama organı yürütmeye direktif verebilir ve aldığı kararları reddedebilir. Ayrıca yürütme, yargı ve yönetim üzerinde denetim uygular. Bundan dolayı meclisin diğer organlar ve kurumlardan üstün konuma sahiptir. Bir başka deyişle federal meclisin üstünlüğü söz konusudur. Yasama organının hükümet tarafından feshedilmesi söz konusu değildir.

1.5.2.2. Yürütme Organı

Meclis hükümeti sisteminde yürütmenin başı olan devlet başkanı bulunmamaktadır. Bu görevi meclis üstlenmektedir. Bu sistemde meclis yürütme görevini kendi içinden seçilen üyelerin oluşturduğu komiteye bırakır. Bu komite meclisin aldığı kararlar doğrultusunda hareket ederler ve meclisin denetimi altında görevlerini gerçekleştirirler.

İsviçre’de Federal konsey üyeleri, federal meclis üyeleri arasından ve mutlak çoğunluk ile seçilir ve görev süresi dört yıl olan yedi üyeden oluşur. Meclis konsey üyelerini konsey başkanını ve başkan yardımcılarını ayrı ayrı seçer. Seçimler gerçekleştirilirken hakkaniyetli davranılmaya özen gösterilir özellikle de kantonların temsil edilmesinde hususlarına dikkat edilir. Federal konseye seçilen kişinin milletvekilliği son bulur fakat yasama toplantılarına katılabilirler.

Federal konsey yasama organının komutlarına ve talimatlarına uymak zorundadır. Meclise danışmadan kendi başına karar alamaz eğer karar aldıysa bu karar meclis tarafından iptal edilir veya değiştirilir.

“Federal konsey, ülkenin izleyeceği siyaseti belirler, mevzuatı hazırlar, anlaşmaları imzalar, idari teşkilatı yönetir ve kantonların faaliyetlerini gözetim altında tutar” (Retornaz, 2013: 130). Yani meclis hükümet eder.

Federal konseyin meclise karşı sorumluluğu bulunmamaktadır. Üyelerinin seçiminden sonra meclisten güvenoyu alması kuralı mevcut değildir. Keza yasamanın da güvensizlik oyu ile yürütmenin görevine son vermesi söz konusu değildir.

1.5.2.3. Yargı Organı

İsviçre bir hukuk devletidir. Mahkemeler hükümetten ve parlamentodan bağımsızdır. “İsviçre’de yargı yetkisi, kanton mahkemeleri tarafından kullanılır. Federal kanunların uygulanmasını denetlemek yetkisi, İsviçre Anayasası (İsAy m.189) tarafından yüksek yargı organı Federal Mahkemeye verilmiştir. Federal Mahkeme ilk derece Federal Mahkemeler, Federal İdare Mahkemesi ve Federal Ceza Mahkemesi tarafından verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir” (Retornaz, 2013: 130). İdarenin her türlü eylem ve işlemlerinden kaynaklanan sorunların davalarının görüldüğü Federal İdare Mahkemesidir. Federal Ceza Mahkemesinde ise çete oluşturma, rüşvet vb. davalar görülür.

İsviçre yargısında hâkim olmak için hukuk mezunu olma şartı yoktur. Belirli niteliklere sahip her vatandaş hâkim olabilir.

1.6. PARLAMENTER SİSTEM

Egemenliğin halkta olduğu ve onun adına kullanıldığı rejimlerden biri ve güçler birliğine dayalı rejimlerden ilki olan parlamenter rejimler; hükümet sistemleri içinde meclis hükümeti rejimi ile birlikte en eski ve en köklü rejimlerden biri durumundadır (Buran, 2009: 80). Günümüzde Türkiye dahil pek çok ülkede parlamenter sistemin başarılı ve ya başarısız uygulanmaları bulunmaktadır. “Parlamenter sistem, hükümetin meclis ya da parlamentoya hâkim olduğu ve onun aracılığıyla yönettiği, bu suretle yasama ve yürütme güçlerini kaynaştıran bir sistemdir” (Heywood, 2007: 449). Parlamenter sistemin meclis hükümetinden farkı yürütme gücünün yasama organından farklı bir organ tarafından yerine getirilmesidir; başkanlık sisteminden farkı ise yürütmenin devlet başkanı ve bakanlar kurulundan oluşması ve bu kurumlar arasında işbirliğinin bulunmasıdır.

Parlamenter sistemin özellikleri:

- Yasama ve yürütme erkleri birbirlerinden ayrı olmasına karşın iş birliği içinde hareket ederler.
- İki başlı bir yürütme vardır; Devlet Başkanı ve Bakanlar Kurulu.
- Başbakan ve bakanlar aynı zamanda milletvekili görevini yürütmektedir.
- Başbakan ve Bakanlar, meclisten güvenoyu olarak göreve başlarlar.
- Meclis tek tek bakanları, başbakan ve hükümeti görevden alabilir.
- Yürütme, meclisi feshedebilir ve seçimlerin tekrar yapılmasına karar verebilir.

Parlamenter sistemde yasama ve yürütme güçleri iki ayrı organa verilmektedir ve bu organlar işbirliği içinde olmalıdır. Bu nedenle yasama ve yürütme organlarında görev alan kişiler sistemin sağlıklı işlemesi için uzlaşmak zorundadır. Bu organlar birbirlerinden bağımsız olarak karar alamazlar. Çünkü yasama organında çıkan bir kanunun yürürlüğe girmesi için devlet başkanı tarafından imzalanması gerekir.

Bu sisteme örnek olarak, başta İngiltere olmak üzere, Almanya, İtalya, İspanya, Belçika, Hollanda, Danimarka, Lüksemburg, İsveç, Norveç ve Yunanistan gibi ülkeler sayılabilir (Gözler, 2004: 89).

1.6.1 Parlamenter Sistemin Ortaya Çıkışı

Parlamenter rejim tarihsel gelişmelerin ürünüdür ve esas anlamıyla İngiltere'deki uygulamalarıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonraları buradan tüm Avrupa ve dünyaya yayılmıştır.

İngiliz soylularının haklarını koruyan Magna Carta'nın ilanından sonra İngiliz kralları her bölgeden iki ya da dört şövalye ve kasabalardan da yine aynı sayıda kişilerin yönetimle ilgili bölgesel problemleri görüşmek için toplantıya çağırması üzerine Parlamento oluşmuştur. Kralın bu toplantıları düzenlemesinin amacı, vergi miktarını artırmak böylelikle devlet giderlerini karşılamaktır. Bu toplantılar sonucunda şövalyeler ve kasabadan gelenler Avam Kamarasını; Kilise üyeleri ve soylular de Lortlar Kamarasını oluşturmuşlardır. Parlamento, VIII. Henry döneminde (1509-1547), onun Roma'ya karşı mücadelesinde Parlamento'yla ortaklığını ilan etmesiyle, önemli bir ilerleme kaydetmiştir (Roskin, 2012: 27). Sonraki dönemlerde kral ile parlamento arasında iktidar mücadeleleri devam etmiş ve İngiltere'nin iç savaş döneminde kral taraftarları ve parlamento yanlıları karşı karşıya gelmiş ve parlamento kral Charles'i yargılayıp idamına karar vermiştir. Bu sebeple İngiltere' de parlamentonun üstünde bir güç olmadığı anlaşılmıştır.

1.6.2. İngiltere Örneğinde Parlamenter Sistemin İşleyişi

İngiltere'nin siyasal örgütlenmesi westminister modeli olarak anılmaktadır. Bu modelde kraliyete ve geleneklere ait öğeler bulunmakla birlikte yasamanın üstünlüğü söz konusudur.

İngiltere'de uygulanan parlamenter sistemin niteliklerini A. Lijphart şu şekilde belirlemiştir (Kalaycıoğlu, 2013: 47):

- Yürütme gücü tek bir partide ve onun oluşturduğu bakanlar kurulunda (kabine) toplanmaktadır.
- Yürütme ve yasama yakın bir ilişki içinde olup neredeyse kaynaşmıştır.
- Yasama organı iki meclisten oluşmuş olmakla birlikte halkın seçtiği alt meclis hemen tüm siyasal iktidarı elinde bulundurmaktadır.

- Bu sistem biri iktidar birisi de ana muhalefet rolü oynayan iki büyük partiden oluşan bir parti sistemi sayesinde çalışır.
- Bu iki partililik toplumu oluşturan bireyleri birbirinden ayıran tek bir toplumsal fay hattına sahip olduğunda işlerlik kazanır.
- Çoğunluk oyunu kazanan aday ve ya siyasal partinin seçimi kazandığı anlayışına göre düzenlenen bir seçim sistemi iki partili sistemi güçlü kılmaktadır.
- Britanya (İngiltere) hükümeti üniter ve merkeziyetçi bir yapıya sahiptir.
- Britanya' nın (İngiltere) çok yakın zamana kadar anayasası yoktur. Yerleşik adaletler, normlar geleneklerden oluşan hukuk uygulamaları bulunmaktadır.
- Yasama organı her durumda gerekli olan kararı alıp yasal düzenlemeyi özgürce yapacak konumda olduğundan yazılı bir metin olarak anayasa üretmek yoluna gidilmemiştir.

1.6.2.1. Yasama Organı

Parlamente sistemlerinde yasama organının halk tarafından belirleniyor olması meclise hukuken devletin en güçlü siyasi organı olma niteliğini kazandırır.. “Parlamente sistemlerinde tek ya da çift meclis bulunabilir. Meclisin sayısı daha çok ülkenin gelenekleri ile ilgilidir. Ve sistemin genel niteliklerini doğrudan etkilemez. Mesela İngiltere iki meclisli bir sisteme sahiptir. Meclisin birisi (Lordlar Kamarası) geleneksel aristokratik bağlarından ötürü orada bulunmaya hak kazanmış isimler oluştururken, diğer meclisin (Avam Kamarası) üyelerini halk tarafından seçilen parlamenterler oluşturur” (Türköne, 2008: 162). Seçimlerde siyasi parti adaylarının ve ya bağımsız adayların seçim bölgelerinde en çok oyu alması milletvekili olmaları için yeterlidir.

Avam Kamarası: İngiliz siyasal sistemi çoğunlukçuluk ve yasama üstünlüğüne ve egemenliğine dayanır. Yasama gücünü esas itibarıyla avam kamarası kullanır. 650 üyeli bu meclisin seçimleri 5 yılda bir yapılır. Milletvekili seçilme yaşı 21’dir

Avam Kamarası her türlü durum ile ilgili kararı alır ve uygular, yürütmeyi denetler ve hükümetin kurulması için bu meclisten güvenoyu alması gerekmektedir. Bu Meclis başkanlığına adaylar arasında en çok oyu alan kişi seçilir.

Lordlar Kamarası: Lordlar Kamarasının üyesi sayısı değişkendir. Bu kamarayı oluşturan üyeler, siyasi parti temsilcisi olan Lordlar, bağımsız Lordlar, veraset sistemiyle gelen Lordlar, yargıç Lordlar ve din adamlardır. Din adamlarının sayısı yirmi altıdır. Anglikan kilisesine bağlıdırlar hiyerarşik sisteme göre Lordlar Kamarasında yer alırlar. Bağımsız Lordları ise çeşitli dallarda başarı sağlamış olan kişiler oluşturur ve bunlar kral tarafından seçilirler. Veraset sistemiyle gelen lordun ölmesi halinde yerine ailede bulunan erkek adaylardan sırası gelen geçmektedir. Lordlar Kamarasında yer alan yargıç Lordların görevi yargı faaliyetlerini yerine getirmektir. Yargı organının en üst merciidir.

Lordlar Kamarasını kanunları veto etme hakkı bulunmaktadır fakat en fazla aynı kanunu iki kere veto edebilir.

İngiltere’de kanunlar oluşturulurken öncelikle Avam Kamarasında ele alınır, buradan Lordlar Kamarasına gönderilir ve tekrar inceleme yapıldıktan sonra kral-kraliçe onay verdikten sonra yürürlüğe girer.

1.6.2.2. Yürütme Organı

Yürütme organı iki başlıdır. Devlet Başkanı ve başbakan ile bakanlar Kurulundan oluşur.

İngiltere’de devlet başkanı Kral ve Kraliçedir. Kral, Bill Of Rights ve 1701 tarihli Act Of Settlement gibi hukuki belgelerde belirlenen kurallara uygun olarak veraset yolu ile tahta geçer (Ay Deniz, 2006: 138).

Yürütme, Kral, Özel Konsey, Bakanlar Kurulu, Başbakan ve Kabine ve Kamu Yönetiminden meydana gelir. Yürütme gücünü kral ve ya kraliçe ve hükümet kullanır. Özel konsey, kraliçenin atadığı üyeler ve bütün kabine üyelerinden meydana gelir. Bir tür danışma meclisidir tavsiye nitelikli kararlar alırlar. Bakanlar kurulu yürütmede görev alan bakan ve bakan yardımcılardan oluşur.

Parlamente sistemde devlet başkanının görevlerinin çoğu sembolik nitelikler taşımaktadır. Devleti temsil etmek, bakanlar kuruluna başkanlık etmek, bazı üst derece makamlara atama yapma, yasaları geciktirici veto etme, kanunlara karşı iptal davası açma, yargı organlarına atama yapma ve parlamentoda yasa teklifinde bulunma

gibi yetki ve görevleri mevcuttur. Tabi ki bu görev ve yetkiler her parlamenter sistemde aynı değildir. Her ülke kendi tarihi ve siyasal kültürü çerçevesinde kendine göre sistemi yorumlayıp uygulamaya koymuştur. İngiltere de kraliyetin görevleri: parlamento ile ilgili olanlar; açılış konuşmasını yapmak, acil durumlarda toplantıya çağırmak, seçimlerini gerekli gördüğünde erteleme kararı almak ve yasaları onaylamaktır. Yürütme ile ilgili olanlar; başbakanı atamak, üst düzey görevlileri atamak, Lord unvanı vermek ve af ilan etmektir (Ay Deniz, 2006: 139-140; Bozan, 2014: 34).

Devlet başkanının siyasi sorumluluğu bulunmamaktadır. Başbakan devlet başkanının yaptığı işlerden dolayı sorumludurlar. Meclis ve herhangi bir kurum tarafından devlet başkanını görevinden alamaz. Kral ve Kraliçenin sorumluluğu bulunmamaktadır bu yüzden aldıkları kararlar başbakan tarafından gerçekleştirilir.

Parlamenter sistemde hükümet, yasama organı içinden atanan başbakan ve başbakanın belirleyeceği kabine üyelerinden oluşur. Meclisten güvenoyu alan hükümet görevine başlamaktadır. İngiliz parlamenter sisteminde kraliyet mecliste en çok oyu almış olan parti liderini başbakan olarak atar. Başbakanın yetkileri ise; bakanlar kurulunu gündemini belirler, hükümet faaliyetleri hakkında Kralı bilgilendirir. Kabine üyelerini başbakan belirler ve kral tarafından atanır. Bakanlar hem Lordlar Kamarası hem de Avam Kamarası'ndan seçilebilirler. İngiltere'de bakanların sayıları oldukça fazladır fakat bunların hepsi kabinede yer almaz. Hükümetin siyasasını oluşturmak için sadece önemli bakanlıklar kabineye girerler (Ay Deniz, 2006: 140-141).

Meclise karşı bakanların teker teker sorumlulukları vardır. Yani hangi bakanlık görevini yasalara uygun yerine getirememişse meclisçe görevine son verilir. Bakanların kolektif sorumlulukları da bulunmaktadır. Bundan dolayı Meclis, Başbakan ve hükümeti güvensizlik oyu ile görevlerinden alır.

1.6.2.3. Yargı Organı

İngiliz hukuk sistemi Anglo- Sakson hukuk sistemidir. Anglo- Sakson hukuk sisteminde hukukun temel kaynağını mahkeme kararları oluşturur. Yani mahkeme içtihatları İngiliz hukukunu meydana getirmiştir. Bu hukuk sisteminin temel özellikleri şöyledir: “gelenek hukukunun yazılı hukuka nazaran daha ağırlıklı bir yer

işgal etmesi, herhangi bir derlemeye gidilmemiş olması, yargı birliğinin varlığı, kamu hukuku özel hukuk ayrımının görülmeşi ve yargı kararlarının temel hukuk kaynağı oluşudur’’ (Anayurt, 2013: 57). İngiliz sisteminde kamu ve özel hukuk ayrımı olmadığından dolayı idari davaların görüldüğü mahkemeler bulunmamaktadır.

Sulh mahkemelerinde hafif suçları içeren cezaların davaları görülür. Ağır cezayı gerektiren suçların davaları ise Ağır Ceza Mahkemelerinde görülür. Medeni hukuk alanındaki davalardan bir kısmı Lordlardan oluşan Yüksek Mahkemede görülür. Ayrıca İngilizlerin temyiz mercii olarak Avrupa Adalet Divanına başvuru hakları mevcuttur

1.6.3. Parlamenter Sistemin Avantajları ve Dezavantajları

Parlamenter sistemi uygulayan ülkelerin sistemin özünden kaynaklanan olumlu ve olumsuz avantajları olabilir. Sistemin olumsuzluklarının giderilmesi ülkelerin kendilerine has çözüm yolu üretmek üstesinden gelebilecekleri de aşikârdır.

1.6.3.1. Parlamenter Sistemin Avantajları

-Parlamenter sistemde tıkanıklıkların çözüm yolu vardır: Parlamenter sistemde yasama ve yürütme erkleri birbirlerine karşı bağımlılık içindedirler. Hükümet kurulduktan sonra yasama organından güvenoyu almak zorundadır. Yasama organı ve hükümet arasında yaşanılacak olan bir uyuşmazlık sonucunda meclis ve ya parlamento hükümeti güvensizlik oyu vererek görevine son verebilir.

Hükümet ile parlamento arasında uyuşmazlık olması durumunda hükümette fesih hakkını kullanarak yasama organına son verebilir. Bu durumların gerçekleşmesi sonucunda halk tekrar sandığa gider ya da yeni bir hükümet kurulur. Tıkanıklıklar giderilmiş olur (İşçimen, 2015).

- Parlamenter sistemde esneklik söz konusudur: Parlamenter sistemde başarısız bir hükümet veya meclisin görevine son vermek için görev süresinin dolmasının beklenmesi gibi bir zorunluluk yoktur. Başarısız bir hükümetin için erken seçime gidilerek görevine son verilebilir (İşçimen, 2015).

Parlamenter sistemde ‘‘Başbakanın kötü yönetmesi, partisinin veya meclisten gelen tepkiler olması gibi durumlarda görevinden alınmakta ya da erken seçime

gitmeye zorlanmaktadır. Erken seçimler sonucunda da yeni parti iktidara gelir ve kötü yönetim ortadan kalkar. Böylece halkın tepkileri dikkate alınmış olur demokrasi en iyi şekilde uygulama alanı bulur. Parlamenter sistemde yasama ve yürütme organlarını birbirlerinin varlığına son verebilmeleri için bir takım mekanizmalar vardır. Bu da sisteme esneklik sağlar'' (Yılmaz, Sait, 2012). Başbakanın ülkeyi kötü yönetmesi ve bundan dolayı tepkiler alması durumunda parlamenter sistemde yer alan güvensizlik oyu aracılığıyla meclis hükümetin görevine son verir. Sonuç olarak tekrar seçim yapılarak yeni bir hükümet kurulur ve sistemin tıkanması engellenilir.

- *Parlamenter sistem kutuplaşmaya neden olmaz:* siyasi partilerin birçoğu mecliste temsil imkânı bulur. Böylece mecliste her kesimin benimsediği görüş temsil edilir ve çoğunlukçuluk tehdidi ortadan kalkar (Bilir, 2015).

Hükümetin gerçekleştirdiği icraatlar ana muhalefet ve diğer muhalefet partileri tarafından denetlenir. Nitelikli çoğunluk gerektiren kararların alınması için partilerin birbirleriyle işbirliği içinde hareket etmesi ve birbirleri ile fikir alışverişinde bulunmaları gerekir. Bu gibi durumlarda partiler iletişim içerisinde olur ve kutuplaşma riski azalır veya engellenir (İşçimen, 2015).

- *Parlamenter sistemlerde devlet başkanının ılımlaştırıcı ve uzlaştırıcı bir etkisi vardır:* Devlet Başkanı, devlet ile milletin bütünlüğünü temsil eder. Böyle tarafsız bir devlet başkanının siyasal mücadeleyi ılımlaştırıcı bir rolü vardır. Devlet başkanı herhangi bir hükümet-yasama çatışmasının yaşanması durumunda hakemlik görevi üstlenir ve durumun daha da kötüleşmemesi, biran evvel çözülmesi için taraflar arasında arabuluculuk görevine mazhar olduğu kabul edilir (Gözler, 2004: 99).

1.6.3.2.Parlamenter Sistemin Dezavantajları

- *Parlamenter sistem istikrarsız hükümetlere neden olabilir:* Parlamenter sistemde yürütme organının taraflarından biri olan başbakan ve bakanlar kurulunun meclisi fesih etme yetkisinin bulunması; yasama organının da başbakan ve bakanlar kurulunu güvensizlik oyu ile düşürme yetkisinin bulunması istikrarsızlığa neden olmaktadır (Yıldız, 2013: 193).

- *Parlamenter sistem zayıf hükümetlerin kurulabilmesine neden olabilmektedir:* Tek başına iktidara gelemeyen bir parti, diğer partiler ile birleşip

koalisyon hükümetini oluşturur. Koalisyonu oluşturan her parti oluşan koalisyon hükümetinde kendi partisinin benimsediği ideoloji doğrultusunda karar alınmasını isteyebilir ve ya alınacak kararların partiler arasında bir orta noktada buluşulması her zaman mümkün olmayabilir. Bu gibi durumlarda oluşacak kaos ortamı hükümet etme işini zorlaştırabilir. Koalisyonu oluşturan partilerden birinin istifa etmesi durumunda hükümet düşebilir (Gözler, 2000: 28).

- *Parlamenter sistemde demokrasi tam anlamıyla gerçekleşme imkânı bulunmaz:* Bu sistemde halk doğrudan hükümeti oluşturacak kişileri bilmemektedir. Halk ya parlamento üyelerini seçmekte ya da parlamento üyelerini seçenleri seçmektedir (Bilir, 2015).

Parlamenter sistem düşük nitelikli bir demokrasiye neden olur devlet başkanın halk tarafından seçilmemesi, hesap sorulabilirlik bakımından başbakanın suçu başkalarına yükleyebilmesi, önceden bilinebilirlik açısından da halkın yürütmede kimlerin görev alacağını bilememesi gibi nedenlerden ötürü zayıf demokrasiye neden olmaktadır (Bilir, 2015).

Parlamenter sistemin farklı türlerinin bulunması Gözübüyük'e (2006: 33) göre Devlet başkanına, Hükümet veya parlamentodan birine ağırlık verilmesi, uygulamada değişik parlamenter sistemlerin oluşmasına neden olmuştur. Bu da sistemin uygulandığı ülkenin gelenekleri, siyasal, toplumsal ve ekonomik yapısı ile yakından ilgilidir.

“Parlamenter sistemde devlet başkanının yetkilerinin artırılması halinde sistem başkanlık sistemi niteliklerine doğru yönelmektedir. Hükümete ağırlık verilmesi durumunda ise, devlet başkanının yetkilerinde bir azalma olmakta ve yetkileri sembolik bir duruma gelmektedir”(Gözübüyük, 2006: 33). Meclisin yetkilerinin artırıldığı durumda ise devlet başkanının yetkileri azalmakta ve devlet başkanlığı makamı sembolik bir nitelik kazanmaktadır. Parlamenter sistemde başbakanın yetkileri devlet başkanının yetkilerine kıyasla daha fazla olmalıdır aksi takdirde parlamenter sistem değil yarı başkanlık veya başkanlık sistemi oluşur.

Parlamenter sistemde meclis üyeliği ve yürütme üyeliğinin aynı kişide birleşmesi: Bir kişide bakanlık ve milletvekilliği görevinin birleşmesi meclisin denetim mekanizmaları olan soru, gensoru, meclis araştırması ve meclis

soruşturmasının tam olarak gerçekleşmesini engelleyebilir. Türk' e (2003:147- 148) göre, bakan kendisi ile ilgili bir gen soru önergesinin reddi için oy kullanabilir. Buda denetimin tam anlamıyla gerçekleşmemesine neden olmaktadır.

Bu bölümde siyasal sistemler üzerinde tartışılmıştır. Siyasal sistemler incelendiğinde dünyada genel olarak uygulanan dört tip sistem karşımıza çıkar. Bunlar başkanlık sistemi, yarı başkanlık sistemi parlamenter sistem ve meclis hükümeti sistemidir. Bu bölümde bu dört siyasal sistemlerin siyasi yapıları, avantajları ve dezavantajları tartışılmış ve her sistemin kendine özgü bir mantığının bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Başkanlık sisteminin esas özelliği kuvvetler ayrılığı ilkesini getirilerek yasama ve yürütme organlarının birbirlerini kontrol ederek aralarındaki dengenin korunmasını sağlamaktır. Parlamenter sistemin temel mantığı, hükümetin parlamentodan kaynaklanması ve bu yüzden hükümetin parlamentoya karşı sorumlu olmasıdır. Yarı başkanlık sisteminin temel mantığı ise güçlü bir devlet başkanı makamı yaratılarak yürütme erkinin tıpkı başkanlık sisteminde olduğu gibi tek kişide olmasını sağlamaktır. Meclis hükümeti sisteminde esas olan kuvvetler birliğidir.yasama, yürütme ve yargı güçleri mecliste toplanır ve egemenlik milletin seçtiği temsilciler tarafından millet adına kullanılır.

Sonuç olarak bu sistemlerden hangilerinin iyi hangilerinin kötü olduğunu sistemlerin sağladığı avantaj ve dezavantajlara bakarak söylemek mümkün değildir. Siyasi sistemlerin başarısını, ülkelerin uyguladıkları parti sistemi, seçim sistemi, ekonomik sistem ve siyasi kültür gibi etmenler arttırmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİNDEN GÜNÜMÜZE TÜRK ANAYASAL SİSTEMİNDE YASAMA VE YÜRÜTME

2.1 OSMANLI DÖNEMİ

Osmanlı Devleti Avrupa'da meydana gelen yenilikçi hareketlerden geri kalmamak ve bu yeniliklere ayak uydurmak için III. Selim zamanında Nizam-ı Cedid denen reform hareketini başlamıştır. Reformların amacı; devlet sistemini iyileştirmek ve devlet karşısında güçlü bir konuma sahip olan ayanların gücünü azaltmak ve merkezi otoriteyi güçlendirmektir. Fakat bu padişah III. Selim, yeniçeriler ile ayanlar arasındaki var olan çekişmelerden dolayı başarılı olamamış ve tahtan indirilmiştir.

III. Selim'in yerine tahta IV. Mustafa çıkarılmış fakat Alemdar Mustafa Paşa tahta tekrar III. Selim'in geçmesi için İstanbul'u kuşatmış; fakat bu sırada III. Selim de öldürülmüştür. Bu olay sonucunda tahta II. Mahmut geçmiştir ve reform hareketleri yeniden filizlenmeye başlamıştır.

Mustafa Paşa reform hareketlerinin baltalanmasına önlemek için Ayanlar ile İstanbul'da bir toplantı tertip etmiştir. Bu toplantı sonucunda 1808'de Sened-i ittifak imzalanmıştır. Bu senetle Osmanlı Devleti otoritesini güçlendirmek istemiştir. Bu nedenle ayanları kontrol altına almak için birtakım teminatlar vermiştir. Bu anlaşmayla Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanma çıkması durumunda Ayanlar, askeri destek sağlayacak ve vergilerin toplanmasına yardımcı olacaklardı. Ayanlar da Osmanlı Devleti'nin haksız yere yapacağı baskılardan korunmak için birlikte hareket edeceklerini bu belge ile garanti altına almışlardır. II. Mahmut'un yaptığı yenilikler ise, merkezi otoritenin güçlenmesi için ordu kurulmuş, memurlara yönelik düzenlemeler yapılmış, Ayanların güçlerini zayıflatmak için merkezden taşraya vergi memurları ve komutanlar atanmıştır (Dinler, 2015: 36 – 38).

II. Mahmut'un ölümünün ardından tahta Sultan Abdülmecit geçmiştir. Bu dönemde Tanzimat Fermanı ilan edilmiştir. Devlet alanında ve toplumsal alanlarda batılı tarzda düzenlemeye gidilmiştir. Bu fermanla halkın can, mal ve namusunun güvence altına alınması, iltizam sisteminin yerine düzenli bir vergi sisteminin getirilmesi, askerliğin vatani görev olması, Osmanlı halkının kanun önünde eşit

olması maddeleri kabul edilmiştir (Erdoğan, 2012: 28). Tanzimat Fermanı Erdoğan'a (2012: 30) göre daha ziyade bir oto-limitasyon belgesidir; padişahın otoritesini kendi tek taraflı iradesiyle sınırlamayı kabul ettiğini gösteren bir belgedir. Oto- limitasyon padişahın gönüllü olarak yetkilerini sınırlandırmasıdır. Bu fermanın sonra Osmanlı Devleti padişahları çeşitli alanlarda düzenlemeler yapmaya devam etmiştir.

Kırım Savaşı'nın ardından Paris Barış Konferansına katılmadan önce Osmanlı Devleti'nde batılı devletleri olumsuz tavırlarına maruz kalmamak için ülkede yeni düzenlemeler yapılması konusunda kararlar alınmıştır. Osmanlı Devleti'nde hukuk, eğitim, toplumsal ve idari alanlarda düzenlemeler yapılmıştır.

2.1.1 Birinci Meşrutiyetin İlanı ve 1876 Kanuni Esasi'nin Kabulü

Meşrutiyet, padişah veya devlet yöneticisinin yetkilerini demokratik bir anayasayla halk ile paylaşmasıdır.

Osmanlı Devleti'nde Islahat ve Tanzimat Fermanları padişahın emriyle yayınlanan belgelerdir. Bu belgelerin amacı Müslüman taba ile gayrimüslim taba arasında eşitlik sağlamaktır. Bu belgelerle halkın can güvenliğinin sağlanması, vergide adalet, askerliğe alınmada eşitlik ve gayrimüslim ve Müslümanların yasalar önünde eşitliği hususları güvence altına alınsa da azınlıklar Osmanlı Devleti'nden Fransa'da doğan ulusçuluk akımının etkisiyle ayrılmaya devam etmişlerdi.

Osmanlı Devleti'nden ayrılıkları önlemek için Genç Türkler (Namık Kemal, Ali Süavi, Şinasi, Ziya Paşa, Mithat Paşa) olarak bilinen aydınlar meşrutiyet yönetimine geçilmesi gerektiğini savunmuştur. Böylelikle Genç Türkler, Avrupalıların Osmanlı Devleti'nin iç meselelerine karışmasının önüne geçileceğine inanıyorlardı. Genç Osmanlılar meşrutiyette karşı olan Abdülaziz'i tahtan indirerek yerine V. Murat'ı tahta çıkardılar, fakat V. Murat'ın akli dengesinin yerinde olmaması ve bütün tedavilere karşı sağlığının düzelmemesi üzerine meşrutiyet yanlısı olan II. Abdülhamit tahta çıkarılmıştır (Özbudun, 2015: 16).

Rusya'nın uyguladığı Panslavizm politikalar neticesinde Hersek'te ayaklanmalar çıkmış ve bu ayaklanmalar önlenememiş buradan bütün balkan ülkelerine yayılmıştır. İngiltere balkanlarda patlak veren ayaklanmaları görüşmek üzere Paris Antlaşmasına katılan devletlerle birlikte İstanbul'da bir konferansın

toplanması için öneride bulunmuştur. Osmanlı devleti bu konferansın toplanmasına iç işlerine müdahale olduğu gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Ama bu konferans yine de İstanbul'da toplanmıştır. Konferansta alınan kararları Osmanlı Devleti kabul etmemiş ve konferansı dağıtmıştır.

Meşrutiyet yanlıları, padişahın İstanbul Konferansını dağıtmasını fırsat bilerek anayasayı hazırlamak için bir komisyon oluşturmuştur. Bu komisyonun çalışmaları sonucunda 23 Aralık 1876'da Kanuni Esasi Padişah II. Abdülhamit tarafından ferman biçiminde ilan edilmiştir. Bundan üç ay sonra yani 19 Mart 1877'de ilk Osmanlı parlamentosu toplanmıştır (Karpata, 1996: 36). Kanuni Esasi ile Osmanlı topraklarında yaşayan herkes Osmanlı sayılmış ve bunlara birtakım haklar verilerek ülke yönetimine katılmaları sağlanmıştır. Erdoğan' a (2012: 36) göre Osmanlı anayasası görünüşte anayasal monarşi (meşruti monarşi rejimi) kuruyordu. Nitekim Kanun-i Esasi'ye göre, padişahın geleneksel mutlak yetkisi, kurulması öngörülen seçilmiş bir parlamentoya aktarılacaktı. Daha da önemlisi, padişahın artık anayasayla, yeni bir üstün hukukla, bağlı olması öngörülüyordu. Ayrıca kanuni esasının getirdiği rejim, başbakanı (sadrazam) ve bakanlar kuruluyla (heyet-i vukela), ilkbakışta parlamentarizmi çağırıyordu.

“1876 Anayasası tasarıda 140 madde olarak hazırlanmış fakat Bakanlar Kurulu'nda bu tasarı 119 Maddeye indirilmiştir” (Yılmaz ve Faruk, 2012: 43).

1876 Kanun Esasiye Madde 3-“ Saltanat-ı Saniye-i Osmaniye hilafet-i Kübrayı İslamiyeyi haiz olarak sülale-i âli osmandan usulü kadimesi veçhile ekber evlada aittir” (Kili, Gözübüyük, 2006: 36). Yine Madde 11- “Devleti Osmaniye'nin dini islamdır. Bu esasi vikaye ile beraber asayiş-i halk ve adab-ı umumiyeyi ihlal etmemek şartı ile memalik-i Osmaniye'de maruf olan bilcümle edyanın serbest-i icrası ve cemaat-ı muhtelifiye verilmiş olan imtiyaz-i mezhebiyenin kemakân cereyanı devletin tahdi himayetindedir”. Madde 18 “Tebaa-i Osmaniye'nin hidematı devlette istihdam olunmak için devletin lisanı resmisi olan Türkçe'yi bilmeleri şarttır” (Kili ve Gözübüyük: 2006: 37). Bu maddelerin Türkçeleri şöyledir: Osmanlı Devleti, devlet başkanlığının irsi yoldan geçtiği bir monarşidir (madde:3). Devletin dini, İslam dinidir (madde: 11). Resmi dili Türkçedir ve devlet görevlilerinin Türkçe bilmeleri şarttır. (madde:18).

1876 Kanuni Esasi'nin özellikleri şöyledir:

- Egemenlik padişaha yani Osmanlı sülalesine aittir.
- İnsan hakları ve özgürlükleri açısından yenilikler getirilmemiştir.
- Osmanlı tebaasına parti kurma hakkı verilmemiş ve demokratik katılım tam anlamıyla gerçekleştirilmemiştir.
- Meclisi açma ve kapama yetkisi padişaha aittir.
- Kurulan hükümetler padişaha karşı sorumludur.
- 1876 Kanuni Esasi ile devletin dini değişmemiştir.
- Osmanlı Devleti'nin monarşik devlet olma özeliğini korumuştur.

Laik bir devlet olma yolunda bir yenilik getirmemiş devletin teokratik özelliği korunmuştur.

Meclisi açma ve kapama yetkisinin padişaha ait olması meclisin işlevini yerine getirmesini her an engelleyebilirdi yani meclisin kaderi padişahın iki dudağından çıkacak olan söze bağlıdır. Padişah meclisi dilediği zaman feshedebilirdi(Yazıcı, 2012: 58-60).

2.1.1.1 1876 Kanuni Esasi'de Yasama Organı

Osmanlı Devleti'nde iki meclisli bir parlamento vardır. Bunlardan ilki Heyeti Mebusan iki dereceli seçimle halk tarafından üyeleri seçilir. İkincisi Heyeti Ayan üyeleri padişah tarafından atanırdı.

Heyeti Mebusan: Osmanlıya mensup olan her elli bin erkeğin seçtiği temsilcilerden oluşur. Meclis üyelerinin her birinin bir maddenin müzakeresinde kullanmak üzere oy hakkı bulunmaktadır.

Heyeti Ayan: Üyeleri padişah tarafından atanırdı. Üyeler ömürlerinin sonuna kadar görevlerini yerine getirirdi. Üye sayıları heyeti Mebusan'dan azdır. Kanunların dine uygun olup olmadığını denetlerlerdi.

Osmanlı sisteminde “Yasa tasarısı önerme hakkı bakanlar kurulundadır. Meclis üyelerinin yasa önerisinde bulunabilmeleri, padişahın iznine bağlı tutulmuştur.

Meclislerce kabul edilen tasarıların yasa niteliği alabilmesi için, padişah tarafından onaylanması ve yayınlanması gerekir. Bu işlem süreye bağlanmadığı için meclislerce kabul edilen tasarıların yasa niteliği kazanabilmesi ve uygulanabilmesi, padişahın takdirine bırakılmıştır’’ (Gözübüyük, 2006: 115).

2.1.1.2 1876 Kanuni Esaside Yürütme Organı

Yürütme Padişah ve onun başında bulunduğu Bakanlar Kuruluna (Heyeti Vükela) aittir.

Padişah: Devletin başı Padişaktır. Osmanlıda Devlet yönetimi babadan oğla geçerdi. Padişah hem siyasi hem dini hem de askeri liderdir.

Padişahın Parlamento’yu toplantıya çağırma ve parlamentoyu feshetme yetkileri bulunmaktadır. Yasa tasarılarının mecliste görüşülmesi için padişahın onayı gerekmektedir (Gözübüyük, 2006: 113). Hükümet padişaha karşı sorumludur. Padişah, yürütmenin sorumsuz kanadındır, aldığı kararlardan ve yaptığı işlerden dolayı kimseye karşı hesap vermek zorunda değildir. Mutlak bir güç sahibi ve otoritedir.

Bakanlar Kurulu: Padişah tarafından atanan bakanlardan oluşur. Başkanı Sadrazam’dır. Bakanlar kurulu parlamentoya karşı sorumlu değildir. Bakanlar kurulu yerine getirdikleri vazifelerden dolayı padişaha karşı sorumludur.

2.1.1.3 Birinci Meşrutiyetin Sonuçları

İlk Osmanlı Meclisi 20 Mart 1877’de açılmıştır. ‘‘Yetkileri kısıtlı olmasına karşın meclis, Osmanlı -Rus savaşının ülke açısından kötüye gitmesi, ordunun bozguna uğraması, ülkede süre gelen haksızlıklar nedeni ile hükümet sert bir dille eleştirmiş ve tüm bunların sorumluluğunu, Padişaha ve Hükümetine yüklenmek istemiştir. Mecliste, hükümete karşı gelişen bu durum karşısında kuşkuya düşen Padişah Sadrazam Ahmet Paşa eliyle Meclisi Umumiye’yi belli olmayan bir süre için, 13Şubat 1878’de kapatmış ve milletvekilleri geldikleri yerlere gönderilmişlerdir’’ (Gözübüyük, 2006: 116).

Böylece 1876 Kanuni Esasi’nin uygulaması son bulmuştur. Eskiden de olduğu gibi padişah ülkede tek egemen güç olmuştur. Toplumda meydana gelebilecek

tepkileri önlemek için Padişah, basına sansür uygulamış, meşrutiyet eğiliminde olanlar için de sınırdaşı edilmeleri kararını vermiştir.

2.1.2 II. Meşrutiyet

Osmanlı Devleti'nde 1908 ile 1918 arası II. Meşrutiyetin uygulandığı yıllardır. Bu dönemde ülkede demokratikleşme yolunda önemli adımlar atılmıştır.

“İkinci Meşrutiyet döneminde, Osmanlı devlet sistemi, parlamenter sisteme kavuşmuştur. Ordunun padişah üzerinde baskısı, İttihat ve Terakki Cemiyetlerinin gizli ve yaygın çalışmaları, balkanlardaki kıpırdamalar, İkinci Meşrutiyeti doğuran nedenler arasında yer alır. Bu dönemde, Abdülhamid'in baskı rejimine karşı tepkinin büyük olduğu görülür. Jön Türkler ve Genç subaylar, Abdülhamit'i devirmek için çaba harcamışlardır. Bu baskılar karşısında Abdülhamit, Kanuni Esasiyi yeniden uygulamaya koyma zorunda kalmıştır. İkinci meşrutiyetin başlaması, Abdülhamid'in 23 Temmuz 1908 de bir Ferman ile Meclisi Mebusanı toplantıya çağırması ile olmuştur” (Gözübüyük, 2006: 117). II. Meşrutiyetin ilanı, 2. (Trakya) ve 3. (Makedonya) ordularında görev yapan İttihatçı subayların çalışmalarının sonucudur. Çünkü bu subaylar Meşrutiyet rejiminin ilan edildiğini Avrupa'daki vilayetlere duyurmak için buralara meşrutiyet yönetiminin faydalarını anlatmak için heyetler göndermişlerdir. Subaylar meşrutiyet rejimine geçilmesinde padişahın isteğinin olmadığını ittihat cemiyetinin yapmış olduğu çalışmaların etkili olduğunu halka anlatmışlar ve böylece halkın kendilerini desteklemesi sağlamışlardır (Zürcher, 2006:139).

Bu dönemde Padişaha karşı giriştiği iktidar mücadelesinden başarılı bir şekilde çıkan jön Türkler, iktidara gelmiş ve parlamenter sisteme geçme yönünde hareket etmeye başlamış bunun sonucunda da kamu özgürlükleri ile ilgili yeni haklar kazanılması sağlamıştır.

II. meşrutiyet ilan edilmeden önce, Osmanlı Devleti kötü giden savaşlar sonucunda topraklarına toprak katamaz hale gelmiş, batı devletlerinin sömürgesi olmaya başlamış, elinde bulundurduğu ipek yolu ticaretinden gelir elde edemez olmuş ve batıdaki modernleşmeye ayak uyduramayıp siyasal, toplumsal, ekonomik hayatta geri kalmıştır.

Meşrutiyetin ilanından sonra, Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmiştir. Avusturya- Macaristan imparatorluğu Bosna Hersek'i işgal etmiştir. Osmanlı'nın Afrika toprağı olan Trablusgarp'ı İtalyanların ele geçirmesinden sonra Balkan Savaşları başlamış Osmanlı Devleti Edirne sınırına kadar olan topraklarını kaybetmiştir.

Meşrutiyet parlamentosu, Meclisi umumi Ayan (Meclis-i Ayan) ve Mebusan (Meclisi Mebusan) olmak üzere iki meclisten oluşmuştur. “Siyasal rejimin değişimlerine göre her iki meclisin yapılarında ve kendi aralarındaki ilişkilerde de değişimler olmuştur” (Tunaya, 1988: 7). Meclisin açılışında ulusal egemenliğin temsilcisinin meclis olduğu belirtilmiş ve meclisin parlamenter sistem çerçevesinde hareket etme veya yapılanmaya gideceğinin işaretleri verilmiştir. Meclis üyelerinin çoğunluğunu İttihat ve Terakki Partisi üyeleri oluşturuyordu. Bu dönemde seçme ve seçilme hakkı getirilmiştir. Bu dönemde tek partili ve çok partili siyasal hayat yaşanmıştır ve genelde mecliste İttihat ve Terakki Fırkası üstünlüğü elde etmiştir ve böylece padişahın meclis üzerindeki etkisi azalmıştır.

Mecliste ulusun egemenlik yönünde çalışmalar devam ederken dışarıda eski yönetimin geri gelmesini isteyenler ayaklanmaya başlamışlardır. Bu ayaklanmalar, Harekât Ordusunun İstanbul'a gelip bastırması ve II Abdülhamit 'in tahtan indirilmesi ve yerine Sultan Mehmet Reşat'ın geçmesiyle son bulmuştur. Bu olaya tarihte “31 Mart Vakası” denilmiştir (Özbudun, 2015: 16).

Daha sonraki seçimde Hürriyet ve İtilaf Fırkası iktidara gelmiş ve İttihat ve Terakki Partisi muhalefet partisi olmuştur. Bu durumdan Babaili baskını ile çıkan İttihat ve Terakki tekrar iktidara gelmiştir ve bunu 1918 Ekim'i sonuna kadar sürdürmüştür. “Mondros Mütarekesi ile İttihat ve Terakki Partisi düzeni yıkılınca, yeniden anarşik bir çoğulculuk ve particilik başlamıştır” (Tunaya, 1988: 8).

1909 değişiklikleri ve Yasama ve Yürütme organlarının yeniden şekillenmesi: Yeni açılan meclis, çalışmalarına başlamış ve yeni bir anayasa yapma yerine var olan 1876 Kanuni Esasi'de değişiklikler yapma yoluna gitmiştir.

Anayasadaki değişiklikler, “parlamenter sistemin yerleştirilmesi, güçler arasında denge sağlanması, Padişahın yetkilerinin kısıtlanması, meclisin yetkilerinin arttırılması” şeklinde sıralanabilir. (Gözübüyük, 2006: 118).

Devletin başının Padişah olması maddesi aynen edam etmiştir. Bakanlar Kurulu'nun Meclisi Mebusan'dan güvenoyu alması ilkesi ayrıca bakanlar kurulunun gerek hükümetçe gerekse tek başına yaptıkları işlerden dolayı Meclisi Mebusan'a karşı sorumlu olması ilkesi kabul edilmiştir. Tüm bunlara ek olarak da Padişah'ın aldığı kararları onaylama yetkisi Bakanlar Kurulu'na verilmiştir.

I. Meşrutiyet döneminde Padişah'ın istediği zaman meclisin açılmasına ve kapatılmasına karar verme yetkisi mevcuttu fakat yapılan değişiklikle padişahın tek başına meclisi feshetme yetkisi zorlaştırılmıştır. ‘‘Meclisin padişah tarafından dağıtılabilmesi için, hükümetle meclis arasında çıkan uyuşmazlık nedeni ile hükümetin çekilmesi, yani hükümetin de eski hükümetin görüşünü paylaşması, meclisçe de bu görüşün reddedilmesi ve dağıtma kararının meclisi Ayanca da uygun görülmesi koşulu getirilmiştir’’ (Gözübüyük, 2006: 118).

Yasa tasarısı hazırlama her iki meclise de verilmiştir. Padişah'ın onayı olmadan yasa önerme hakkına meclisler sahip olmuştur. Padişah'ın yasaları veto etme yetkisi güçleştirici veto yetkisine dönüştürülmüştür. Uluslararası anlaşmaların Meclisi Mebusan'dan onay aldıktan sonra yürürlüğe gireceği yeniliği getirilmiştir. Meclislerin her yıl ne zaman toplanacağına kendilerinin karar vermesi esası getirilmiştir.

Bu dönemde II. Abdülhamit döneminde uygulanan sansürler kaldırılmış basın özgür olması, haberleşmenin gizliliği ilkesi, dernek kurma özgürlüğü yenilikleri getirilmiştir.

1918 yılı sonbaharında, Osmanlı Devleti bozguna uğrarken 27 Ekim 1918'de Talat Paşa'nın sadrazamlıktan çekilmesi ile ittihat ve terakki dönemi sona ermiştir. 11 Nisan 1920'de Vahdettin'in Meclisi Mebusanı dağıtmasıyla son bulmuştur.

Sonuç olarak II. Meşrutiyet döneminde anayasayı değiştirme yoluna gidilmiş fakat iktidar ve meclisteki çoğunluğun devlet yönetimini elinde tutma veya ele geçirme çabaları, Batılı ülkelerin işgal hareketleri, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı gelişmeleri olumsuz yönde etkilemiştir.

2.2 CUMHURİYET DÖNEMİ

1921 Anayasasında 1923 değişikliği ile cumhuriyetin ilan edilmesinden bu yana Türkiye'nin hükümet sisteminde, yapılan anayasalarla değişiklikler meydana gelmiştir. Bu dönemlerde askeri müdahalelere de maruz kalan Türk siyaseti toplam dört anayasa ile yönetilmiştir.

2.2.1 1921 (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) Anayasası

21 Nisan 1920'de kapatılan İstanbul'daki Meclisi Mebusan'dan dolayı Mustafa Kemal Kuvaiye-i Milliye'yi amil ve İrade-i Milliye'yi hâkim kılma amacını gerçekleştirmek için Ankara da ulusal bir meclis açmak için büyük bir çaba sarf etmiştir. Bütün bu çabaların sonucunda 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclis'i açılmıştır. Meclis üyelerinin bir kısmı kapatılan Meclisi Mebusan üyeleri arasından, bir kısmı da yeni yapılan seçimler sonucunda göreve gelmişlerdir.

Türkiye Büyük Millet Meclis'i bir yandan ulusal mücadeleyi sürdürürken bir yandan da yeni anayasayı hazırlamaktaydı. Hükümetin dayandığı ilkeler 20 Ocak 1921'de Teşkilatı Esasiye Kanunu ile ortaya konulmuştur. Bu ilkeler arasında en önemli olanlar egemenliğin millete ait olması, kuvvetler birliği ilkeleri sayılabilir. 1921 Anayasası ile katı bir kuvvetler birliği ilkesi benimsenmiştir. Bu ilke yasama, yürütme ve yargı yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne vermiştir. Atatürk' ün de dediği gibi "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" ilkesini benimsemiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi bu yetkiyi Türk milleti adına kullandığı hükme bağlanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi yasaların yapımı, bakanlar kurulunu oluşturarak hükümet etme işini ve mahkemeler kurarak da yargılama işlevini gerçekleştirmiştir.

1921 Anayasasının özellikleri şunlardır:

- Yargı, yasama ve yürütmenin meclise ait olması nedeniyle güçler birliği ilkesi kabul edilmiş ve uygulanmıştır.
- Türk tarihinin ilk ve tek yumuşak anayasasıdır. Çünkü değiştiriliş biçimi hakkında herhangi bir madde bulunmamaktadır.
- Milli egemenlik ilkesi ilk kez bu anayasada yer almıştır.

- Güçler birliği ilkesi sonucunda yasama ve yürütme erklerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait olması neticesinde hükümet rejiminin meclis hükümeti sistemi olduğu anlaşılmaktadır.
- Bakanlar meclisin içinden seçilmektedir.
- Devlet Başkanı ve Başbakan bulunmamaktadır. Tüm yetki meclis başkanına aittir.
- Meclis, 1876 Kanuni Esasiyi yürürlükten kaldırmamış yalnızca yeni anayasa ile benzer özelliklere sahip olan yasaların uygulanmasına devam edilmesine karar vermiştir.
- Yerel yönetimlere önem verilmiştir (Özbudun, 2010 46-47).

Özetle 1921 anayasası “23 maddelik” kısa bir anayasadır (Atar, 2002: 25). Millet egemenliğini benimseyen, yasamanın üstünlüğü ilkesini kabul eden bir anayasadır.

2.2.1.1. 1921 Anayasası'nda Yasama ve Yürütme Organları

Yasama organı: Yasama organı Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Üyeleri vilayetlerde halkın seçtiği temsilcilerden oluşur. Seçimleri 2 yılda bir yapılır. Milletvekilleri aynı zamanda tüm milletin vekili olma özelliği taşımaktadır. Ve seçilen vekilin, bir sonraki seçimlerde tekrar seçilme hakkı bulunmaktadır.

Anayasanın 7. maddesine göre meclisin yetkileri şöyledir: Dini hükümlerin uygulanması, yasaların hazırlanması yürürlüğe konması ve değiştirilmesi, milletlerarası anlaşmaların yapılması, savaşa ve barışa karar vermek ve seçimlerin yapılmasıdır (Gözler: 2000: 45 -56).

Yürütme organı: Yürütme erki Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aittir. Anayasanın 3. maddesine göre Türkiye Devleti, Büyük millet Meclisi tarafından idare olunur. Ve hükümeti Büyük Millet Meclisi Hükümeti unvanını alır. 1921 Anayasası'nın 9. maddesine göre bir devlet başkanlığı makamı bulunmamakta ve devlet başkanına ait olan görevleri meclis başkanı yerine getirmektedir (Gözler: 2000: 45 -56).

Hükümetin bölümleri, yani bakanlıklar meclisin seçtiği bakanlar aracılığıyla yönetilir. Bu bakanlara meclis yön verir ve gerektiğinde değiştirir (md.8) (Atar, 2002: 26). Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin başkanı aynı zamanda bakanlar kurulunun da başkanıdır. İcra vekillerinin göreve başlamasına ve görevden alınmasına Türkiye Büyük Millet Meclisi karar verir. İcra vekilleri meclis içinden teker teker seçilir ve icra vekillerinin görevlerinden alınmasına meclis karar verir.

2.2.1.2 1921 Anayasası'nda 29 Ekim 1923 Tarihinde Yapılan Değişiklikler

3 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasından sonra, 1921 Anayasası'nda 29 Ekim 1923 tarih ve 364 sayılı kanunla yapılan değişiklikle, Türkiye Devleti'nin hükümet şekli “Cumhuriyettir” (md.1) hükmü getirilerek cumhuriyet ilan edilmiştir. Bir başka hükümlerle de bir devlet başkanlığı makamı ihdas edilmiş ve devlet başkanının Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından bir dönem için seçilmesi öngörülmüştür (md.10-11) (Atar, 2002: 26). (Kili ve Gözübüyük, 2006:105-107; Armağan, 2007: 343-345).

Bakanlar kurulu ile ilgili değişiklikler anayasanın 12. maddesinde şöyle yer almaktadır: “Başvekil, reisicumhur tarafından ve meclis azası meyanından intihap olunur. Diğer vekiller başvekil tarafından gene meclis azası arasından intihap olunduktan sonra heyeti umumiyesi Reiscumhur tarafından meclisin tasvibine arz olunur. Meclis hali içtimada değil ise keyfiyeti tasvip meclisin içtimasına talik olunur” (Kili ve Gözübüyük, 2006:106). Maddenin Türkçesi şöyledir: Başbakan, cumhurbaşkanı tarafından ve meclis üyeleri arasından seçilir. Diğer bakanlar başbakan ise, başbakan tarafından aynı şekilde meclis üyeleri arasından seçildikten sonra; bakanlar kurulu cumhurbaşkanı tarafından, meclisin onayına sunulur. Meclis toplantı durumunda değilse, durumun onaylanması meclis toplantısına kadar ertelenir.

“1921 Anayasası, 1923 yılında yapılan değişiklikle parlamenter sisteme doğru kaymıştır. Devletin şekli cumhuriyettir denmiş ve cumhurbaşkanının seçimi hükme bağlanmıştır.12. madde ile de hükümetin kuruluş biçimi düzenlenmiş ve anayasanın daha önceden kabul ettiği bakanların tek tek Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilmesi yöntemi terk edilerek parlamenter hükümet sisteminin tanımına uygun bir hükümet kurma yöntemi kabul edilmiştir” (Ay, 2004). 1921 Anayasasında meclis

hükümeti sistemi ile parlamenter sistem birleşiminden oluşan karma bir hükümet sistemi benimsenmiştir.

İşte tüm bu değişikliklerle 1921 Anayasası'nın orijinal metninin öngördüğü meclis hükümeti modeline parlamenter unsurlar katılmıştır (Erdoğan, 2012: 72).

1921 Anayasasında, güçler birliğinin ilkesinin varlığı, egemenliğin millete ait olması, bakanların meclis tarafından belirlenen şekilde hareket etmesi, bakanlar kurulunun meclis içinden teker teker seçilmesi ve aynı şekilde görevine son verilmesi ve meclise karşı kullanabileceği yetkilerinin bulunmaması gibi hususlardan dolayı Meclis Hükümeti sisteminin benimsendiğinin ve uygulandığının kanıtıdır.

2.2.2 1924 (Teşkilat- ı Esasiye) Anayasası

Saltanatın kaldırılması, cumhuriyetin ilan edilmesi üzerine, mevcut anayasayı değiştirme yerine devletin gereksinimlerini karşılayacak yeni bir anayasanın yapılması yoluna gidilmiştir. Yeni anayasa İkinci Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından hazırlanmış ve 20 Nisan1924'te kabul edilmiştir. Bu anayasa 6 bölüm ve toplam 105 maddeden meydana gelmiştir (Yazıcı, 2012: 67 -71).

1924 Anayasası meclis hükümeti sistemini benimsemiştir. Meclisin, egemenlik yetkisini millet adına kullanması, yasama ve yürütme erklerinin meclis tarafından yerine getirilmesi ve meclisin yürütmeyi denetleyip düşürebilmesi ile birlikte yürütmenin de yasamayı feshedebilmesi meclis hükümeti sisteminde var olan özelliklerdendir.1924 Anayasası aynı zamanda parlamenter sistemin özelliklerini barındırmaktadır. “1924 Anayasası yürütme yetkisinin kullanımını Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'na bırakmış(m.7), cumhurbaşkanının meclis tarafından (bir yasama dönemi için) seçilmesi (m31) , cumhurbaşkanının siyasal sorumluluğunu (m.41) ve karşı imza kuralını (m.39) kabul etmiş, hükümetin kuruluş yöntemi ve kolektif sorumluluğu bakımından da parlamenter esaslar getirmiştir” (m.44-46) (Erdoğan, 2012: 77)

1924 Anayasasını özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- 1924 Anayasası II. Meclis tarafından hazırlanmış ve kabul edilmiştir.

- 1924 Anayasası katı bir anayasadır. Anayasa değişikliği nitelikli çoğunluğa bağlanmış ve değiştirilemeyecek hükümler getirilerek sert bir anayasa oluşturulmuştur.
- Güçler birliği ilkesi, tek meclis, egemenliğin millete ait olması gibi hususlar bu anayasada da yer almıştır.
- Türkiye Devleti, Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, Laik ve Devrimcidir. Devletin dili Türkçedir. Başkenti Ankara'dır (Madde: 2, T.Düstur, cilt 26,s.170, Resmi gazete 1945-5905).

2.2.2.1 1924 Anayasası'nda Yasama ve Yürütme Organları

Yasama organı: Milletvekilleri halk tarafından 4 yılda bir yapılan seçimlerle seçilir. Milletvekili olma yaşı 30'dur ve kadın erkek herkes milletvekili olma hakkına sahiptir. Seçmen yaşı 22'dir ve kadın erkek seçme hakkına sahiptir. Yabancı devlet hizmetinde olanlar, hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık yapanlar; kısıtlılar, kamu hizmetlerinden yasaklı olanlar, Türkçe okuyup yazamayanlar milletvekili olamaz. Her milletvekili seçildiği ilin ve bütün milletin vekilidir. Milletvekilleri tekrar seçilebilir. Milletvekilleri kanun teklifi verebilir.

Bir milletvekili ne meclis içindeki oy, düşünce ve demeçlerinden ne de meclisteki oy, düşünce ve demeçlerini meclis dışında söylemek ve açığa vurmaktan sorumludur (Madde 17, T.Düstur, cilt 26,s.170, Resmi gazete 1945-5905).

Millet meclisi her yıl kasım ayında kendiliğinden toplanır. Eski meclisin görevi yeni meclis oluşturuluncaya kadar devam eder. Meclisin seçimlerinin yapılamaması durumunda, meclisin toplanmasına bir yıl ara verilebilir. Meclis, milletvekillerinin çalışmalarından dolayı en fazla altı ay ara verebilir.

Kanun koymak, kanunlarda değişiklik yapmak, kanunları yorumlamak, kaldırmak, devletlerle sözleşme, antlaşma ve barış yapmak, harp ilan etmek, devletin bütçe ve kesin hesap kanunlarını incelemek ve onamak, para basmak, tekeli ve akçalı yüklenme sözleşmelerini ve imtiyazları onamak ve bozmak, genel ve özel af ilan etmek, cezaları hafifletmek ve değiştirmek, konun soruşturmalarını ve kanun cezalarını ertelemek, mahkemelerden çıkıp kesinleşen ölüm cezası hükümlerini yerine

getirmek gibi görevleri büyük millet meclisi ancak kendisi yapar (Madde 26, T.Düstur, cilt 26,s.170, Resmi gazete 1945-5905).

Yürütme organı: Bu anayasa ile Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna yürütme yetkisi verilmiştir.

Cumhurbaşkanı 4 yılda bir yapılan seçimler ile meclis içinden seçilmektedir. Seçilen bir cumhurbaşkanı, bir dahaki seçimlerde tekrar seçilebilir.

Cumhurbaşkanının yetkileri: Devletin başıdır, törenlerde meclise gerekli zamanlarda da bakanlar kuruluna başkanlık eder. Meclis görüşmelerine katılamaz, oy veremez ve aldığı kararları karşı imza kuralı ilkesi doğrultusunda başbakan ve ilgili bakanlar tarafından imzalanır bu da cumhurbaşkanının yürütmenin sorumsuz kanadı olduğunu göstermektedir. Cumhurbaşkanının geciktirici veto hakkı bulunmaktadır. Yabancı devletlerin temsilcilerini kabul eder. Türkiye Cumhuriyeti ordusunun komutanıdır (T.Düstur, cilt 26,s.170, Resmi gazete 1945-5905).

Bakanlar kurulu yani hükümetin kurulması parlamenter sistemdeki gibidir. Başbakan cumhurbaşkanı tarafından meclis içinden seçilir. Bakanlar da başbakan tarafından seçilip cumhurbaşkanının onayına sunulur. Cumhurbaşkanının onayını alan hükümet, meclisten güvenoyu almak için meclise sunulur. Meclisten onay alan hükümet kurulmuş olur. Hükümet üyelerinin yani bakanların yaptığı işlerden dolayı tek başına ve hükümetin genel politikasından dolayı da birlikte sorumlulukları bulunmaktadır.

2.2.2.2 1924 Anayasası'nda Yapılan Değişiklikler

1924 Anayasasında yapılan değişiklikler şöyledir:

- 1928 de yapılan değişiklikle devletin dini İslam'dır maddesi ve diğer maddelerde yer alan dini ibareler anayasan çıkarılmıştır.
- Seçmen yaşı 18'den 22 yaşına çıkarılmıştır.
- Bütçe kanununda değişiklik yapılmıştır. Bütçenin mali yılbaşından 3 ay önce meclise verilmesine karar verilmiştir.
- Toprak reformu yapılmıştır.

- Ormanlar devletleştirilmiştir.
- 1934'te Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı verilmiştir.
- 1937'de Atatürk'ün altı ilkesi (Milliyetçilik, Devletçilik, Halkçılık, Laiklik, Cumhuriyetçilik, İnkılapçılık) anayasaya dahil edilmiştir.
- 1946 Tek dereceli seçim sistemi getirilmiştir.
- 1952'de çıkarılan bir kanun, anayasanın dilinin saf Türkçe olması gerektiği hakkındaki kanunu yürürlükten kaldırmıştır (Yazıcı, 2012: 67-72; Gözübüyük, 2006:131-132).

2.2.3 1961 Anayasası

Türkiye'de çok partili hayata geçişle birlikte 1924 anayasası, siyasal sürecin olağan akışını önleyecek sorunlara neden olmuştur. “1961 Anayasasının yapılmasına yol açan faktörlerin başında, özünde demokratik olan, ancak daha çok tek partili dönemde uygulanan 1924 Anayasasının çoğunlukçu bir demokrasi anlayışını benimsenmesi ve çok partili sistemde uygulanabilecek güvencelerden mahrum olması gelmektedir” (Atar, 2002: 29). Çoğunlukçu demokrasi anlayışına göre seçimlerde çoğunluğun oyunu elde eden siyasi iktidar idare hakkını da elde etmiş olur. Çoğulcu demokrasi anlayışında ise çoğunluk karşısında azınlığın haklarının korunması ve zarar gelmemesi için iktidarın yetkileri sınırlandırılmıştır. Bu sorunların iktidara gelen hükümetler tarafından çözüme kavuşturulamaması ve siyasal hayatın rutin akışını engellemeye başlamasından dolayı asker, yönetime el koyup yeni bir anayasa için hazırlıklara başlamıştır.

Milli Birlik Komitesi, yeni bir anayasa yapmak için bazı üniversite öğretim üyelerinden oluşturulan komisyonların kurulması için çalışmalara başlamıştır. İlk olarak İstanbul'daki öğretim üyelerinden oluşan bir komisyon kurulmuştur. Komisyonun çalışmalarının uzun zaman alması yüzünden Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyeleri bir komisyon oluşturarak anayasa yapma çalışmalarına başlamıştır. Komisyon, Milli Birlik Komitesi tarafından görevlendirilmemiştir. Çalışmalarını sonlandıran komisyon anayasa taslağını milli birlik komitesine sunmuş fakat kabul edilmemiştir. Çünkü komite, kendi kurduğu ve Kurucu Meclis adını alan meclise anayasa yapma görevini vermiştir.

Milli Birlik Komitesi Kurucu Meclisi 1960 yılında kurmuştur. Bu meclis ikili yapıdadır. Birinci meclis Milli Birlik Komitesi adını almış ve ihtilali meydana getiren subaylardan oluşmuştur. İkinci meclise de Temsilciler Meclisi adı verilmiştir. Bu meclis kendi içinden anayasa hazırlama komisyonu kurmuş ve çalışmalara başlamıştır. Anayasa taslağı ilk önce birinci meclise gönderilmiştir. Milli Birlik Komitesi bu taslağı 9 Temmuz 1961 tarihinde halkoyuna, yani referanduma sunmuştur. Taslak, oylama sonucunda halkın % 61,5 tarafından kabul edilmiştir (Yılmaz, F. 2012: 138).

1961 Anayasasında “Westminster tipi” parlamenter sistem benimsenmiştir. Kuvvetler ayrılığı ilkesi doğrultusunda yasama, yürütme ve yargı erkleri birbirinden ayrılmıştır. Yürütme erkinin devlet başkanı, başbakan ve bakanlar kuruluna ait olması, yürütme ve yasama organlarına birbirlerini durdurabilecek yetkiler verilmesi, cumhurbaşkanının sorumsuzluğunun bulunması ve cumhurbaşkanının meclisi feshetme yetkisinin bulunması parlamenter sistemin uygulandığını gösterir.

1961 Anayasasının özellikleri şöyledir:

- 1924 Anayasasının yarattığı çoğunlukçu demokrasi anlayışından çoğulcu demokrasi anlayışına geçişi sağlamıştır.
- 1961 Anayasasında anayasanın üstünlüğü ilkesi kabul edilmiş ve böylece devlet otoritesi sınırlandırılmıştır.
- Yasama erki Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne, yürütme erki Hükümete, yargı erki Bağımsız Mahkemelere verilmiştir.
- Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu’ndan oluşan çift yapıli parlamento bulunmaktadır.
- 1961 Anayasası demokratik özellik taşır çünkü referandum sonucu kabul edilmiştir.
- 1961 Anayasası şekil bakımından sert bir anayasadır. Değiştirilmesi için nitelikli çoğunluk şartı aranmaktadır (Yazıcı,2012: 80-83; Özbudun,2015: 24-27).
- 1961 Anayasası 6 bölüm, 157 ana ve 22 geçici maddeden meydana gelmektedir (T.C. Resmi Gazete, 31 Mayıs 1961, Sayı:10816.) .

Atar'a (2002: 31) göre; anayasa, yasama ve yürütme ilişkileri bakımından kuvvetler ayrılığı ve frenler sistemi çerçevesinde parlamenter hükümet sistemini öngörmüştür. Bu çerçevede Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu'ndan oluşan çift meclisli bir parlamento oluşturmuştur. Ayrıca, iktidarın paylaşımı bakımından, üniversiteler ve Radyo- Televizyon idaresi gibi özerk kamu kurumlarının yanı sıra, merkezi yönetim karşısında yerel yönetim ilkesini de kabul etmiştir.

1961 Anayasası ile çoğulcu demokrasi anlayışı doğrultusunda siyasi partilerin kuruluşları, uyacakları kurallar ve devletten yardım almalarıyla ilgili düzenlemeler yapılmıştır.

2.2.3.1 1961 Anayasası'nda Yasama ve Yürütme Organları

Yasama organı: Millet Meclisi ve Senato'dan oluşur (Gözler, 2014).

Millet meclisi, 450 milletvekilinden oluşur. Üyeleri halk tarafından 4 yıllık bir dönem için seçilir. Bu anayasa ile milletvekili olabilmek için 30 yaşını doldurmuş olmak ve Türkçe okuyup yazma şartı getirilmiştir. Bununla birlikte kısıtlı olanlar, yükümlü olmasına ve muaf olmamasına rağmen askerliğini yapmamış olanlar, kamu hizmetlerinden yasaklı olanlar, rüşvet, zimmet, dolandırıcılık gibi yüz kızartıcı suçlardan hüküm giymiş olanlar milletvekili seçilemez.

Millet Meclisi'nin yetkileriye hükümete güvenoyu verilmesi işlemlerinin yapılması, bütçe kanunu görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına karara vermek, genel af ve özel affa karar vermek, idam cezalarını onaylamak, uluslararası anlaşmaları onaylamak ve yasa koymak, değiştirmek ve onaylamaktır (Madde: 64- 69, T.C. Resmi Gazete, 31 Mayıs 1961: 4205)

Cumhuriyet Senatosu, üç tip üyeden oluşur. Birinci tip, halk tarafından seçilir "150" kişidir ve İkinci tip, cumhurbaşkanınca seçilir "15" kişidir. Üçüncü tip üyeler ise Milli Birlik Komitesi üyeleri ve eski cumhurbaşkanlarından oluşur. Halk tarafından seçilen üyelerin iki yılda bir yapılan seçimlerle 50 üyesi yenilenir. Üçüncü bölümü oluşturan üyelerin görev süreleri ise ömür boyu devam eder (Yazıcı, 2014: 28). Cumhuriyet senatosu üyeliğinin süresi altı yıldır. Süresi biten üyeler tekrar seçilebilirler.

Senatör olmak için 40 yaşını doldurmuş olmak, üniversite mezunu olmak ve milletvekili olma kurallarına uygun nitelikleri taşımak gerekir (Madde 70-73, T.C. Resmi Gazete, 31 Mayıs 1961: 4205) .

Yürütme organı: 1961 Anayasasında yürütme bir vazife olarak kabul edilir ve yürütme organı kanunların uygulanmasından sorumludur. Yürütme görevi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'ndan oluşur.

Cumhurbaşkanı: Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 40 yaşını doldurmuş, üniversite mezunu üyeleri arasından 7 senelik bir dönem için seçilir. Seçilen kişi ikinci kez cumhurbaşkanı seçilemez. Cumhurbaşkanının yetkileri ise, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni temsil etmek, yabancı ülkelerin temsilcilerine kabul etmek, milletlerarası anlaşmaları onaylamak ve yayınlamak, orduya başkomutanlık etmek, çeşitli kurum ve kuruluşların üyelerini atamaktır (madde: 95-101, T.C. Resmi Gazete, 31 Mayıs 1961: 4208) .

Bakanlar Kurulu: Başbakan ve bakanlardan oluşur.

Başbakan, cumhurbaşkanınca Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden seçilir ve Bakanlar kurulunun başkanıdır. Görevi anayasanın “105” maddesine göre Başbakan, bakanlar kurulunun başkanı olarak, bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesinden birlikte sorumludur (Gözler, 2014) .

Bakanlar, başbakan tarafından meclis içinden seçilir ve cumhurbaşkanı tarafından atanır. Meclisten güvenoyu alan Bakanlar Kurulu görevine başlar böylece hükümet kurulmuş olur.

Daha sonra Anayasada yapılan değişiklikle bakanlar kuruluna, kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verilmiştir. Böylece yasama organının bir takım yetkileri yürütmeye aktarılmıştır.

2.2.3.2 1961 Anayasası'ndaki Değişiklikler

1961 Anayasasının, diğer anayasalarda olduğu, gibi birçok maddesinde değişikliğe gidilmiştir. Bu değişikliklere örnek olarak partilere hazine yardımı yapılması, hükümete kanunu hükmünde kararname çıkarma yetkisinin verilmesi, özerk kuruluşların yeniden düzenlenmesi, “temel özgürlüklerin kısıtlanması,

mahkemelerin denetleme yetkisinin sınırlandırılması, yürütmenin güçlendirilmesi ve askerinin kurumsal özerkliğinin artırılması’’ verilebilir (Özbudun, 2010: 54) .

Yürütmenin güçlendirilmesi: Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname (KHK) çıkarma yetkisinin verilmesi (md.64/2), Bakanlar Kurulunun, vergi, resim ve harçların muafiyeti ve istisnaları ile nispet ve hadlerine ilişkin hükümlerde değişiklik yapmaya yetkili kılınması (md61/son); Millet Meclisine ait gensoru verme yetkisinin ve bu yetkinin kullanılması şeklinin sınırlandırılması (md.89); üniversite özerkliğinin zayıflatılması (md.120) ve TRT’nin özerkliğinin kaldırılması (md.121) maddelerinin kabul edilmesiyle yürütme organı güçlendirilmiştir (Küçük ve Karadağ, 2013:190).

2.2.4. 1982 Anayasası

1961 Dönemi, egemenliğin çeşitli devlet organları arasında paylaşılmasıyla bu organlar arasında uyum çalışma ortamı sağlanmaması ve siyasi istikrarsızlıkların bunalımlara yol açması gibi sorunlardan dolayı askerinin yönetime el koymasıyla sona ermiştir. Yönetime el koyan askerler yeni bir anayasa için kurucu meclis oluşturmuşlardır. Kurucu meclisin çalışmalarının neticesinde “2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 23 Eylül 1982 tarihinde Milli Güvenli konseyi tarafından kabul edilmiş, halkoyuna sunulmak üzere 20 Ekim 1982 tarih ve 17844 sayılı resmi gazetede yayınlanmış, 7 Kasım 1982 Pazar günü yapılan halk oylaması sonucu % 91,17’lik bir oranla kabul edilmiş, bu kez tekrar 2709 sayılı konun olarak 9 Kasım 1982 tarih ve 17863 mükerrer sayılı resmi gazetede yayınlanmıştır’’ (Gözler, 2014). Bu anayasada meclis tarafından günümüze kadar birçok kez değiştirilmiştir.

Bu anayasanın özellikleri şöyle sayılabilir

- Sadece genel ilkeleri ortaya koyup uygulamasını kanunlara bırakan bir çerçeve anayasa değil her düzenleme için ayrıntılara yer veren kazuistik bir anayasadır.
- Bir askeri müdahale sonucu oluşmuştur. Bu bakımdan 1961 anayasasına benzemektedir. Ve bu anayasa ile askeri yönetime, devlet yönetimini kontrol etme yetkisi ile bir takım ayrıcalıklar verilmiştir.
- Anayasa bir geçiş süreci öngörmüştür. Yürürlüğe girdikten bir yıl sonra genel seçimler yapılmış ve yönetim sivillerin eline geçmiştir.

- Halkoyuna sunularak kabul edilmiştir. Bu açıdan 1961 anayasası gibi demokratik bir anayasadır.
- Milli güvenlik komitesi ve danışma meclisi tarafından oluşturulan kurallar doğrultusunda oluşturulmuş veya yapılmıştır.
- Katı bir anayasadır.
- 1982 Anayasası güçlü bir yürütme oluşturmuştur. Cumhurbaşkanı ve başbakanın yetkileri arttırılmıştır.
- 1982 Anayasası katı demokrasi anlayışını benimsemiş fakat özgürlükçü değil yasağcı bir anayasa olduğu için halk siyasete yabancılaşmıştır.
- 1982 Anayasası daha Atatürkçüdür ve yol gösterici ilke olarak anayasada yer almıştır
- 1982 Anayasasında 1995, 1999, 2001, 2002, 2004 ve 2007 tarihlerinde önemli değişiklikler yapılmıştır (Özbudun 2010: 68; Yazıcı, 2012: 98-103).

2.2.4.1. 1982 Anayasası'nda Yasama Organı

Anayasanın üçüncü kısım, cumhuriyetin temel organları başlığı altında birinci bölümde yer almaktadır. Yasama organı Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Anayasanın 75. maddesine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen 550 milletvekilinden oluşur. Madde 77 ye göre Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri 4 yılda bir yapılır. Meclis bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi anayasada belirtilen şartlar altında cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Yenilenmesine karar verilen meclisin yetkileri, yeni meclisin seçilmesine kadar sürer. Madde 80'e göre Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün milleti temsil eder. Türkiye de uygulanan seçim sistemi nispi temsile dayanan %10 ülke barajlı d'Hont sistemidir (Gözler, 2014). Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin yasama dokunulmazlığı ve yasama sorumsuzluğu bulunmaktadır.

Soru, genel görüşme, meclis araştırması, meclis soruşturması ve gensoru Türkiye Büyük Millet Meclisinin denetim amacıyla kullanabileceği başlıca araçlardır. Ancak bunlar Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin sadece bakanlar kurulu ile ilgili olarak kullanabileceği araçlardır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin

cumhurbaşkanı ile ilgili olarak kullanabileceği tek yol vatana ihanet suçlaması olabilir (Küçük ve Karadağ, 2013: 194).

Milletvekili seçilme şartları: 25 yaşını doldurmak, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak, en az ilkokul mezunu olmak, kısıtlı olmamak, askerlik hizmetini yapmış olmak, kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak, bir yıldan fazla hapis cezasına mahkûm olmamak, zimmet. İhtilas, rüşvet, gibi yüz kızartıcı suçlar işlememiş olmak, kaçakçılık resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırmak, devletin sırlarını açıklamak, terör eylemlerinde yer almak vb suçlardan hüküm giymemiş olmaktır (Ertuğrul ve Turpçu, 2011:143).

Türkiye Büyük Millet Meclisi her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. Meclis bir yasama yılında en fazla 3 ay tatil yapabilir. Meclis 15 günü geçmemek koşuluyla çalışmalarına ara verebilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri:

- Kanun koymak, değiştirmek ve uygulamak,
- Bakanlar kurulu yani hükümeti denetlemek,
- Bakanlar kuruluna sadece belirli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek,
- Bütçe ve kesin hesap kanunu tasarılarını görüşmek, kabul etmek,
- Para basılmasına karar vermek,
- Savaş ve barışa karar vermek
- Milletlerarası antlaşmaları onaylanmasını uygun bulmak,
- Genel affa ve özel affa karar vermektir (Madde:87, Ramazanoğlu, 2012:286).

2.2.4.2 1982 Anayasası'nda Yürütme Organı

Yürütme, yasaların ve diğer yasama işlemlerinin uygulanması işine denir. Yürütme yetkisi, yürütme organına kanunlara uygun olarak düzenleyici işlem yapma yetkisi verir. 1982 Anayasası'nda yürütme, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar kurulundan oluşur.

Gözübüyük'e (2006: 235) göre 1982 Anayasası yürütmeyi güçlendirirken, yürütmeye yeni yetkiler sağlamakla kalmamış, yasamayı işler duruma getirerek, başka bir deyişle, yasama sürecinin kısaltılması, tek meclis sisteminin benimsenmesi, muhalefetin engellemelerinin önlenmesi gibi yollarla, meclis çalışmalarını kolaylaştırarak, yürütmeyi dolaylı olarak da güçlendirmiştir.

1982 anayasasına göre, yürütme işlevi cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu tarafından yürütülür. Yürütme fonksiyonu anayasa ve kanunlara uygun olarak bu kişiler tarafından gerçekleştirilir. Parlamenter sistemin benimsendiği anayasada cumhurbaşkanı meclise karşı sorumsuz; bakanlar kurulu ise meclise karşı sorumludur.

Cumhurbaşkanı: Anayasanın 101. maddesine göre cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve ya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanının görev süresi 5 yıldır. Bir kimse en fazla iki defa cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve meclis üyeliği sona erer (Ramazanoğlu, 2012: 299) .

Cumhurbaşkanını yetkileri:

1.Yürütme ile olan yetkileri şunlardır:

- Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek,
- Başbakanın isteği üzerine bakanları atamak ve ya görevlerine son vermek,
- Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek ve ya Bakanlar Kurulunu kendi başkanlığı altında toplantıya çağırarak,
- Yabancı devletlere Türk devletinin temsilcilerini göndermek, Türkiye'ye gönderilecek yabancı temsilcileri kabul etmek,
- Milletlerarası antlaşmaları onaylamak ve yayınlamak,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek
- Genelkurmay Başkanını atamak,

- Milli Güvenlik Kurulu'nu toplantıya çağırarak ve bu kurulun gündemini hazırlamak,
- Başkanlığında toplanan bakanlar kurulu kararı ile olağanüstü hal ilan etmek ve ya yasa hükmünde kararname çıkarmak,
- Kararnameleri imzalamak,
- Sürekli hastalık, sakatlık ya da kocama nedeniyle belirli kişilerin cezalarını hafifletmek ya da kaldırmak,
- Devlet Denetleme Kurulu'nun üyelerini ve başkanını atamak bu kurula inceleme, araştırma ve denetleme yaptırmak,
- Yükseköğretim Kurulu üyelerini ve üniversite rektörlerini seçmektir (Ayan, 2007: 11; Ertuğrul ve Turpçu, 2011: 56-61).

2. Yasama ile ilgili olan görev ve yetkileri şunlardır:

- Türkiye Büyük Millet Meclisi açılış töreninde gerekli gördüğü takdirde açılış konuşmasını yapmak,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni gerekli gördüğü zaman toplanmasını istemek,
- Yasaları yayınlamak,
- Anayasa Mahkemesi'ne yasaların iptali için iptal davası açmak,
- Meclis seçimlerinin yenilenmesine karar vermek,
- Anayasada yapılan değişiklikleri lüzum gördüğünde referanduma gidilmesine karar vermektir (Aliefendioğlu, 2011: 346).

3. Yargı ile ilgili görev ve yetkileri şunlardır:

- Anayasa Mahkemesi üyelerini, Askeri Yargıtay üyelerini, Danıştay üyelerinin bir kısmını, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulunun üyelerini, Cumhuriyet Başsavcısını ve vekilini atamak ve ya seçmektir (Ayan, 2007: 13).

Ayrıca cumhurbaşkanına, kamu kurumlarına kamu görevlilerinin atamam ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarma yetkisi de bu anayasa ile verilmiştir.

1982 Anayasasına göre cumhurbaşkanının, anayasa ve öteki konularda başbakan ve ilgili bakanın imzasına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemlerin dışındaki bütün kararları başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır ve bu kararlardan başbakan ve ilgili bakan sorumludur. Buna karşı imza kuralı denir. Bu kural, yürütme yetkisinin gerçekte Bakanlar Kuruluna ait olduğu ve cumhurbaşkanının yetkilerinin de sembolik olduğunu ifade eder.

Cumhurbaşkanının görevi ile ilgili olan suçlardan dolayı cezai sorumsuzluğu vardır. Bu durum parlamenter sistemin bir gereğidir. Ancak cumhurbaşkanının her vatandaş gibi cezai sorumluluğu vardır ve cumhurbaşkanı vereceği maddi ve manevi zararları karşılamak zorundadır. Cumhurbaşkanını vatana ihanet suçuyla anayasa mahkemesinde yargılanmaktadır.

Cumhurbaşkanının hastalığı ve ya yurtdışı seyahatte bulunması gibi durumlarda vekili olarak yerini Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı alır.

Cumhurbaşkanının, seçildikten sonra tarafsız olması gerekir. Cumhurbaşkanının mecliste yer alan ve yer almayan tüm siyasi partilere eşit mesafede durmak zorundadır. Çünkü cumhurbaşkanı millî birliği temsil eder. Anayasada cumhurbaşkanının tarafsızlığını sağlayan kurallar bulunmaktadır. Bunlar: Cumhurbaşkanını seçilen kişinin partisinden istifa etmesi, milletvekilliğinin sona ermesi, bir kimsenin ikiden fazla cumhurbaşkanı seçilememesi, cumhurbaşkanının görevine başlamadan önce tarafsız olacağına dair yemin etmesi, cumhurbaşkanının görev süresinin yasama üyelerinin görev süresinden bir yıl daha fazla olmasıdır (Gözübüyük, 2006: 245).

1982 Anayasasıyla Cumhurbaşkanına görevlerinde yardımcı olmak için Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği Kurumu oluşturulmuştur. Genel sekreter cumhurbaşkanı adına yazışmaları yürütür. Gerekli durumlarda cumhurbaşkanını temsil eder.

1982 Anayasası ile güçlü bir yürütme oluşturulmaya çalışılmış ve bu doğrultuda güçlü bir cumhurbaşkanlığı yaratılmıştır. Olağanüstü yetkilerle donatılmış

sorumsuz bir cumhurbaşkanı figürü oluşturulmuştur. Küçük'e (2012: 63) göre 1982 anayasasındaki bu düzenlemeler parlamenter sistemle çelişme arz ettiği gibi, fiili işleyişte de sorumsuz ama geniş yetkilerle donatılmış cumhurbaşkanı ile sorumlu yürütme organı (yani başbakanın başkanlığındaki hükümet) arasında çekişmenin ve neticede de siyasi krizlerin ortaya çıkması, bunlar arasındaki iktidar ve yetki kullanımında ciddi manada sorunlar ve gerilimlerin yaşanması kuvvetle muhtemel hale getirmiş olmaktadır.

Bakanlar Kurulu: Başbakan ve bakanlardan meydana gelir. Cumhurbaşkanı başbakanı, başbakan da bakanları seçer ve cumhurbaşkanının başbakan ve bakanları atamasıyla bakanlar kurulu oluşur. Bakanlar kurulu yürütmenin temel kurumudur çünkü bakanlar kurulunun gerçekleştirdiği faaliyetlerden ötürü meclise karşı sorumluluğu bulunmaktadır.

Anayasanın 110. maddesine göre Bakanlar Kurulu'nun listesi tam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise toplantıya çağırılır. Bakanlar kurulunun programı kuruluşundan en geç bir hafta içinde Başbakan ve ya bir bakan tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde okunur. Ve güvenoyuna başvurulur güvenoyu için görüşmeler, programın okunmasından iki tam gün geçtikten sonra başlar ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra oylama yapılır. Güvenoyu alan Bakanlar Kurulu görevine başlar.

Bakanlar kurulunun görevi genel politikayı yürütmek yani hükümet etmektir. Ülkenin iç ve dış siyasetini tayin ederken mecliste bulunanların görüşlerini göz ardı etmemelidir. Çünkü bu siyasetin yürütülmesinden dolayı meclise karşı sorumludur. Ayrıca olağanüstü hal ilan etmek ve kanunları açıklamak üzere tüzük çıkarmak gibi yetkiler de bakanlar kuruluna aittir.

Bakanlar kurulunun çalışma yöntemine gelince başbakanın başkanlığında toplanır. Tüm bakanların görüşlerinin dile getirildiği ve ortak bir çalışma ortamı içinde ortak kararların alındığı kuruldur. Bakanlar Kurulu kararlarını oybirliği ile alır (Ramazanoğlu, 2012: 304-307).

Anayasaya göre Başbakan Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, Bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir (Ayan, 2007: 14). Bakanlar kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur. Yani

hem bireysel hem de kolektif sorumluluk söz konusudur. Her bakan, başbakana karşı sorumlu olup ayrıca kendi yetki içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur. Bakanların görevleri dışındaki işledikleri suçlardan dolayı da cezai sorumlulukları vardır.

Dokunulmazlıkları düştükten sonra mahkemede yargılanırlar. Görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Anayasa Mahkemesi'nde yargılanır. Ayrıca devlete verdikleri zararlardan dolayı bakanlara tazminat davası da açılabilir.

Başbakan, bakanların görevlerinin anayasaya ve kanunlara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmek ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür. Başbakanın bakanlar kurulunun başı olması sebebiyle yüce divana sevk edilmesi halinde hükümet istifa etmiş sayılır ve bakanlar kurulunun görevi son bulur.

1982 Anayasası'yla parlamenter hükümet sistemi benimsenmiştir. Bu doğrultuda siyasal hayat şekillenmiştir. Yürütme organının meclise karşı sorumlu olması, yasamanın yürütmeyi güvensizlik oyu ile düşürebilmesi keza yürütmenin de yasamayı feshetme hakkının bulunması, yürütmenin cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulundan oluşması, cumhurbaşkanının sorumsuz ve tarafsız olması ve yasaları veto yetkisinin bulunması gibi özellikler parlamenter sistemin asli özelliklerindedir. Fakat “ 2007 değişikliği sonrasında ortaya çıkan sistem bir parlamenter sistem değildir, çünkü devlet başkanı halk tarafından seçilmektedir; bir yarı başkanlık sistemi de değildir, çünkü cumhurbaşkanının yetkileri yarı başkanlık sistemindeki bir cumhurbaşkanının ki kadar fazla değildir” (Gönenç, 2011: 4).

2.3 TÜRKİYE'DE UYGULANAN PARLAMENTER SİSTEMİN ÖZELLİKLERİ

“Bir siyasal örgütlenme içinde yönetim işlevini yerine getirmek üzere oluşturulan siyasal kurumlar ile toplumsal ve ekonomik yapısı, tarihi, gelenekleri, kültürü, gelişme düzeyi gibi unsurlar ülkenin siyasal rejimini gösterir. Siyasal sistemler içerisinde farklı rejimler yeşerebileceği gibi, birden fazla hükümet sisteminin sentezi de ortaya çıkabilir” (Türküne, 2008: 185). Türkiye'de de yapılan anayasa ve anayasa değişiklikleri ile saf bir parlamenter sistem uygulanmasına rastlanılmamaktadır. Güçlü bir Cumhurbaşkanının varlığı ile birlikte seçilme yöntemi ile yarı başkanlık sistemi ve parlamenter sistemi sentezlenmiştir.

Türkiye’deki parlamenter sistemin başlıca özellikleri:

- Hükümetler, meclise egemen olamamakta; meclise yön verememekte, Meclisten istedikleri kanunları çıkaramamaktadır.
- İktidar birleşmiş değil, dağılmış ve parçalanmıştır. Gerçek iktidarın kimde olduğu belli değildir.
- Sorumluluk tümünden kaybolmuştur bu yüzden sorumlular bilinmemektedir. İşler iyi gitmemekte, halk hesap sormak istemekte; ama hesap soracak kimseyi bulamamaktadır. Hükümette görev almış kişilerden hesap sorulduğunda, hepsi sorumluluğu diğlerinin üzerine atabilmektedir.
- Türkiye’deki siyasi partilerde parti disiplini zayıftır. Parti liderleri, bazı kritik oylamalarda kendi partisinin milletvekillerine söz geçirememektedir. “ Siyasi partiler aracılığıyla iktidarı ellerinde tutan parti liderleri katı bir parti disiplini, yönetimi ve kararlarıyla demokratik rejim ve işleyişe olumsuz etkide bulunabilmektedirler. Lidere bağımlılığın ödüllendirildiği partilerde, bütün kararlar liderler tarafından alınmakta, milletvekillerine ise sadece bu kararı desteklemek düşmektedir” (Ay Deniz, 2006: 148).
- Hükümetler hızlı ve etkili bir şekilde hareket edemezler. Türkiye’de bürokrasi ağır işlemektedir. Her işlemin yapılması ve ya gerçekleştirilmesi sürecinin arka planında, ağır bir kırtasiyecilik faaliyetleri yer almaktadır.
- Hükümetler genellikle koalisyonlardan oluşur.
- 1995 yılında doğru yol partisi ve refah partisi koalisyon hükümeti kurmuşlardır (Tuncel, 2013: 274). 2002 yılına kadar Türkiye’de iki ve ya daha çok partiler bir araya gelerek çok sayıda koalisyon hükümeti kurmuşlardır.
- Hükümetler kısa ömürlüdür. Yaygın bir hükümet istikrarsızlığı vardır. Hükümetler çok sık şekilde parlamento tarafından güvensizlik oyu ile düşürülmekte ve ya istifa etmektedir. Türkiye’de 1923 yılından günümüze kadar toplam 62 hükümet kurulmuş ve görev yapmıştır. 46. hükümet olan ve “1987-1989” yılında görev yapan başbakanı Turgut Özal olan Anavatan Partisi hükümeti sadece 2 yıl görev yapmıştır.

- Genel seçimlere genellikle beş yıllık normal süre dolmadan erken seçim kararı alınarak gidilmektedir. 1999 yılında Bülent Ecevit' in Başbakan olduğu Demokratik Sol Parti, Milliyetçi Hareket Partisi ve Anavatan Partisinin yer aldığı hükümet 2002 yılında son bulmuştur. Erken seçime gitme kararı bu dönemde alınmıştır.
- Hükümeti oluşturan koalisyon partileri kolayca uzlaşmazlığa düşmekte ve uzlaşmazlıklarını kolaylıkla çözememektedir.
- Koalisyon hükümetleri, sayısal olarak parlamentoda çoğunluğa sahip olmakla birlikte, hiçbir zaman arkalarındaki görünürdeki parlamento çoğunluğunun kendilerini destekleyip desteklemeyeceğinden emin değillerdir.
- Hükümetler hiçbir zaman tek ve açık bir sesle hareket edememektedir (Gözler, 2000).

Ülkemizde siyasal iktidarın sınırlandırılması ve temel hak ve hürriyetlerin tanınması ve korunması düşüncesi ilk kez 1808 Senedi İttifak ile gerçekleştirilmiştir. Bu belge Osmanlı Devleti'nin demokratikleşme ve hukuk devleti olma yolunda attığı ilk adımdır. Senedi İttifak ile Osmanlı halkı çok sınırlı olsa da birtakım haklar elde etmiştir. Tanzimat Fermanı'yla birçok temel hak ve özgürlükler tanınmış, devletin iktidarının kullanılması ve sınırlandırılması ile ilgili maddeler kabul edilmiştir. Bu fermanla Müslüman ve Müslüman olmayan Osmanlı tebaası kanun önünde eşit sayılmıştır. Ayrıca Tanzimat Fermanı'yla kanunların üstünlüğü ilkesi getirilmiş ve padişah, din adamları yani ulema ve vezirler bu ilkeye uygun davranacakları belirtilmiştir. Yine Osmanlıda Islahat Fermanı, Müslümanlar ile Gayrimüslimler arasında din, dil, askerlik, yargılanma, eğitim, devlet memurluğuna alınma ve temsil edilme alanlarında kısaca her alanda tam bir eşitlik sağlamıştır. Genel olarak bakıldığında Osmanlı Devleti'nde hazırlanan Senedi İttifak, Tanzimat ve Islahat Fermanları maddi birer anayasadır. Çünkü bu belgelerle devlet organlarının kuruluşu, işleyişi ve kişilerin temel hak ve özgürlükleri düzenlenmiştir.

1876 Kanuni Esasi'de yasama ve yürütme yetkileri büyük ölçüde padişaha aitti. Bu bakımdan meşrutî monarşi rejimi tam olarak kurulamamıştır. 1909 değişiklikleriyle yasama ve yürütme yetkileri padişah'tan alınmış ve yasama yetkisi

meclise, yürütme yetkisi Heyeti Vükelaya verilmiştir. Böylece Osmanlıda demokratik bir yönetime doğru adım atılmıştır.

Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde 1921 ve 1924 anayasalarında çoğunlukçu demokrasi anlayışı benimsenmiştir. Fakat daha sonraki anayasalarda çoğulcu demokrasiye anlayışına geçilmiştir. Anayasal süreçte ülkemizde yasama, yürütme ve yargı organları birbirinden ayrılmış ve bağımsız olmaları sağlanmıştır. Böylece yönetimin tek kişinin elinde toplanması engellenmiştir. Türkiye'de hazırlanan anayasal ile genel olarak yürütmenin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Güçlü bir cumhurbaşkanlığı makamı oluşturulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TÜRKİYE’ DE UYGULANABİLİRLİĞİ TARTIŞMALARI

3.1 BAŞKANLIK SİSTEMİ TARTIŞMALARININ TÜRKİYE TARİHİNDE ORTAYA ÇIKIŞI

Türkiye’de başkanlık ve yarı başkanlık sistemine geçiş konusunda tartışmalar, ilk kez Mart 1980’de Tercüman gazetesinin düzenlediği Anayasa Semineri’nde ve Yeni Forum dergisinin önerdiği Anayasa Projesinde tartışma konusu yapılmıştır (Yazıcı, 2011: 159).

1909 yılında Kanuni Esasi ile parlamenter rejime geçen ve 1982 Anayasasıyla pekiştirilen Cumhurbaşkanlığı modeline rağmen 1991-2005 yılları arasında başkanlık sistemine geçiş tartışmaları sık sık gündeme gelmiştir. Türkiye tarihinde ilk defa Cumhurbaşkanı Turgut Özal döneminde gündeme gelen başkanlık sistemi Süleyman Demirel döneminde kamuoyu tarafından geniş olarak tartışılmaya başlanmıştır.

Turgut Özal 1950’li yıllarda yurt dışı eğitimi için Amerika’ya gitmiş ve orada kaldığı sürede ülkenin ekonomik ve politik yapısından etkilenmiştir. “Amerikan toplumunun yeniliğe açık olması, adem-i merkeziyetçiliğe dayalı idari bir yapıya ve en önemlisi pragmatist bir felsefeye sahip olması gibi özellikler Özal’ı fazlasıyla etkilemiştir” (Duman, 2010: 336) . Bu yüzden gerek başbakanlığı gerekse cumhurbaşkanlığı dönemlerinde uyguladığı politikalarda Amerika’nın siyasî işleyişini örnek almıştır.

Özal, Türkiye’nin yönetim anlayışının parlamenter sisteme dayalı olduğunu ve bu sistemden kaynaklanan sorunların çözümlenmesi için cumhurbaşkanlığı kurumunun seçim sisteminin değiştirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. “Turgut Özal, Anayasa’nın cumhurbaşkanına tanıdığı yetkileri aynen korumayı, buna karşılık cumhurbaşkanının beş yıllık bir süre için iki türlü mutlak çoğunluk yöntemiyle halk tarafından seçilmesini, bu seçiminde TBMM seçimleri ile eş zamanlı olarak yapılmasını savunmaktaydı” (Yazıcı, 2011: 160). Cumhurbaşkanı ve meclis seçimleri birbirine bağlı şekilde gerçekleşecekti ve meclisin görevinin, her hangi bir nedenle sona ermesi durumunda cumhurbaşkanının da görevi sona erecekti.

Turgut Özal Türk toplumunun çok kültürlü yapıda olması ve bu yapı içerisinde çeşitli dinlere mensup grupların bulunması gibi nedenlerden dolayı nedenleri ile parlamenter sistemin Türkiye'ye uygun bir sistem olmadığını ve yönetilmeyi zorlaştırdığını ileri sürmüştür. Bu yüzden çok kültürlü yapıda olan Amerika' da başarılı bir şekilde uygulanan başkanlık sistemine geçilmesi gerektiğini savunmuştur.

“Süleyman Demirel'in başkanlık ve yarı başkanlık sistemine geçiş fikrine öteden beri muhalefet etmemesi, bu öneriyi açıkça dile getirmesine yol açan önemli bir etken, Temmuz 1996'dan, Haziran 1997'ye kadar iktidarda bulunan Refah-Yol hükümetinin izlediği laiklik karşıtı politikalarla başta Türk Silahlı Kuvvetleri olmak üzere toplumun çok geniş kesimlerinin tepkisine yol açmasıydı” (Yazıcı, 2011:162). Demirel' in başkanlık ve ya yarı başkanlık sistemine geçilmesini istemesinin sebebi, hükümet istikrarsızlıklarını önleme düşüncesidir.

Bu dönemden sonra unutulmaya yüz tutmuş olan başkanlık sistemi tekrar Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu ve Adalet Bakanı Cemil Çiçek tarafından demokrasinin işletilmesi gerekçesiyle unutmamınsama gelgitleri arasında kamuoyu, tekrar Başkanlık sistemine odaklanmıştır.

“1991 yılındaki rejim değişikliği arayışları Cumhurbaşkanı Turgut Özal ve onun “tarafsızlık ilkesi ” ile bağdaşmayan uygulamalarına yönelik siyasal bir hesaplaşma niteliği taşımaktadır. Burada siyasal kişiliklerin kendi anayasal konumlarına özen gösterememe ya da birbirleriyle “uzlaşmama” becerisi, gerilimi tırmandırmış ve gerçekte rejimde kaynaklanmadığı açık olan sorunlar rejim değişikliği ile çözülmeye çalışılmıştır” (Oder, 2005: 68) .Türkiye'de rejimle alakası olmayan sorunların bile rejime aitmiş gibi algılanması sağlanmış ve böylece kişiler kendi yetki yetkilerini arttırmaya çalışmışlardır.

“Süleyman Demirel'in desteklediği rejim değişikliği önerilerinde, başkanlık ve yarı-başkanlık rejimleri çoğunlukla eşzamanlı anılsa da, bunların arasında fark gözetilen bir anlatım kullanmamıştır. Demirel'in açıklamaları, içerik bakımından Amerikan Başkanlık Rejimi ile bağdaşmamakta, bazen Fransız yarı- başkanlık rejimine yaklaşmaktadır” (Oder, 2005: 68). Demirel'in özellikle üzerinde durduğu nokta cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesidir.

Adalet ve Kalkınma Partisi siyasetçilerinin öne sürdüğü rejim değişikliğinde Başkanlık Rejimine olumlu bakıldığı dile getirilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan başkanlık sistemini, “bürokratik oligarşinin belini başkanlık sistemi çok daha rahat kırar. Olay orada çok farklı şekilde gelişir. Karar alma, çok daha seri noktaya gelebilir” diyerek savunmuştur (Baysan, 2014: 24). Ayrıca Erdoğan cumhurbaşkanı olduktan sonra TRT’ de yayınlanan bir programda başkanlık sistemi ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. 7 Haziran 2015 seçimlerinden sonra başkanlık sistemine geçileceğinin sinyallerini vermiş ve halkın sivil anayasa için destek vermesini istemiştir.

“Çok başlılık süreci ağırlaştırıyor, adeta ayağımıza pranga vurmaktadır. Çalışacağım adamı ben belirlemek isterim, ama yargı atamalara engel olmaktadır. Paralel yapı ve bunun gibi yanlışlıkları önlemek için başkanlık sisteminde yer alan kurumlardan yararlanılabilir. Bizim önerdiğimiz sistemde başbakan yoktur başbakan, başkanın yardımcısıdır” diyerek tasarladıkları başkanlık sistemini anlatmıştır.

Bekir Bozdağ, “ Başkanlık sisteminde seçime giderken vatandaş kimin başkan olacağını, kimin ülkeyi yöneteceğini bilerek oy verir. Vatandaş sandıkta sürpriz beklemez. Dolayısıyla seçimden sonra milletin iradesi dışında birinin ülkeyi yönetme ihtimali yoktur” diyerek başkanlık sisteminin milli iradeyi daha iyi yansıttığına vurgu yapmıştır (Baysan, 2014: 24). Burhan Kuzu, “Parlamente modelin Türkiye’deki birinci çıkmazı koalisyon endişesidir. Türkiye Menderes, Demirel, Özal ve Erdoğan’ın dönemlerinde kalkındı, koalisyon dönemlerinde hep düştü.”diyerek başkanlık sisteminin, koalisyonları engellemesi yönüyle istikrar sağlayacağını vurgulamıştır (Baysan, 2014: 24).

3.2 TÜRKİYE’DE BAŞKANLIK SİSTEMİNE GEÇİLMESİ TARTIŞMALARI

Türkiye’de yaşanan siyasi istikrarsızlık, cumhurbaşkanlığının yürütmede etkili olamayışı ve kurulan hükümetlerin ömürlerinin az oluşu başkanlık sistemi tartışmalarını gündeme getirmektedir. Kimilerine göre parlamenter sistem terk edilerek başkanlık sistemine geçilmeli kimilerine göre de parlamenter sistem terk edilmemeli ve sistemin yenilenmesi konusunda kararlar alınarak mevcut sistemi iyileştirme yoluna gidilmesine çalışılmalıdır.

3.2.1 Başkanlık Sistemine Geçilmesini Savunanların Gerekçeleri

Türkiye’de parlamenter sistemden kaynaklanan sorunların farkında olanlar ve ya parlamenter sistemin siyasi krizleri çözme konusunda yetersiz olduğunu düşünenler rejim değişikliğine gidilmesi gerektiğini ve örnek model olarak da Amerika ve birçok ülkede uygulanan başkanlık sistemini önermektedirler. Çünkü Amerika’daki başkanlık sistemi yürütme organına, süreklilik ve faaliyetlerinde etkinlik özelliklerini kazandırır ve bütün krizleri atlatabilecek dayanıklılık ve güç sağlar.

3.2.1.1. Başkanlık Sistemi ve Siyasi İstikrar

Başkanlık sisteminde devlet başkanının görev süresi sabittir. Seçildikten sonra hiç bir kurum tarafından görevine son verilmesi mümkün değildir. Başkan yalnızca vatana ihanet suçunu işlediği takdirde görevinden alınır. Buna impeachment denir. Impeachment yani Türkçe anlamıyla suçlama başkanın cezai sorumluluğunun bulunmasının sonucudur. Bu impeachment soruşturması temsilciler meclisi tarafından yapılır ve soruşturma sonucunda suçlu bulunan başkan senatoda yargılanır. Suçluluğu ispatlanan başkanın görevi son bulur. “Başkanlık sisteminde yürütmenin bir kez seçildikten sonra azledilemeyişi, hükümetin istikrar ve politikalarına süreklilik sağladığı, meclis üyelerinin oylarını, hükümetin düşmesine yol açma endişesi duymadan, parti disiplini ve sınıf çıkarları yerine vicdanlarının sesine uyarak özgürce kullanmalarını imkân dâhiline soktuğu belirtilir” (Beceren ve Kalagan, 2007:168).

Ayrıca başkanlık sisteminde yürütme organının yasama organı feshetme; yasama organının da yürütme organını güvensizlik oyu ile düşürebilme yetkisi yoktur. Bunun sonucu olarak da hükümet, programlarını etkin olarak uygulama imkânı bulur.

Başkanlık sisteminin doğası gereği koalisyon hükümetlerinin oluşmasına elverişli değildir. Çünkü bu sistemde seçimler iki parti arasında gerçekleşir ve ülke genelinde en çok oyu alan kişinin başkan seçilmesi ile son bulur. Ayrıca yürütme ve yasama organlarının birbirlerinden katı bir şekilde ayrılmış olması nedeniyle de başkanın görevinde kalması için diğer siyasi partiler ile işbirliği içinde hareket etmesi gerekmez.

Amerika Birleşik Devletleri'nde siyasal partiler ve parti sistemi ülkenin siyasal kültürü doğrultusunda şekillenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri parti sistemine, ideolojik olarak birbirine çok yakın ili merkez partisi, Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti, egemendir. Merkez partilerinin egemenliği, siyasal sistem içinde çatışmaların- kutuplaşmalarının, hükümet sisteminin işleyişi üzerindeki etkileri çerçevesinde, olmadığı anlamına gelmektedir. Siyasal partilerin gevşek bir yapıda örgütlenmesi ve parti disiplinin olmaması da başkanlık sisteminin Amerika Birleşik Devletlerindeki sorunsuz işleyişinde önemli etkenlerdendir '' (Kamalak, 2007: 321). Böyle bir yapıda sistemin başarısına katkı sağlamıştır.

Parlamentar sistemde yasama organı güvensizlik oyu vererek yürütme organını feshedebilir. Bu sistemde hükümet yasama organının güvenine dayanır ve bu sebepten dolayı kurulan hükümetlerin devamlılığı her an tehlikeye girebilir.

Parlamentar sistemde benimsenen çok parti sistemi ve nispi temsil seçim sistemi koalisyon hükümetlerinin kurulmasına neden olmaktadır. Kuzu'ya (2015: 88-89) göre, koalisyonlarla yönetim toplumsal concensus oluşturmada belli ölçüde katkısı olduğu düşünülse bile, birçok ülkede kriz çıkardığı ve ciddi sorunları çözemediği bir gerçektir. Koalisyonlar tavizcilik ve teklifçilik getirmektedir. Hiçbir programı tam olarak uygulamaya koymak ve hedefler belirlemek mümkün olamamaktadır. Koalisyon protokollerinde bazı hedefler gösterilmekte ise, bunun da bir formalite olduğu kısa zamanda ortaya çıkmaktadır. Sadece günlük rutin işler yapılabilmektedir. Zaten gösterilen çabalar bir icraat hükümeti kurmaya yönelik olmaktan öte, adeta seçmene karşı özveride bulunulduğu havası verilerek '' ülkeyi hükümete bırakmadık'' sloganı ve esasen onunda arkasına gizlenmiş olan bürokrasinin paylaşılmasıdır. Koalisyon hükümetleri beraberinde hükümet istikrarsızlığını getirmektedir. Çünkü hükümeti oluşturan partilerden biri diğer partiler ile çelişebilir ve koalisyondan çıkma tehdidinde bulunabilir.

Parlamentar sistemde uygulanan çok parti sistemi seçime katılan her partinin iktidar olma çabasına girmesine neden olmaktadır. Bu sebepten dolayı tek partinin iktidara gelmesi zorlaşmaktadır. Seçmenler destekledikleri partilerin yönetime gelmesi için oy vermekte ve bu da oyların partiler arasında dağılması sonucunu doğurmaktadır. Tüm bunların sonucu olarak da koalisyon hükümetlerin kurulması kaçınılmaz bir son olmaktadır. Parlamentar sistemde hükümetler, iktidara gelebilmek

ve ya iktidarlarını sürdürebilmek için diğer partilerin desteklerine ihtiyaçları vardır. Kimi zaman parlamenter sistemde çoğunluğun oyunu alıp tek başına iktidara gelen partiler bile istikrar sağlamada başarılı sonuçlar elde edememiştir. Çünkü parti içi disiplinin zayıf oluşu hükümet etmeyi zorlaştırmıştır.

Türk parti sisteminin çok partili bir sistem olduğunu söylemek mümkündür (Kamalak, 2007: 326). 1923 ile 1946 yılları arasında Türkiye’de tek parti iktidarı yaşanmıştır. Bu 1946 yılın sonra parti kurmanın önündeki engellerin kaldırılmasıyla çok partili hayata geçilmiştir. Bu dönemde Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti siyasete egemen olmuştur. 1960’lı yıllardan sonra Türkiye’de siyasi kutuplaşmalar daha da artmıştır. Sağ ve sol partiler kurulmuştur. 1961’den sonra Türkiye’de nispi temsil sistemi kabul edilmiş ve 1982 anayasasıyla % 10 ülke barajı getirilmiştir böylelikle koalisyon hükümetlerinin kurulması engellenmeye çalışılmıştır (Ay Deniz, 2006: 148). Ülke barajının getirilmesinden sonra partilerin bir kısmı baraj altında kalmıştır. Barajı geçen partiler ise hükümet kurmakta sorunlar yaşamıştır. Yani Türkiye’de zaman zaman hükümet bunalımları yaşanmıştır. 1980 ve sonrasında dönemde de çok partilik ve siyasi parçalanmışlık devam etmiştir. Sonuç olarak bu durum Türkiye’ de partilerin oyların çoğunluğunu alıp tek başına iktidar olma şansları azaltmış ve koalisyon hükümetlerinin kurulmasına zemin hazırlamıştır. “1961 - 1980 arası yapılan seçimlerin üçü koalisyon ikisi de tek parti iktidarı ile sonuçlanmıştır”(Kahraman, 2012: 446).

“1982 Anayasası ile istikrarsızlıklarına son vermek için güçlü bir yürütme oluşturulmaya çalışılmıştır. Cumhurbaşkanı verilen yetkiler darbe ve başta Kenan Evren olmak üzere askerlerin etkisi çerçevesinde arttırılmış ki bu yetkiler parlamenter sistemle uyuşmamaktadır. Bu yetkilerle birlikte cumhurbaşkanı ile başbakan arasında güç müdahaleleri yaşanmaya başlamış ve bu yetkilerin yapısı zaman zaman istikrarsızlıkların oluşmasına kaynaklık etmiştir. Bunlardan biri 8. Cumhurbaşkanı olan Ahmet Necdet Sezer’ in dönemin başbakanı olan Bülent Ecevit’e anayasa kitapçığı fırlatmasıyla baş göstermiş ve ülke ciddi ekonomik krize girmiştir” (Sofuoğlu, 2014: 21). Bu örnekten de anlaşıldığı gibi cumhurbaşkanının yetkilerinin arttırılması ve buna dayanarak hareket eden bir cumhurbaşkanının varlığı ile ülke yönetiminde asıl yetkili olan hükümet etkinliğini yitirmiştir.

2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi iktidara gelmiştir. Saklı' ya (2013: 739-740) göre, 2002 yılından itibaren istikrarlı bir hükümet dönemine geçilebilmiştir. Yaşanan sürece bakılarak, ülkenin siyasi istikrar sorunu parlamenter demokrasi içinde çözdüğü görüşünü öne sürmek yanıltıcı olabilir. Çünkü Türkiye'de seçmen çoğunluğunun birlikte hareket ettiği dönemler bazı özelliklere sahiptir. Uzun yılların tek parti iktidarları dönemine tepki olarak 1950-1960 arasında DP'de toplanan seçmen çoğunluğu, 1960 darbesinde Başbakan'ın idamına karşı bir üçlüde birleşmiş ve bu düzeyde bir birlikteliği ancak 28 Şubat'a tepki olarak tekrar gösterebilmiştir. Sonuç olarak Türk halkı bazı dönemlerde ülkenin kötü yönetilmesinde dolayı tepki oyu vermiş ve böylece iktidarın değişmesine neden olmuştur.

Özetle Türkiye'de çok partili siyasal hayatın bulunması, nispi temsil sisteminin uygulanması ve tek partinin ülke genelinde oyların çoğunluğunu alıp iktidara gelmesinin kolay kolay gerçekleşmemesi gibi nedenlerden dolayı koalisyon hükümetlerinin kurulmasına ortam hazırlayabilmektedir. Bununla birlikte "Türkiye'de hükümetlerin yetkileri oldukça fazla olmakla birlikte dayanıksız statü içinde olmaları yüzünden küçük bir sarsıntı bile hükümeti devirmeye yetebilmektedir" (Fendoğlu, 2012: 50). Türkiye'de 1996 yılında kurulan Refah Partisi ile Doğru Yol Partisi'nin kurmuş oldukları hükümet basında Necmettin Erbakan hakkında çıkan haberler ve bu haberlerden dolayı halkın eylemlerle hükümete tepki göstermesi yüzünden Erbakan istifa etmiştir. Erbakan'ın yerini koalisyon ortağı olan Tansu Çiller devretmek istemiş fakat Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Mesut Yılmaz'ı hükümeti kurmakla görevlendirmiştir. Böylece Erbakan ile Çiller hükümeti son bulmuştur.

3.2.1.2 Başkanlık Sisteminin Yasama Bağımsızlığını Artırması

Başkanlık sistemi güçler ayrılığının garantisidir (Güzel, 2013: 478). Güçler ayrılığı, yargı yasama ve yürütmenin birbirinden ayrılması ve bunların her birinin devletin ayrı kurumlarına bırakılmasını ifade eder. Başkanlık sistemi, güçler ayrılığı ilkesinin daha iyi hayata geçirildiği bir sistemdir. Çünkü başkanlık sisteminde yasama organı, yürütme organına karşı sorumlu değildir; her ikisi de halka karşı sorumludur. Aslında, bütün hükümet sistemlerinin gerçekleştirmesi gereken uygulama kontrol ve denge sistemi en iyi başkanlık sisteminde uygulanabilmektedir. "Başkanlık sisteminde, meclis fonksiyonunun ve denetiminin artacağı parlamento içi

demokrasinin işleyebileceği bir mekanizma ortaya çıkar” (Güzel, 2013: 478). “Başkanlık sisteminde yasama ve yürütme erkleri birbirilerinden sert bir şekilde ayrılmışlardır. Bunun sonucu olarak organik ve işlevsel olarak birbirinden ayrılan güçlerin yetkilerinin kötüye kullanılmaları için bir denge ve denetim sistemi oluşturmuştur” (Bezci, 2005: 83). Buna göre, dolaylı halkoyuyla seçilen başkan, yasama organına (Kongre) kanun teklifi sunamaz, yasama organını feshedemez, kanunun kuvvetinde kararname çıkaramaz veya erken seçime karar veremez. Yasama organı içindeyse ayrıca bir denge güdülmüş, federal bir devlet yapısı içinde bir alt bir üst meclisten oluşan bir yasama öngörülmüştür (Kalaycıoğlu, 2005: 15). Başkanlık sisteminde yasama organı daha etkili ve yetkilidir. Çünkü başkanlık bütçesi belirlemek ve hazırlamak meclisin tekelindedir. Bu sebepten dolayı, başkanın meclise muhtaçlığı söz konusudur ve yasama ile iyi geçinmesi gerekir.

“Başkanlık sisteminde yasama üyeliğinin ve hükümet üyeliğinin aynı kişide bağdaşmaması milletvekillerinin kendilerini bağımsız hissetmelerine neden olur. Çünkü ileride bakan olmak isteyen bir vekilin başkanla aynı fikirde olma, durumu başkanlık sisteminde yoktur. Ayrıca kabine üyelerinin seçmen baskısından kurtarma ve yeniden seçilebilme kaygısıyla halk yardakçısı davranışları içine girmesini önleme gibi olumlu yönleri de bulunmaktadır” (Ay Deniz, 2006:150). Kısacası milletvekillerinin yalnızca yasamada, kabine üyelerinin de yalnızca yürütmede görev almaları yasama organının bağımsızlığını artırır.

Parlamente hükümet sisteminde yasama ve yürütme erklerinin birbirinden yumuşak biçimde ayrılmıştır. Bundan ötürü bu iki erk arasında bir etkilenme ve işbirliği içinde hareket etme durumları ortaya çıkmaktadır. Örneğin, parlamente sistem içerisinde zaman zaman ortaya çıkan tek parti iktidarları dönemlerinde, siyasi gücün başındaki başbakanın çok güçlü hale gelebildiği bilinmektedir. Bunun temel nedeni, “parlamente sistemde yasama ile yürütme arasında yakın ilişkiler olması ve yasamanın özellikle tek parti iktidarı döneminde yürütmenin yönlendirmesiyle hareket eder duruma gelmesidir”(Saklı, 2013: 732).

“Günümüz parlamente sistemlerinde yasama organının yürütmeyi denetlemesi, neredeyse imkânsızdır. Yasama organı, siyasi partiler ve parti disiplini nedeniyle hükümetler tarafından bir yasa makinesi gibi çalıştırılmaktadır. Nitekim

yasalaşan kanunların %98'i hükümet tasarısı şeklinde parlamentoya sunulmaktadır'' (Kuzu, 2010). Böylece yasama organını bağımsızlığı zedelenmektedir.

''Parlamente sistemde meclis denetimi ancak iktidar ve muhalefetin oylarının birbirine çok yakın olduğu zamanlarda etkili olabilmektedir. Diğer durumlarda, iktidar partisinin bir grup kararı alarak üyesi olan milletvekilleri için bağlayıcı bir yaklaşım belirleyebilmesi, grup kararı alınmasının engellendiği özel durumlarda da, tekrar seçilebilmenin başbakanın iradesine bağlı olması sebebiyle milletvekili iradesinin yeterince özgürleşmemesi yüzünden, parlamente sistemde güçlü iktidar gruplarına karşı etkili denetim mümkün olamamaktadır'' (Saklı, 2013: 733). Çünkü böyle durumlarda muhalefet partileri denetleme işlevini gerçekleştirmek için yeterli sayıya ulaşma sorunu yaşarlar ve bu yüzden meclis bu görevini yerine getiremez.

Başkanlık sistemini savunanlara göre ülkemizde Türkiye Büyük Millet Meclisi denetim işlevini tam olarak yerine getirememektedir. Çünkü iktidara gelen partinin baskısı altındadır ve kendisine verilmiş görevleri yerine getirememektedir. Meclisin görevi olan bütçe kanununu hazırlamak ve yasa yapmaktır fakat bu iki görevi ülkemizde asıl olarak yürütme organı yerine getirmektedir. Yasa tasarıları, yasa hükmünde kararnamelerde ve finansal konularda kabine daha etkili ve baskın olmaktadır.

Keser'e (2011: 49- 50) göre, Türkiye' de parlamentonun, bakanlar kurulunu denetlemesi görevi yeterince işleyememekte; yürütme gücünü elinde bulunduranlar, parlamentoya da hâkim olmaktadır. Parlamentonun bu görevi ifa edememesiyle birlikte, yürütmenin fesih imkânına sahip olması, Türkiye'de parlamente sistemin işleyişini zorlaştırmakta, yürütmeyi ayrıcalıklı konuma getirmektedir. Ayrıca parlamentonun bakanlar kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermesi ve bu imkânın bakanlar kurulunca sürekli kullanılması yürütme kuvvetini yasama kuvveti aleyhine güçlendirmektedir. Bakanlar kurulunun olağanüstü hallerde yetki kanununa gereksinim olmaksızın ve konu sınırlamasına tabi olmaksızın bu yetkiyi kullanması yasama yetkisinin devri niteliği taşımaktadır. Bakanlar kurulu siyasi faaliyetlerinin hesabını, parlamento yerine halka seçim zamanlarında vermeyi tercih etmektedir. Bu durum parlamentonun denetim yetkisini devre dışı bırakmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye’de mevcut sistemde yasama ve yürütme birbiriyle iç içe geçmiş durumdadır. Yürütme organı parlamentoda sayıca fazla olanlar tarafından meydana getirildiği için, yasama organı yürütmenin baskısı altında kalabilmektedir (Sezgin, 2013).Böylelikle Türkiye’de tek parti iktidarı yasama ve yürütme erklerine tek başına hükmetme konumuna sahip olmuştur.

3.2.1.3 Başkanlık Sisteminin Daha Fazla Demokrasi Sağlaması

“Demokratik sistemlerde temel hak ve özgürlüklerin tanınması ve korunmasıyla birlikte, anayasal organların dengeli ve kontrollü oluşturulması esastır” (Keser, 2011: 54). Başkanlık sistemi de tüm bu demokratik değerlerin ve özelliklerin uygulandığı bir sistemdir. Başkanlık sisteminde halkın hükümet başkanını seçmesi, “ önceden bilinebilirlik ve hesap verilebilirlik” açısından daha net sonuçlar içermesi bakımından demokratiktir (Turhan, 2012: 66). Ayrıca parlamentonun da halk tarafından doğrudan seçilmesi sistemin demokratik olmasını sağlar. “Başkanlık sisteminde seçim bölgelerinin çok küçük alanlara ayrılarak, her bölgeden tek bir adayın seçilmesi” de sisteme demokratiklik özellik verir (Kuzu, 2014:1)

Başkanlık sisteminde yürütmenin başı olan başkanın halk tarafından seçilmesi başkanlık makamına meşruluk, güven ve itibar kazandırır. Başkanın sabit bir süreliğine halk tarafından seçilmesi ve yasama organını güvenine dayanmaması sistemin demokratikliğini arttırmakla beraber sisteme daha hızlı karar alma ve etkin bir yönetim olma gibi özelliklerin kazanmasını sağlar (Eren, 2002:139). Ayrıca başkanlık sisteminde parlamentonun doğrudan halk tarafından seçilmesi ve yürütme organı tarafından feshedilememesi yasama organının bağımsızlığını artırır. “Böylelikle hükümetin ayakta kalması yasamanın desteğinden bağımsız olduğu için milletvekilleri, hükümet programlarını desteklememeleri halinde siyasal bir krizin çıkması ve hükümetin düşmesi endişesinden uzak olarak kendi görevlerini yapabilmektedirler” (Eren, 2002:140).

Başkanlık sisteminin demokratikliğini arttıran etken hesap sorulabilirliğin varlığıdır. Hesap sorulabilirlik, seçmenin oy kullanırken ülke yönetimindeki iyi ya da kötü tablonun faturasını kime keseceğini bilmesidir. Diğer bir ifade ile yürütme organının başının tek kişiden yani başkandan meydana gelmesi ve başkanın seçildiği dönem boyunca görevinde kalması sonucunda seçmenin yönetimden sorumlu olan

kişiyi net olarak bilmesidir. Bu kişi başkan ve onun partisidir ve yönetimin kötü gittiği zamanlarda başkanın suçu başkasının üstüne atarak sorumluluktan kaçması mümkün değildir.

Başkanlık sisteminde önceden bilinebilirlik, seçmenin oy kullanırken yürütme organında görev alacak kişiyi bilmesidir. Çünkü seçmenler oylarını partilere değil kişilere vermektedir. Amerika’da başkan ve başkan yardımcısı seçimi şöyledir: “federe devletlerde, önce her partinin kendi başkan adayını belirleyecek olan Parti Kurulu delegeleri seçilir. Sonra bu delegeler toplanıp partinin başkan ve başkan yardımcısı adayını belirlerler. Daha sonra seçmen topluluğunu meydana getiren kendi partilerinin ikinci seçmenlerini seçerler. İkinci seçmen sayısı her federe devletin kongreye vereceği Senato ve Temsilciler Meclisi üyesi kadardır. Oylama ülkenin genelinde belli bir günde yapılır. Oylama tamamlandıktan sonra sonuç Senatoya başkanlığına gönderilir. Böylece, her partinin çıkaracağı ikinci seçmen sayısının bilinmesiyle, başkanın kim olacağı bilinmiş olur. İkinci seçmenden en çok oyu alan başkan adayı ABD başkanı seçilmiştir” (Demir, 1998: 28). Kısacası halk baştan itibaren başkanın ve yardımcısının kim olacağını bilmektedir.

Parlamente sistemde, halk, hükümeti doğrudan doğruya belirleyememektedir. Halk parlamento üyelerini seçmekte, parlamento üyeleri de hükümeti seçmektedir.

“Hesap sorulabilirlik açısından parlamente sistem düşük değerde bir sistemdir. Özellikle koalisyon hükümetlerinde, sorumluluğun teşhisi oldukça güçtür. Hükümet birden fazla partiden oluştuğundan işler iyi gitmediğinde halk hesap soracağı partiyi bilmez” (Gözler, 2000: 31).Ayrıca başbakanın yönetimin kötü gitmesi durumunda suçu koalisyonu oluşturan diğer partilere yüklemesi sonucunu da ortaya çıkabilir.

Önceden bilinebilirlik bakımından parlamente sistemde bir partinin temsilcileri için oy kullanan vatandaş, partinin başbakan olarak kimi seçtiğini bilmemektedir. Bir başka açıdan yine seçmenler, tek partinin iktidara gelememesi durumunda koalisyon hükümetini kuracak partilerin kimlerden oluşacağını bilememektedir.

“Ülkemiz açısından düşünüldüğünde, seçimlerde halkın doğrudan yürütme yetkisini kullanacak kişileri belirlemesinin her zaman mümkün olmadığı söylenebilir. Şöyle ki seçimler sonucunda koalisyon hükümeti kurma zorunluluğu ortaya çıktığı zaman, koalisyon alternatifleri arasından halkın doğrudan seçim yapma imkânı ortadan kalkmaktadır. Halkın seçimlerde hiç düşünmediği ve belki de hiç istemediği bir koalisyon oluşumu seçimlerden sonra siyasi parti yöneticilerinin iradesi ile gerçekleşebilir. Bu durumda halkın hiç sevmediği bir hükümet organizasyonu iş başına gelmiş olacaktır” (Tunç ve Yavuz, 2009: 20). Haziran 2015 seçimlerinden sonra bir partinin tek başına hükümet kurmak için yeterli sayıya ulaşamaması ve bu yüzden koalisyon arayışlarının başlamıştır. Fakat hala hükümeti oluşturacak partilerin hangileri olacağı bilinmemektedir.

Hesap sorulabilirlik açısından bakıldığında ülkemizde koalisyon hükümetleri döneminde, ülkedeki kötü yönetimden sorumlu kişileri bulmak oldukça zordur. Çünkü böyle hükümetlerde yer alan siyasi partiler suçu birbirlerine atmaktadır. Kötü yönetim sonucunda oluşan ekonomik krizlerde Türk halkı çok çile çekmiştir. Yine bu dönemlerde yoksulluk ve işsizlik artmış, insanlar evlerine yiyecek götüremez hale gelmiştir. Halk, bu durumun sorumlusu olarak hesap soracağı kişiyi bulamamıştır.

Ülkemizde seçim dönemlerinde seçmenler siyasi partilerin temsilcilerini seçmek için oy kullanırlar. Seçim sonucunda iktidara gelecek olan partinin yürütme organında kimlere yer vereceğini halk bilemez. İktidar partisinin lideri, yürütmenin başı yani başbakan olur. Başbakan bakanları belirler cumhurbaşkanının onayının ardından meclisten güvenoyu alan bakanlar kurulu görevine başlar. Böylece yürütmede yer alanlar tanınmış olur.

Ülkemizde uygulanan seçim sistemi demokrasinin etkin şekilde yerine getirilmesini engellemektedir. Ülkemizde genel seçimlerde %10 baraj sisteminin uygulanması belirtilen barajı geçemeyen siyasi partilerin ve onların destekçilerinin görüş ve söylemlerinin siyasi bir çerçevede dile getirilmesine engel olmaktadır. Ayrıca belirtilen bu barajın altında kalan siyasi partilerin hazine yardımı alamaması, bu siyasi partilerin daha geniş hedef kitlelere yayılmasını önünde engel teşkil etmektedir. Yine bu baraj sistemiyle çoğunluğun demokrasisi temsil edilmektedir. Her görüş, ideoloji ve fikrin meclis içinde dile getirilebilmesi için bu sistemin değiştirilmesi ya da baraj yüzdesinin düşürülmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak % 10'luk bir baraj sistemine sahip parlamenter sistemin demokratik bir yapıdan oldukça uzaklaşmış olduğu söylenebilir.

3.2.1.4 Tarihsel Geçmişimizin Başkanlık Sistemine Uygun Olması

Cumhuriyetin ilk yılları, İnönü'nün 'Milli Şef' dönemi ve Osmanlı'nın 600 yıllık tarihini başkanlık sistemi için yeterli bir geçmiş ve birikim olarak görenler, başkanlık sisteminin yaşayabileceği bir iklime sahip olduğunu ileri sürmektedir. Türk halkının yeterli bir devlet kültürüne sahip olduğu, darbe yapan ordunun bile en geç iki yıl içinde kışlasına çekilerek demokrasiyi getirmeye çalıştığı, sırf bunun bile demokrasiye yatkınlığımız açısından önemli bir kanıt oluşturduğu da bu görüşü savunanlar tarafından belirtilmektedir (www.başkanlıksistemi.com, 2013).

600 yıllık Osmanlı tarihindeki hâkim olan yani istişareye dayanan, meşveret esasını kabul eden sistem ABD'de uygulanan başkanlık sistemi arasında büyük ölçüde benzerlik vardır (Kuzu, 2015:226). "Devletin mutlak hâkimi olan ve halkı adaletli bir şekilde yönetmekle sorumlu tutulan padişah, idari, askeri, mali ve hukukla ilgili her konuda söz sahibi idi. Ancak bu yetkiler onun her istediğini yapabileceği anlamına gelmezdi Osmanlı padişahlarının sınırsız bir yasama yetkisi yoktu" (Armağan: 2011: 147). Çünkü padişahın yetkilerinin sınırları şerri ve örfü hukukunun sınırlarıyla örtüşmektedir. Ve padişah bu hukuk kurallarına uygun olarak karar vermektedir. Osmanlı Devleti'nde merkezde padişaha yasama, yürütme ve yargı konularında yardımcı olan Divani Hümayun kurulu yer alırdı. Bu kurul danışma organı niteliğindedir ve başkanı padişaktır. Bu kurulda vezirler, şeyhülislam, kazaskerler, nişancı ve defterdar yer alırdı. Divanı hümayunda ülkenin genel yönetimi ile ilgili doğrudan kararlar alındığı gibi, taşrada çözümlenmemiş konularda son kararlar verilirdi. Divanı hümayunda son sözü padişah söylerdi. "Başkanlık sisteminde ise başkan bir konuyu görüşmek isterse, bakanları çağırır onların görüşlerini sorar fakat onlara uymayabilir. Hepsi aksi kanaatte olsa bile kendi istediğini yapar. Vekillerin (bakanların) fikirlerini kabul etmek zorunda değildir. Kendi reyini tatbik eder" (Kuzu, 2015: 11). Bu açıklamalardan da anlaşıldığı gibi padişah ile Divanı Hümayun arasındaki ilişki başkan ve kabinesi arasındaki ilişkiye benzemektedir. Ayrıca başkanın idari, askeri, siyasi ve yargı amirlerini ataması ve ya görevden alması, ordunun başkomutanı olması, gibi yetkileri de Osmanlıdaki padişahın yetkileri ile

benzerdir. Başkanlık sistemindeki Başkan Osmanlıdaki padişah arasındaki fark başkanın seçimle padişahın veraset yolu ile göreve gelmesidir.

Türkiye'nin siyasi tarihine bakacak olursak pek çok hükümet dönemi siyasi liderlerle anılmaktadır (Fendoğlu, 2012: 53). Atatürk devri (1923-1938); başbakanlarla değil Atatürk'le anılır. 1938-1950 arası başbakanla değil İsmet İnönü ile anılır. 1950-1960 arası Adnan Menderes ile anılır. 1965-1969 arası Süleyman Demirel ile anılır. 1983-1989 arası Turgut Özal ile anılır. Ak partinin iktidarda bulunduğu 2002-2014 arası Recep Tayyip Erdoğan ile anılır.

Atatürk Türkiye'yi yeniden inşa etmiştir. İdari, askeri, hukuki ve siyasi hayat Atatürk'ün ve onun yönetiminde olan meclisin aldığı kararlar doğrultusunda şekillenmiştir. Gerek iç gerekse dış siyasette aldığı isabetli kararlar onun eşiz bir lider olduğunun kanıtıdır. Birinci dünya savaşındaki, kurtuluş savaşındaki ve sonrasındaki siyasetteki başarıları ölümünden 77 yıl geçmesine rağmen hala ülkemizde ve diğer ülkelerde dillerde ve dillerden de hiç düşmeyecektir.

“Atatürk'ün ölümünün ardından ise Atatürk döneminin neredeyse tamamı boyunca Başbakanlık yapmış olan ve Atatürk'ün en yakın arkadaşı silah ve çatışma arkadaşı ismet İnönü Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Atatürk'ün ardından cumhurbaşkanlığına gelen İnönü, Cumhuriyet Halk Partisi olağanüstü kurultayını toplayarak kendini değişmez genel başkan ve Milli Şef ilan etmiştir. 1930'lu yıllardan itibaren yerleşmeye başlayan otoriter yönetim tarzı İnönü döneminde tam anlamıyla yerleşmiştir. Tüm yetki otorite Milli Şefte toplanmıştır” (Aymalı, 2010,). Milli şef döneminde mecliste alınan kararlarda ret oyu çıkamaz ve kararlar oy birliği ile alınır kuralı benimsenmiştir. Özetle İnönü, ülkenin iç güvenliğini sağlama ve Atatürk devrimlerini muhafaza konusunda tavizsiz bir politika benimsenmiş, özellikle laiklik karşısı en ufak bir oluşuma fırsat vermemiştir (Dikici, 2008: 185).

Adnan Menderes demokrat partinin kurucusu ve başkanıdır. Ve 1950 - 1960 arasında başbakanlık görevi yapmıştır. 1950 yılında yapılan seçimlerinde halkın %53 ten fazla oyunu alarak iktidara demokrat parti gelir. Adnan menderes iktidara geldiğinde karşısında hastalıklarla, yolsuzluklarla, susuzlukla ve fakirlikle mücadele eden Türkiye'yi bulur. Büyük beklentilerle iktidara gelen Adnan Menderes hükümeti ilk yıllarında Amerika Bileşik Devletleri'nden gelen yardımlar nedeniyle memlekette

bolluk yaşanmıştır. 1952 yılında Kuzey Atlantik Paktı (NATO)'na girilmesiyle, Türkiye'nin dış politikadaki yalnızlığı tümüyle sona ermiştir. Dış politikadaki bu gelişmenin etkisiyle iç politikada gelişmeler meydana gelmiş ve refah artışı gerçekleşmiştir. Memlekette ekonominin, tarımın, ulaşımın, eğitimin canlanmasıyla birlikte Demokrat Parti'nin gücü ve toplumdaki desteği artmıştır.

“Süleyman Demirel'in siyasal kişiliğini tayin edici bir özelliği, geleneksel siyasal elit dışından gelen ilk başbakan olmasıdır. Elit yetiştiren belli başlı kurumlar olan Harbiye ve ya Mülkiye'den mezun olmadığı gibi, Adnan menderes misali bir eşraf ailesine de mensup değildi” (Bora, 2015: 522,). Çiftçi çocuğu olan Süleyman Demirel devletten aldığı bursla eğitim ve öğretim hayatına devam eder. Ve mühendis olarak üniversiteden mezun olur. Daha sonra devlet memuru olarak hayatına devam eder. Adalet Partisi'ne üye olarak siyasete girer ve bir süre sonra partinin başkanı olur. “Adalet partisi, Süleyman Demirel liderliğinde, komünizm karşıtı propagandasıyla dini öğelerin sık sık belirtildiği bir söylem oluşturarak muhafazakâr ve taşralı bir siyasi ortam meydana getirdi. Süleyman Demirel, siyasette var olma nedenini “devleti köylülük ve dinle barıştırmak” şeklinde belirtmektedir” (Çavuşoğlu, 2009: 268). Süleyman Demirel memleketteki su ve elektrik sorununun çözüme kavuşması için çok sayıda baraj yaptırır. Süleyman Demirel ekonomik açıdan memleketi refaha ulaştırmak için büyük çaba harcar ve sanayileşmeye büyük önem verir. Süleyman Demirel'in hedefi ülkeyi kalkındırmaktır. Süleyman Demirel'in köylü olması nedeniyle halk onu kendinden saymış ve desteğini esirgememiştir. Bu desteğin karşılığını da Süleyman Demirel uyguladığı başarılı politikalarla vermiş ve halkı memnun etmiştir.

Turgut Özal halkla arasındaki bağı tutan başbakandır. Özal, halka daha fazla kazanç sağlamak için devlet yönetiminde olan Kamu İktisadi Teşekküllerini (KİT) özelleştirme politikasını benimser. Gerçekleştirdiği idari ve ekonomik reformlarla halkın sevgisini kazanır. Özal, dış ülkelerle daha çok ticari ve ekonomik çıkarların ön planda olduğu bir siyaseti benimser.

Recep Tayyip Erdoğan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kurucusu ve eski başkanıdır. 2002 yılında yapılan seçimlerde halkın çoğunluğunun oyunu alarak tek başına iktidar olan “Recep Tayyip Erdoğan'ın, etkin siyasal geçmişinden ve kişisel özelliklerinden kaynaklanan bir karizmatik lider görüntüsü verdiği kuşkusuzdur”

(Koçal, 2013: 338). Erdoğan seçim döneminde yasaklı olmasına karşın halkın desteğini alır ve bir süre sonra Siirt'ten milletvekili olarak parlamento'ya girer ve başbakan olur. Halkın destek vermesinin nedenleri arasında ülkede yaşanan ekonomik kriz ve bunalım, işsizlik, yoksulluk ve istikrarsız yönetimlerin kötü sonuçlar doğurması olabilir. Erdoğan'ın başbakan olduktan sonra uygulamaya koyduğu politikalar olumlu sonuçlar doğurur ve üst üste seçimlerden zaferle çıkar. Gerek yurt içinde gerekse yurt dışında takındığı tutum ve özellikle de Davos Zirvesi'ndeki sert çıkışı ile halkın güvenini ve sevgisini daha çok kazanır.

Sonuç olarak ‘‘Türkiye’de siyasi liderlerin öne çıkması başkanlık sistemi ile karakteristik özellik taşımaktadır. Türkiye’de demokratik anlamda çoğulcu bir parlamenter rejimin geçmişi uzun değildir. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte meclisli bir yapı kurulmuş olsa da, Osmanlı’dan 1947 yılına kadar tek-adam yönetimi süregelmiştir’’ (Tataroğlu, 2006: 114).

3.2.2 Başkanlık Sistemine Yöneltilen Eleştiriler

Başkanlık sistemini eleştirenlere göre, başkanlık sistemi, Türkiye’ye demokratik bir siyasal yaşam getirmez. Mantıklı olan parlamenter sistemin etkinliğini arttıracak düzenlemelerin yapılmasıdır. Bu kişiler başkanlık sistemine geçilmesi durumunda Türkiye’de yaşanabilecek sorunlar üzerinde durarak toplumu aydınlatmaya çalışmaktadırlar.

3.2.2.1 Başkanlık Sisteminin Katılığa Neden Olması

Başkanlık sisteminin katılığa neden olduğunu ileri sürenlere göre başkanın halk tarafından sabit bir süreliğine seçilmesi, başkanı düşürmeye yönelik impeachment mekanizmasının olduğu halde yalnızca vatana ihanet ve rüşvet gibi suçlarda uygulanabilirliği ve halkın güvenini kazanmış olan başkanın tekrar seçilememesi nedenleri ile eleştirilir. Bu nedenlerin sonucunda halk yönetiminden memnun olmadığı bir başkanla yönetilmek zorunda kalır ve halkın nezdinde başkan meşruiyetini yitirmiş olur (Yazıcı, 2005: 128)

‘‘Başkanlık sisteminde yürütme gücünün yegâne sahibi olan başkan, halk tarafından sabit bir süre bu göreve seçilmektedir. Başkanın yürütme yetkilerinin sabit bir süreyle kullanmasının nedeni, bu sistemlerde yasama organının hukuki varlığını

sona erdirecek yetkilere sahip olmamasıdır. Başkanın sabit bir görev süresine sahip olmasının yol açtığı katılığın, iki boyutu vardır. Popülaritesini veya meşruiyetini kaybetmiş bir başkanın düşürülebilmesi, yürüttüğü başarılı politikalarla halkın desteğine ve güvenine sahip olan bir başkanın yeniden seçilebilmesi. Popülarite kaybı, başkanın seçim sürecinde vaad ettiği politikaları izlemeyerek seçmenlerin beklentisini karşılayamaması anlamına gelir. Meşruiyet kaybı ise başkanın, toplumun geniş kesimlerince benimsenen değerlere aykırı politikalar izlemesi anlamına gelmektedir ” (Yazıcı, 2005: 128-129). Bu sistemde halk tarafından desteklenmeyen ve halk nezdinde yasallığını kaybetmiş olan başkanın görevine son verecek güvensizlik oyu gibi araçların bulunmamasından dolayı başkan seçildiği dönem boyunca görevine devam eder. Böyle bir başkana halk bir sonraki seçim zamanına kadar katlanmak zorundadır.

Başkanlık sisteminde başkan adayını en fazla iki kez göreve gelebilir. Başka bir deyişle anayasal hükümlerde bir kişinin yeniden başkan seçilmesini ve ya art arda seçilmesini engelleyen yasaklar bulunmaktadır. Örneğin Meksika ve Güney Kore cumhurbaşkanları bir dönem görev yaptıktan sonra bir daha ömür boyu seçilemezler (Carey, 2012: 44). Bu yüzden başkan görevini başarılı bir şekilde yerine getirse bile bir sonraki dönemde seçime adaylığını koyamamaktadır. Tekrar seçilme yasağının uygulanmasının nedeni Carey’ e (2012: 44) göre görevdeki cumhurbaşkanının demokrasinin temelini oluşturan rekabet ve hesap verme sorumluluğu ilkeleri hiçe sayarak bulunduğu mevkiin yetki ve olanaklarını kullanarak koltuğuna kalıcı şekilde yerleşmesini önlemektir.

“Başkanlık sistemini esneklikten yoksun bırakan nedenlerden biri de, bu sistemlerde başkanın ölümü, istifası veya impeachment yoluyla düşürülmesi halinde yeni bir başkanlık seçimi yapılmaksızın başkan yardımcısının otomatik olarak başkan statüsüne yükselmesidir” (Yazıcı 2005: 132). Böyle bir durumda halkın başkan yardımcısını başkan olarak desteklemesinde sorunlar çıkabilmektedir. Öncelikle başkan yardımcısının başkanlık görevini gerektiği gibi yapabileceği konusunda tereddütler ortaya çıkmaktadır. Başkan yardımcısı, başarısız olmaktan korkabilir, bu nedenle başarısız sonuçlar doğuracak kararlar alabilir.

“Başkanlık sistemlerinin katılığa yol açmasının nedenlerinden biride bu sistemlerde devletin başı ve yürütmenin başı sıfatlarının başkanda birleşmesi, ayrıca

bir devlet başkanlığı makamının mevcut olmamasıdır. Bu tür makamının olmaması ise başkanlık sistemlerini, yasama ve yürütme arasında çıkan uyuşmazlıklarda, bu uyuşmazlığın her iki devlet organı arasında kilitlenmeye dönüşmeksizin bertaraf edilmesi olanağından yoksun bırakmaktadır. Bu nedenle, yasama ve yürütme arasında herhangi bir çatışmanın çıkması halinde, bu itilafın sistemde kilitlenme yaratması güçlü bir ihtimaldir” (Yazıcı, 2005: 132). Bu tür kilitlenmelerin yaşanması kimi ülkelerde askeri müdahalelere neden olmaktadır.

“Parlamentar sistem savunucularına göre parlamenter sistem oldukça esnektir. Güvensizlik oyu ve fesih araçlarıyla, parlamenter sistemdeki tikanıklar çözülebilir. Hükümet ile parlamento arasındaki süreç donmuş değildir; sürekli gelişime açıktır. Halkın desteğini yitirmiş, iş göremeyen hükümetleri değiştirmek için başkanlık sisteminde olduğu gibi dört ya da beş yıl beklemek gerekli değildir. Seçim dönemi içinde de hükümet değiştirilebilir” (Gözler, 2000: 27). Yeni kurulan hükümetle süreç iyi bir biçimde işler.

Parlamentar sistemde başarısız olan ve meşruiyetini yitiren hükümetin görevi, meclisin güvensizlik oyu vermesi ve gensoru sonucunda son bulur. Fesih yoluyla hükümet parlamentonun görevine son verir ve seçimler sonucunda yeni meclis göreve gelir ve bu meclisin içinden de yeni hükümet oluşturulur. Bu mekanizmalar sayesinde halkın desteği yitirmiş ve başarısız olan hükümetlerin, ileriki zamanlarda ülke için daha kötü sonuçlar doğuracak politikalar izlemesi olasılığı önlenmiş olunur. Ayrıca parlamenter sistemde yeniden seçilmeyi yasaklayan anayasal maddeler bulunmamaktadır bu nedenle başarılı siyasetçiler seçilememeye endişesi duymamaktadır. Bunların varlığı sisteme esneklik kazanmıştır.

Kalaycıoğlu'na (2005: 23) göre, parlamenter rejimlerde başbakan kötü idare gösterdiğinde ya partisi içinden, ya da yasama organından gelen tepkilerle görevini kaybetmekte, ya da erken seçime gitmeye zorlanmaktadır. Bu durumdaysa, başbakanın partisi seçimi kaybettiğinde yeni bir hükümetin kurulması yoluyla kötü yönetim ortadan kalkmaktadır. Bu yolla çok daha esnek ve halkın taleplerine daha kolay uyarlanabilen bir rejim uygulaması mümkün olabilmektedir.

Ülkemizde başarısız olan hükümetlere son vermek için bir seçim dönemi beklemek gerekmemektedir. Erken seçime gidilerek hükümetlerin görevine son verilmektedir.

Örneğin, 2001- 2002 yılları arasındaki ekonomik kriz karşısında dik duramayan Demokratik Sol Parti, Anavatan Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisinin kurmuş olduğu hükümet görev süresinin bitmesine 2 yıl kala erken seçime gitmek zorunda kalmıştır (İşçimen, 2015).

“Türkiye cumhuriyeti anayasasına göre, yeni kurulan bakanlar kurulunun görevini sürdürebilmesi ve hükümet programını uygulayabilmesi için, güvenoyu alması zorunludur. Anayasanın 116. maddesinde, bakanlar kurulunun güvenoyu alamaması ya da görevde iken güvensizlik oyuyla düşürülmesi hallerinde, cumhurbaşkanı tarafından TBMM seçimlerinin yenileneceği hükmü yer almaktadır. Bu hükümlerle, yasamanın güvensizlik silahının, hükümete verilen fesih yetkisiyle dengelendiği görülmektedir ” (Kahraman, 2012: 443). Anayasada yer alan bu madde uygulanan sistemin esnek özellikler taşıdığını göstermektedir.

Sonuç olarak Türkiye’ de parlamenter sistem terk edilerek başkanlık sistemindeki “görev sürelerindeki uzunluk ve katılık halkın siyasal liderden, özellikle başkandan hesap sormasını zorlaştırmakta, protesto ve sokak hareketlerini teşvik etmektedir. Türkiye de hakkını sokakta arayan ve protesto yoluyla sıkıntılarını belirtmek isteyenlerin sayısının da başkanlık rejimine geçişle birlikte artış beklenmektedir” (Kalaycıoğlu, 2005: 26).

3.2.2.2 Başkanlık Sisteminin Yasama ve Yürütme İlişkilerinde Çatışma ve Tıkanmaya Neden Olması

Başkanlık sisteminde yasama ve yürütme organlarının birbirlerinden sert bir şekilde ayrılmış olması kimi zaman bazı güçlüklerin yaşanmasına neden olmaktadır. “Başkanlık sistemine dair en büyük siyasal güçlükse, meclis çoğunluğu ile başkanın aynı partiden olmaması durumunda ortaya çıkar. Bu iki organ arasında bu farklılıktan dolayı uyuşmazlık çıkabilir. Her şeyden önemlisi, bu iki organ birbirinin varlığına son veremediğinden, bu uyuşmazlığa rağmen bir arada devam etmek durumunda kalabilirler” (Yüksel, 2013: 49).

“Yasama organı ile yürütme organı arasındaki uyumsuzluk sonucunda sistemde kilitlenmeler ve tıkanıklar meydana gelebilir ve bunun sonucunda da başkanın istekleri parlamento üyeleri tarafından yerine getirilmeyebilir” (Kalaycıoğlu, 2005: 21). “Bu durumda başkan, parlamento ile arasındaki ilişkinin olumsuz yönde ilerlememesi için dikkatli olmalıdır. İki organ arasındaki ilişkinin iyi olmaması durumunda başkanın bütçesi parlamento tarafından kabul edilemeyebilir ve bunun sonucunda başkan harcama yapamaz” (Onar, 2005: 93-94). “Amerika Birleşik Devletleri başkanları zaman zaman bütçelerinin kongrede kabul edilmemesinden kaynaklanan sıkıntılar yaşamışlardır. Başkanlık bütçesinin kabul edilmemesi, devlet memurlarının maaşlarının ödenmemesi, kısacası devlet hayatının kilitlenmesi anlamına gelmektedir” (Yazıcı, 2014: 37). Geçtiğimiz yıl Obama iktidarının ikinci döneminde bu sorunla karşılaşmıştır. “Bu durumda başkan için bir tek çözüm yolu gözükmemektedir; yasama organı içindeki kişilik zaafı olan üyelere bir anlamda rüşvet sayılabilecek tavizler vermek. Bu sayede yasama organı içinde çoğunluğa sahip olmasa bile iktidardaki başkan, yasama organından yeterli desteği çok da etik olmayan yollarla sağlayabilecektir” (Tunç ve Yavuz, 2009: 32). Böyle durumlarda sistemin demokratikliği zedelenmektedir. Başkanlık sisteminde tıkanıklıkların yaşanmaması için başkan ve parlamentonun uyum içinde çalışması gerekmektedir.

“Parlamente sistemlerde, yürütme organı yasama organının içinden çıktığına ve onun güvenine dayandığına göre bu sistemlerde yasama organı ile yürütme organı arasında bir kriz çıkması düşük bir ihtimaldir. Böyle bir kriz çıkarsa güvensizlik oyu ve fesih gibi araçlarla çözülmesi mümkündür” (Gözler, 2000: 27). Parlamente sistemin uygulandığı ülkelerde yasama ile yürütme organı arasında uyumsuzluk ve çatışma çıkması halinde yasama organı yürütme organına güvensizlik oyu vererek düşürebildiği gibi yürütme organı da yasama organının görevine fesih yoluyla son verebilir. Hükümetin düşmesi halinde yeni hükümeti kurma görevi iktidar partisine verilir; yasamanın feshi halinde ise yeni seçimlere gidilir. Ve iki organ arasındaki anlaşmazlık yeni seçimler sayesinde çözüme kavuşur.

Türkiye’de yasama ve yürütme organları arasında bağımlılık bulunur. Kabine meclisin güvenine dayanır. Hükümet ile meclis arasında çıkabilecek uyumsuzluk durumunda her iki organa bu durumun çözüme kavuşturulması için gerekli mekanizmalar verilmiştir. Meclisin hükümetle çatışma yaşaması halinde güvensizlik

oyu vererek hükümeti düşürebilir. Buna paralel olarak hükümetin de meclisle uyuşmazlığa düşmesi halinde fesih yoluyla meclis seçimlerinin yenilenmesine karar verebilmektedir. Türkiye’de hükümet meclisteki çoğunluğun güvenine dayanır. Herhangi bir nedenle yani mevcut koalisyonun bozulması, çoğunluk partisinden istifalar gibi nedenlerle çoğunluğun dağıtılması halinde hükümetin görevi son bulur ve mecliste yeni bir hükümet kurulur. Yeni gelen hükümet de başarılı bir yönetim sergileyemez ise fesih yoluyla erken seçime gidilir. Buda sistemin kilitlenmesinin önüne geçmektedir.

Türkiye’de başkanlık sistemine geçilmesi ile “Türk parti yapısının parçalanmışlık (çok partililik) ve kutupluluk özellikleri dolayısıyla, başkan ile meclisin çoğunluğunun farklı partilerden olması durumunda ise, başkan ile meclis arasında çatışmaların, hatta tıkanmaların yaşanması gizilgücünü taşımaktadır. Çünkü Türk siyasal kültüründe uzlaşma değil, çatışma / zıtlaşma ağır basmaktadır. Çatışmanın özellikle yasama sürecinde görüleceği açıktır. Farklı siyasal partilere dayanan başkan ve meclis çoğunluğunun kamusal politikaların farklı olması doğaldır. Her ikisi de seçim meydanlarında gelecekler ve kendi gündemlerini yasama sürecine egemen kılmaya çalışacaklardır. Başkanın karşısında bulunan bir meclis çoğunluğunun, onun politikalarını hayata geçirmesini engellemesi olasılığının yüksekliği, başkan ile meclis arasında çatışmaların çıkacağını ileri sürmemize olanak vermektedir” (Küçük, 2012: 332).

Sonuç olarak Türkiye’ de parlamenter sistemi savunanlara göre parlamenter sistem tıkanmamıştır. Sistemin reforma ihtiyacı vardır. Tıkanıklar parlamenter sistemden kaynaklanmamaktadır. Başkanlık sistemi arayışları Türkiye'nin parlamenter rejimle edindiği deneyimleri ve ödediği bedelleri yok saymaktadır. Başkanlık sistemi yasamanın sorunlarını çözememektedir, sadece yürütmeyi güçlendirir, Türkiye'nin temel sorunu yasamanın görevlerini tam anlamıyla yerine getirememesidir

3.2.2.3 Başkanlık Sisteminin Otoriter Yönetimlere Ortam Hazırlaması

Başkanlık sistemlerinde başkanın doğrudan ve ya dolaylı olarak halk tarafından belli bir süre için seçilmesi ve meclisten güvenoyu almama ve görevden alınamaması gibi hallerde başkan iktidarını şahsileştirme eğilimine girebilir (Kamalak, 2007: 331).

Başkanlık sistemlerinin kişisel yönetimlere evrilmelerin nedeni “sabit süreliğine seçilen başkanın sadece yürütme gücüne sahip olması, izleyeceği politikaların gerektirdiği yasama işlemlerinin yapımı sürecinde her hangi bir anayasal yetkisinin olmamasıdır. Bu, başkanı ihtiyaç duyduğu her yasal tasarruf bakımından kongre üyeleriyle diyaloga girmeye ve onları ikna etmeye zorunlu kılmaktadır. Bu tür ikna süreci ise, özellikle kendisine muhalif çoğunlukla karşı karşıya olan başkan yönünden ciddi bir güçlük yaratmaktadır” (Yazıcı, 2005: 140). Böyle bir durumla karşı karşıya kalan başkan yasama ile uzlaşma yerine istediği her şeyi kararnameler çıkararak gerçekleştirebilir. Yasamayı kararname yetkisiyle saf dışı bırakan başkan kişisel yönetimini gerçekleştirmiş olur.

Başkanlık sisteminde başkan ve kongre üyelerinin halk tarafından seçilmesi bu iki kurumun demokratik meşruluğunun halk kaynaklı olduğu anlamına gelir. Halk tarafından seçilen bu iki kurum birbirlerine karşı daha güçlü meşruiyete sahip olduklarını ileri sürebilirler. Bu sorun daha çok başkan ve kongrenin farklı partilerden olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Gerçi Amerika’daki siyasi partilerin zayıf ve disiplinsiz yapısı başkan ve kongrenin aynı siyasi eğilimde olması durumunda bile meşruiyet krizinin yaşanmasına neden olabilmektedir.

Bu iki organ arasında ortaya çıkan uyuşmazlık durumunda demokratik araçlarla çözüme gidilememesi yani başkanının yasama organını feshedememesi ve kongrenin impeachment yolu dışında başkanın görevine son verememesi nedeniyle yönetime ordunun müdahale etmesi gibi kötü sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle Latin Amerika ülkelerindeki rejim krizleri askeri müdahale ve ya yasama ve yürütme organlarından birinin diğeri üzerinde üstün olduğunu kabul ettirmesi yani hâkimiyet kurması ile çözüme kavuşabilmektedir (Yazıcı, 2005:133; Abdullayev, 2009: 261) .

“Parlamentar sistemde hükümetler parlamentodaki çoğunluk veya çoğunluklar tarafından oluşturulur ve sürdürülür (en azından parlamentodaki çoğunluk hükümetin sürdürülmesine göz yumar)ve bu nedenle bu sistemde çıkmazlar söz konusu olmaz” (Turhan 2012: 63). Parlamentar sistemde meclisten güvenoyu alamayan hükümet düşer yerine çoğunluğun desteğini alan yeni bir hükümet kurulur. Böylece yasama ve yürütme organları arasındaki anlaşmazlıklar çözüme kavuşmuş olur. Başka bir deyişle dışarıdan müdahaleye parlamenter sistemde yer yoktur sorunlar, anlaşmazlıklar ve çatışmalar sistemin içinde yer alan araçlarla çözülür.

Türkiye’de başkanlık sistemine geçilmesini istemeyenler Türk parti sisteminin yapısından dolayı başkanlık sisteminin ülkede tek adam yönetimini ve ya otoriter yönetimi getireceği düşüncesidir. “Türk siyasal partilerinin yapısal özelliklerinden olan liderlerin aşırı güçlü oluşması başkanlık sisteminin Türkiye’de otoriter yönetimlerin ortaya çıkması olasılığını ileri sürmemize olanak vermektedir. Bu savın iki temel dayanağı bulunmaktadır. Bunlar başkanlık sisteminde yürütmenin tek kişi, başkan, üzerine kurulması ve mevcut parlamenter sistemde hükümetin yanında tarafsız olan cumhurbaşkanının / devlet başkanının olmamasıdır. Diğer bir deyişle, zaten çok güçlü olan parti lideri, halkın doğrudan irade beyanı (seçim) ile tek başına yürütme gücünü eline alan başkan olacak, yani hem cumhurbaşkanının hem de hükümetin yetkilerine tek başına sahip olacaktır.”(Küçük, 2012: 331). Böyle bir durumun sonucu olarak parlamentoda çoğunluğa sahip bir başkan kendi otoriter yönetimini oluşturmak isteyebilir ve bunu meclisin de desteğini alarak kolayca gerçekleştirir. Bu nedenle Türkiye’de Atatürk, İnönü, Menderes, Özal ve Demirel dönemi gibi adlandırmalar söz konusudur. Bu dönemlerde adeta parti yöneticilerinin otoriterliğini de yansıtmakta olduğu iddia edilebilir.

3.2.2.4 Siyasi Hayatın Aşırı Kutuplaşması

Başkanlık sisteminin sakıncalarından biride siyasi hayatı kutuplaştırma tehlikesini içinde barındırmasıdır. “Başkanlık sisteminde siyasal kurgunun tam merkezinde başkanlık makamı yer alır. Bu makam tabiatı itibarıyla bölünmeye müsait değildir” (Çıtak, 2012: 16). Bu sebeple “siyasal iktidar, parlamenter sistemin aksine, siyasal parti üzerine değil, görev süresi boyunca görevden alınmayacak olan tek bir kişi üzerine kurulmuş”tur. (Küçük, 2012: 333). Bu sistemde başkanlık seçimlerine katılan siyasal partilerin başkan adaylarından kazanan aday yürütme gücünü bir sonraki seçim dönemine kadar tek başına kullanır. Ayrıca başkanın yasama organında çoğunluğu elde etmesi durumunda ise partisi üzerinde etkisini ve kontrolünü daha çok artar ve başkan çok güçlü hale gelir. Seçimi kaybeden aday ise bir sonraki seçimleri beklemek zorunda kalır. Çünkü kaybeden aday, muhalefet partisi üyesi olarak yasama organına girip siyaset yapamaz. Ayrıca “kaybeden adaylar bakımından, bir sonraki başkanlık seçiminde partisi tarafından yeniden aday gösterilerek yarışma şansı da oldukça zayıftır. Çünkü bu sistemlerde partiler, çoğu kez bir önceki başkanlık yarışının yıpratıcı kampanyalarıyla tükenmiş isimler yerine seçmenler karşısında yeni

cazip isimlerle çıkmayı tercih ederler”(Yazıcı, 2005: 135). Sonuç olarak başkanlık sistemindeki başkanın seçimi, “kazanan her şeyi alır”, “kaybeden ise her şeyi kaybeder” karalının işlediği “toplam sıfır oyununa” neden olur. “Başkanlık yarışının plebisitçi doğası ve bu yarışın toplam-sıfır oyununa yol açan sonuçları, gerek seçim sürecinde, gerekse iki seçim süreci arasındaki dönemde, kutuplaşmaya teşvik etmektedir” (Yazıcı, 2005: 139).

Başkanlık sisteminde sağ ve sol merkez partileri biçiminde iki siyasi partili sistem ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, parlamentoda çeşitlilik ve farklı görüşleri temsil olanağı da ortadan kalkmaktadır (Tamgüç, 2015: 134). Ülke meclisinde yalnızca iki partinin olması kültürel çeşitliliğin ve bu grupların görüşlerinin mecliste temsil edilmemesi anlamını taşımaktadır.

Parlamente sistemde seçime katılan siyasi partilerden her birinin, ülkelere göre farklı uygulamalar bulunmakla birlikte, meclise girme ihtimalleri bulunmaktadır. Bu yüzden başkanlık sisteminde var olan kazananın her şeyi kazanması kaybedenin de her şeyi kaybetmesi ilkesi parlamente sistemde ortaya çıkmaz.

Parlamente sistemde iktidarın partisi ile birlikte mecliste yer alan gruplar muhalefet partileri adını alır. “Parlamente muhalefet hem kurum de faaliyet olarak muhalefettir. Faaliyet olarak muhalefet “bir görüşe, bir tutum ve davranışa karşı olma, uymama” anlamına gelen güncel dildeki muhalefet sözcüğünün siyasal düzeydeki yansımasıdır. Kurum olarak muhalefet siyasal iktidarda olmayan siyasal partileri kapsar ve bu anlamda, ayrık durumlar hariç, muhalefeti oluşturan siyasal partiler sayı olarak ya da ismen değişse de süreklilik gösterir” (Yılmaz Turgut, 2015). “Siyasal kararların çoğunluk kuralına uygun olarak alındığı çağdaş anayasal devletlerde muhalefet, hükümetten farklı görüşte olan politikacılar tarafından oluşturulur. Muhalefet ancak temsili yapılardaki politikacılar belirli haklar tanınca gelişebilir. Hukuki muhalefetin olabilmesi için, asgari düzeyde belirli bir demokrasinin ve düşünce özgürlüğünün varlığı ve parlamentodaki tüm üyelerin hukuki açıdan korunması ve bu korumanın parlamentodaki azınlık gruplarına da sağlanması gerekir”(Beyme, Daniels, 2014 188). Böyle bir muhalefet ancak parlamente sistemlerde bulunmaktadır. Çünkü parlamente sistemlerde muhalefet partileri anayasa ile kurulmuş ve anayasal olarak korunmaktadır.

Parlamentar sistemlerde hükümet meclis içinden çıkar ve meclisten güvenoyu olarak görevini sürdürür. Bu sebeple parlamenter sistemde siyasi kutuplaşma iktidar partisi açısından istenilen bir durum değildir. Diğer yandan mecliste çoğunluğu sağlayamayan iktidar partisi, hükümet kurabilmesi için meclisteki diğer partilerle birleşip koalisyon hükümetini kurabilmek için de muhalefette yer alan partilerle iyi geçinmek zorundadır. Parlamentar sistemde yer alan partiler arası işbirliği ve diyalog siyasal kutuplaşmayı önlemektedir.

Başkanlık sisteminde uygulanan iki parti sistemi ve genel olarak bu partilerin ideolojileri kutuplaşmaya teşvik edecek kadar farklılık yaratmamıştır. Türkiye’de ise çok partili siyasi sistem uygulanmakta ve bu sistemde yer alan partilerin ideolojileri birbirinden çok farklıdır. Ülkemizde yirminin üzerinde siyasi parti bulunmakta ve bu partiler sağ ve sol partiler olarak ayrılmaktadır. Ve siyaset bu partilerin liderleri arasındaki çekişmelere ve atışmalara sahne olmaktadır. “Günümüzdeki parlamenter sistemde parti liderleri birbirleri hakkında konuşurken hakarete varacak kadar sert söylemler kullanmaktadırlar. Başkanlık sistemine geçilmesi halinde başkan rakipleri önünde büyük bir zafer kazanmış olacağı için çok daha sert söylemlerde bulunabilir ve siyasi kutuplaşma artabilir. Bu durum da başkanın muhalefete ve muhaliflere karşı çok daha sert önlemler alınmasına sebep olabilir. Başkan diktatörleşerek diğer partilerin propaganda yapmalarını engelleyecek yaptırımlarda bulunarak kendisinin ve partisinin iktidarını sağlamlaştırabilir” (www.odtuadt.com, 2015).

Türk siyasi parti sisteminde tüm partilerin ortak özelliği disiplinli yapıda olmalarıdır. Parti disiplini, parti üyelerinin herhangi bir siyasi hususta partideki görüş birliğine sadık kalmaları ve parti başkanının belirlediği talimatlar doğrultusunda hareket etmeleri anlamına gelir. Parti üyeleri parti disiplinine uymak zorundadır. Aksi takdirde parti üyeleri çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya kalır. Ve hatta bu durum partiden ihraç edilmeye kadar gidebilir. Bu sebeple milletvekilleri kendilerini partiye ve parti liderinin söylemlerine sıkı sıkıya bağlı olmak zorunda hissederler. Ve milletmekleri partideki yerlerini muhafaza etmek için parti başkanı ve partis üyelerini rahatsız edecek tutum ve açıklamalardan uzak durmaktadırlar. Türkiye’de başkanlık sistemine geçilmesi halinde parlamentoda yer alacak partiler arasında, parti disiplini nedeniyle parlamentoda işbirliği içinde hareket etmede zorluklar çıkabilir.

Ayrıca başkan ve parlamentodaki çoğunluğun farklı partilerden olması halinde sistem tikanma tehdidiyle karşı karşıya kalabilir.

Sonuç olarak Türkiye’de başkanlık sistemine geçilmesi halinde Türkiye’nin siyasal parti sistemi, partilerin disiplinli yapıda olmaları, partilerin farklı ideolojilere sahip olmaları, partiler arasında kutuplaşma eğiliminin bulunması ve bu eğilimin artarak devam etmesi ve ayrıca parti başkanlarının milletvekilleri üzerinde mutlak egemen olmaları gibi durumların varlığı nedeniyle sakıncalı sonuçlar ortaya çıkabilir.

3.2.2.5 Başkanlık Sistemine Yöneltilen Diğer Eleştiriler

Amerika Birleşik Devletleri’ne özgü bir sistemdir: Başkanlık sistemi dünyada en başarılı şekilde Amerika’da uygulanmaktadır (Turan, 2005: 114). Bunun nedeni “ ABD vatandaşlarının bilinçli ve kültürlü olmasıdır. ABD vatandaşları, bilinçli olarak yaptığı seçimlerinin anlamını ve sonuçlarını takdir edebilmektedir. Seçmenler arasında aşırı kutuplaşma olmaması ve aralarında ideolojik fark bulunmayan iki parti sistemi de bu başarıya önemli katkılar yapmaktadır” (Kahraman, 2012: 439). Bununla birlikte Amerika’daki iki parti sistemi sistemin başarısını arttırmaktadır. Seçimlerin demokrat ve cumhuriyetçi partiler arasında olması ve bu iki parti arasında siyasi düşünce açısından fark olmaması yani her iki partinin de sağ parti olması uzlaşmayı kolaylaştırmakta ve rejimin başarısına katkıda bulunmaktadır.

Bu sistemin başarılı olmasının diğer bir nedeni, “ ülkenin coğrafi büyüklüğüdür. 10 milyon kilometrekareye yaklaşan yüzölçümü ile ABD’nin coğrafi alanı Avrupa kıtasının tamamına yakındır. Bu coğrafi büyüklük aynı zamanda zengin bir toplumsal çeşitliliği de bünyesinde barındırır” (Özdemir, 2015). Ayrıca Amerika’nın toprak büyüklüğü yer altı kaynakları bakımından da çeşitlilik gösterir ve bu da ekonomiye büyük bir katkı sağlar.

“ABD’nin kendi gelenekleri başkanlık sisteminin Amerika da 200 yıldan bu yana başarı ile uygulanmasında çok önemli bir etkidir. Örneğin bir gelenek vardır ABD’de; köklü bir üst istişare geleneği. Bu gelenekte başkan bazı önemli kararları almadan önce eski başkanlarla konuşur, ünlü siyaset adamları ve uzmanlarıyla görüş alışverişinde bulunur. Ayrıca bir kamuoyu oluşturmaya çalışır ” (Soysal, 1997). Amerika’nın siyasal kültürü ve demokrasi anlayışı sistemin başarısına katkı sağlamaktadır.

Başkanlık sistemi federalizmi gerekli kılar: Amerika da siyasi yetkiler federal ve federal birimler arasin da paylaşılmıştır (Turan, 2005: 114). Amerikalılar ilk önce yerel yönetimlerini oluşturmuş daha sonra bunları birleştirerek eyaletleri oluşturmuştur. Son olarak da federal birlik kurmak için bir araya gelmişlerdir.

“Başkanı sınırlayabilecek en önemli unsur, merkezdeki güçler ayrılığı yanında güçlü yerel yönetimler yani eyaletlerdir. Amerikan coğrafyasının büyüklüğü nedeniyle yerel yönetimlere de yetkiler tanınmıştır. Halkın hak ve özgürlüklerin merkezi hükümet karşısındaki temel koruyucusu eyaletlerdir. Bu anlamda başkanın da merkezi kurumların da eyalet yönetimlerine müdahalesi anayasal olarak kısıtlanmıştır. Dolayısıyla başkan, her istediğini eyaletlere dayatamaz. Başkanın üstün yetkileri daha çok uluslar arası ilişkilerin ve dış politikaların yürütülmesi bağlamında geçerlidir. İç siyasette diğer kurumların sözü daha fazla geçer” (Özdemir, 2015). Sonuç olarak eyaletler özerk yapıdadır ve bunları merkezi kurumlar baskı altına alamaz.

Türkiye’de ise tarihi, coğrafi, sosyolojik ve kültürel açılarından Amerika Birleşik Devletlerinden farklılık göstermektedir. Türkiye’de feodalizmin uygulanması demek siyasi birliğin yok olması anlamına gelmektedir. Çünkü Türkiye’de güçlü bir yerel yönetim birimleri mevcut değildir. Ayrıca çok uluslu yapıda olması ve bu yapının da sağlam bir temelinin bulunmaması eyalet yönetimine geçilmesi önünde sorun teşkil etmektedir.

Parlamenter sistemin reforma ihtiyacı vardır: Parlamenter sistemin sadece yeniliğe ihtiyacı vardır. Hükümete istikrar ve etkinlik kazandıracak bir takım yollara başvurulmalıdır (Yaman, 2013: 94).

Parlamenter sistemin etkinliğini arttırmak için akademisyenler ve siyasetçiler çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Bunlar arasında hükümetin güven oylamasız göreve başlaması, hükümetin kurulması için düşmesi için gerekenden daha düşük bir çoğunluk aramak, güvensizlik önergesi verme hakkının sınırlandırılması, güvensizlik oyunda üye tamsayısının salt çoğunluğunun aranması, yalnızca güvensizlik oylarının sayılması, yapıcı güvensizlik oyu fesih tehdidi altında güvenoyu, kanunlar için blok oylama, giyotin yer almaktadır (Gözler, 2000: 33-37).

Türkiye’de başkanlık sistemine geçilirse Türkiye’nin parlamenter sistemle edindiği deneyimler ve ödediği bedeller anlamsız hale gelecektir. Yeni bir sisteme

uyum sağlama süreci Türkiye'yi pahalıya mal olabilir. Beki de Türkiye'de başkanlık sistemi antidemokratik bir yönetime dönüşebilir.

SONUÇ

Siyasal sistemlerin sınıflandırılması uğraşları çok eskiye dayanmaktadır. Herodot, platon ve Aristoteles gibi bilim adamları bu konuda çeşitli çalışmalar yapmış ve sistemlerin sınıflandırılması konusunun temelini oluşturacak fikirleri ortaya çıkarmışlardır. Herodot'un monarşi oligarşi ve demokrasi olarak yaptığı ilk sınıfla biçimi zaman içinde ülkelerin rejimleri farklı uygulamalarının sonucunda yeni siyasi sistemler ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte ülkelerin de mevcut siyasi sistemlerinde değişiklik yapması sonucunda eski ve yeni sistemin özelliklerini harmanlanıp kendilerine özgü sistemler oluşturmuşlardır.

Siyasal sistemlerinin sınıflandırılması açısından yasama, yürütme ve yargı organlarının meydana gelişi ve bu organların başlarında kimlerin bulunduğu, göreve gelme şekilleri, yetkileri temel alınarak sınıflandırma metodu tercih edilmiştir.

Siyasal sistemler Egemenliğin Halka Ait Olduğu Sistemler ve Egemenliğin Halka Ait Olmadığı sistemler olarak ikiye ayrılır. Meclis Hükümeti Sistemi, Parlamenter sistem, Yarı başkanlık Sistemi ve Başkanlık Sistemi egemenliğin halkta olduğu sistemlerdir. Egemenliğin halkta olmadığı yani azınlık egemenliğine dayalı rejimler ise monarşi ve oligarşidir. Yalnız günümüzde hiçbir sisteme bu başkanlık sistemidir ve ya parlamenter sistemdir denilemez. Bu durumun nedeni ülkelerin sistemleri kendi siyasi kültürleri çerçevesinde şekillendirmesidir. Örneğin Türkiye'de parlamenter sistem uygulanmaktadır fakat cumhurbaşkanının halk tarafından seçiliyor olması başkanlık ve Yarı başkanlık sistemlerinin özelliğidir.

Türkiye'de siyasi sistemin anayasal kökeni incelenirken, Osmanlı Devleti 1876 Kanuni Esasi'yle başlamak gerekir. Çünkü Türkiye'nin siyasi hayatı Osmanlıdan miras kalmıştır ve geçirdiği yenilikler sürecinde bugün ki durumuna gelmiştir. Osmanlılının yabancı ülkelerin işlerine müdahalelerini önlemek, aydınların baskıları ve ülkelerin medeniyetleşme yolundaki ilerlemelerine yetişmek için anayasallaşma sürecini başlamıştır. Bu doğrultuda 1876 Kanuni esasi ilan edilmiş ve bu anayasa ile padişahın yetkileri kısıtlanmıştır. Çift yapıllı meclis oluşturulmuş ve bu mecliste halkın (o zaman yalnızca erkeklerin seçme hakkı bulunmaktaydı) seçtiği temsilciler göreve başlamıştır. Meclislerin var olması demokrasinin tam anlamıyla gerçekleştirildiği anlamı taşımamaktadır çünkü bu meclisler padişahın otoritesi

altında bulunmaktadır ve yasama yetkileri bulunmamaktadır. Ayrıca parlamentonun açılması, kapatılması, egemenliğin padişaha ait olması ve hükümetin padişaha karşı sorumlu olması da demokratik bir sistemin oluşmadığının kanıtlarıdır.

1921 Anayasası döneminde Türkiye'nin savaş içinde olması nedeniyle kararların hızlı bir şekilde alınmak istenmesinden dolayı tüm yetkiler mecliste toplanmıştır. Kuvvetler birliği ilkesi uygulanması ve milletin gerçek temsilcisinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin nedeniyle meclis hükümeti sistemi benimsenmiştir. Daha sonra yapılan değişiklikle parlamenter sisteme doğru evrilmiştir. Hükümetin kurulma şekli ve cumhurbaşkanlığı makamının oluşturulması parlamenter sistemin özellikleri ile örtüşmektedir.

1924 Anayasası'nda da meclis hükümeti sistemi benimsenmiştir. Yasamanın üstün olması, meclisin hükümeti denetleyebilmesi, görevine son verebilmesi ve yürütmenin fesih hakkının bulunmaması meclisin üstün olmasının göstergesidir. Ayrıca bu anayasada parlamenter sistemin de benimsendiği karşı imza kuralının bulunmasından, hükümetin kurulma şekli ve cumhurbaşkanının bulunmasından anlaşılmaktadır.

1961 Anayasası'nda parlamenter hükümet sistemine geçilmiştir. Yasama, yürütme ve yargı erkleri birbirinden farklı organlara verilmiştir. Yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisine, yürütme yetkisi cumhurbaşkanı ve bakanlar kuruluna, yargı yetkisi de bağımsız mahkemelere verilmiştir.

1982 Anayasasında da parlamenter sistemin uygulanmasına devam edilmiştir. Fakat cumhurbaşkanının yetkilerinin artırılması yönünde düzenlemelere gidilmiş ve güçlü bir cumhurbaşkanı oluşturulmuştur. Güçlü yürütmenin var olmasının nedeni oluşabilecek istikrarsızlıkları önlemektir. Türkiye de cumhurbaşkanı ve başbakanın ortak bir politika sergileyememesinden dolayı zaman zaman ülke istikrarsızlaştırmış ve ekonomik krizler baş göstermiştir. Bugün anayasada yapılan değişiklikle cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmektedir. Bu da sistemi yarı başkanlık sistemine yaklaştırmaktadır.

Ülkemizde son yirmi yıldan beri tartışılan başkanlık sistemi, ilk Turgut Özal döneminde gündeme gelmiştir. Daha sonra 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel döneminde tekrar gündemde yer almış; fakat bir sonuca varılamamıştır.

2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesi ve bu iktidarı istikrarlı bir şekilde devam ettirmesinden dolayı Türkiye'de başkanlık sistemi tartışmaları yeniden gündeme getirilmiştir. Gündeme getirilmesindeki nedenler; ülkenin istikrarlı, ekonomik açıdan güçlü bir yönetimin tek parti hükümeti ile sağlanmasıdır.

Başkanlık sistemine geçilmesini isteyenler ve istemeyenler olarak Türkiye'de son derece katı denebilecek iki grup oluşmuştur.

Başkanlık sistemine geçilmesine karşı olanlara göre, parlamenter tıkanmamıştır ve çeşitli reformlarla sistemi iyileştirme yoluna gidilmelidir. Bunlara göre Türkiye'nin sorunu siyasi istikrar sorunudur. Bu sorunda son dönemlerde tek partinin iktidarda olmasıyla ortaya çıkmıştır. Ayrıca başkanlık sistemine geçilmesi demek siyasi deneyimlerin yani 90 yıllık parlamenter sistemdeki tecrübelerin yok sayılması anlamına gelmektedir. Başkanlık sistemine geçilmesine karşı olanlara göre parlamenter sistem reformlarla yeniden düzenlenmelidir. Parlamenter sistemdeki cumhurbaşkanının, yalnızca devletin temsilcisi olma gibi sembolik bir özellik taşıması yerine siyasal sorunların çözümünde etkili olmalıdır ve cumhurbaşkanı siyasal bunalım zamanlarında çözüm üretebilme yeteneğine sahip olmalıdır. Başkanlık sisteminin de seçimleri tek aday kazanır ve bakanları kendisi atar. Bu durumda yürütme erkinin tek başına kullanılması anlamına gelir. Bu durum henüz demokrasinin ve demokratik kurumsal yapının yerleşmediği Türkiye'de sistemin demokratiklik özelliğini zedeler.

Başkanlık sistemini savunanlara göre, parlamenter sistemin siyasi krizlere yol açacağı, kuvvetler ayrılığı ilkesinin tam olarak uygulanamayışı, hükümetin denetlenmesinin yeteri kadar denetlenememesinin, icranın hızlı ve etkin bir şekilde işleyememesi ve istikrarlı bir yürütmenin sağlanamayacağı için katı bir şekilde eleştirilir. Türkiye'nin kendi siyasi yapısına, geleneklerine, kültürüne uygun bir başkanlık sistemi modeli oluşturma yoluna gidilmesi konusunda önerileri bulunmaktadır.

Türkiye'de parlâmenter sistem ve ya başkanlık sistemi tek başına hükümetlere istikrar ve etkinlik kazandıramaz. Türkiye'de çok-parti sistemi vardır. Türkiye'de nispi temsil seçim sistemi uygulanmaktadır. Zaten Türkiye'de halktan kopuk olan

liderler başkanlık sistemine geçişle birlikte partileriyle olan zayıf bağlarını da kopararak daha da bağımsız hareket edecek bir iktidara sahip olacaklardır.

Sonuç olarak başkanlık sisteminin Türkiye’de uygulanabilirliği çok tartışmalı bir süreçten geçmektedir. Bu sistemin uygulanabilmesi için uygun bir siyasi platformun olması ya da oluşturulması gerekmektedir. Türkiye’de sistemin adı konulmadan önce, sistemin alt yapısı oluşturmalıdır. Örneğin, yönetime vatandaşlar başkanlık sistemi hakkında bilgilendirilmelidir, yerel yönetimlerin yetkileri artırılmalıdır. Son zamanlarda dile getirilen Türk tipi başkanlık sistemi de devlet başkanına tanınan yetkilerin fazla olması ve bu yetkilerinde parlamento tarafından denetlenemiyor olması nedenleriyle siyasal çevrelerce eleştirilmektedir. Nitekim daha önceki tecrübelerimizden faydalanılarak demokrasinin işletilmesi ve parlamenter sisteminin iyileştirilmesi yoluna gidilmesi ve yürütmenin son derece etkin, hızlı çalışabilmesi için yeni düzenlemeler yapılması Türkiye için daha faydalı olacaktır.

Aslında ülkelerin yönetim sistemleri ile sahip oldukları kültürel yapıları arasında yakın bir ilişki olduğu, tarihsel süreçlerden anlaşılmaktadır. Bu nedenle ülkelerin siyasi, ekonomik, kültürel yapıları, onların yönetim biçimlerini de belirlemektedir. Bunları göz önünde bulundurmadan sistemi suçlamak gerçekleri görmezden gelmek anlamına gelecektir. Türkiye’de hükümet istikrarsızlıklarının arkasında, toplumda uzlaşma kültürünün, farkındalıkları kabul etme ve onunla yaşama anlayışının yeterince olgunlaşmadığı söylenebilir. Bu bağlamda demokrasi, insan hakları, özgürlükler konusunda yapılacak iyileştirmelerin ülkedeki birçok sorunun çözeceğini, belki de yeni bir sistem arayışına gerek kalmayacağı söylenebilir.

Son söz olarak ülkedeki siyasal sistemi kökten değiştirmeden önce, mevcut sistemden kaynaklı sorunların, tarafsız bir şekilde analizinin yapılması gerekir. Eğer bu yapılmaz ise, benzeri sorunların başkanlık sisteminde de çıkması kaçınılmaz olacaktır. Böyle bir ağır bedelin ödenmemesi için sorunun doğru bir şekilde teşhis edilmesinin hayati derecede önemi bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdullayev, Natig (2009), “ Demokrasi ve İstikrar Açısından Parlamenter ve Başkanlık Hükümet Şekli Karşılaştırması” , İÜ Sosyal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı:41 , (Ekim) 2009.
- Akçay, Ekrem Yaşar (2010), “ Amerika’da Siyasal Yapı ve Karar-Alma Mekanizması: Kongre Başkan ve Yardımcı Organlar” Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, Sayı: 2, Haziran 2010.
- Akman Aslan, Canan (2007), “Başkanlık Sisteminin Latin Amerika Deneyimi Çok-Parti Sistemlerindeki Çeşitlilikler, Sorunlar ve Fırsatlar”, Başkanlık Sistemi ve Türkiye, Can Matbaası, İstanbul.
- Aktürk, Şener (2007) , “ Başkanlık Sistemi Demokrasiye Zarar” Radikal Gazetesi (2007),<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=220910>. E.T:18.02.2014.
- Akyürek, Salih ve diğerleri (2013), Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi, Rapor No: 59, Bilgesam Yayınları, İstanbul.
- Aliefendioğlu, Yılmaz (2011). “1982 Anayasasında Cumhurbaşkanının Yürütme İçerisindeki Yeri, Seçimi Sorumsuzluğu, Yasama Dokunulmazlığı”, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2011-94-712>. E.T: 14.07.2015.
- Anayurt, Ömer (2013), Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, Seçkin Yayınları, 13. Baskı, Ankara.
- Armağan, Abdüllatif (2011), “ Klasik Dönemde Osmanlılarda Devlet Yönetim Anlayışına Dair Düşünceler”, Akademik Bakış Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 9, 2011.
- Armağan, Servet (2007), En Son Değişikliklerle 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Çağrı Yayınları, 2.Baskı, İstanbul,
- Atar, Yavuz (2002), Türk Anayasa Hukuku, Mimoza Yayınları, 2. Baskı, Konya.
- Ayan, Sezer (2007), “ Siyasi Yapılanma Sürecinde 1961 ve1982 Anayasası”, CÜ. , İİBF dergisi cilt.8, S.2, 2007.

- Ay Deniz, Şadiye (2006), “İngiltere ile Karşılaştırmalı Olarak Türkiye’de Parlamenter Sistemin İşleyişi ve Hükümet Sistemi Tartışmaları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 8, Sayı 2, İzmir.
- Aygül, Cenk, Karşılaştırmalı Siyasal Analiz slâytları, http://poec617.wikispaces.com/file/view/Seçim_sistemleri.pptx .E.T:14.04.2014.
- Aymalı, Ömer (2015), “Tarihi Tartışma: İnönü Hitlere Benziyor Mu?”, <http://www.dunyabulteni.net/index.php?aType=haber&ArticleID=113266> E.T: 03.04.2015.
- Ay, Şadiye (2004), “Türkiye’de parlamenter Sistem ve Hükümet Sistemi Tartışmaları” Mevzuat Dergisi (Mayıs 2004), sayı:77. <http://www.mevzuatdergisi.com/2004/05a/01.htm> E.T 03.10.2013.
- Baysan, Mine (2014), “Başkanlık Sistemi” Süreç Analiz (Mayıs-Haziran 2014), Sayı:9.
- Beceren, Ertan; Kalagan Gökhan (2007), “Başkanlık ve Yarı-başkanlık sistemi; Türkiye’de Uygulanabilirliği Tartışmaları”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Bahar 2007/2), sayı:11, İstanbul.
- Beyme Klaus von, Daniels Robert V. (2014) (çeviren: Mehmet Turhan), “Muhalefet”, <http://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?recid=2180&pdf=0002179> E.T:04.05.2014.
- Bezci, Bünyamin (2005), “ Demokrasi ve Başkanlık Sistemi”, Yönetim Bilimleri Dergisi (3: 2), 2005.
- Bilir, Faruk (2015), “ Başkanlık Sistemi İle Parlamenter Sistemin Karşılaştırılması”, <http://turkiyehukuk.org/?p=3481>. E.t: 15.07.2015.
- Bora,Tanıl (2015), “ Süleyman Demirel” http://www.ata.boun.edu.tr/htr/documents/.../Bora,Tanil_SuleymanDemirel.pdf E.T: 30.04.2015.
- Bozan. Mahmut (2015), Karılaştırmalı Kamu Yönetimi slaytları, <https://www.google.com.tr/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#> . E.T:13.02.2015.

- Buran, Hasan (2009), “ Siyasal Rejimler Sınıflamalarının Yeniden Gözden Geçirilmesi Üzerine”, Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B Dergisi, C.14,S.1, 2009.
- Caray, John M. (2012), “ Başkanlık Sistemi ile Parlamenter Sistem Arasındaki Tercihi Ne Belirler?”, Görüş Dergisi, Sayı: 72, (Şubat) 2012.
- Çam, Esat (1999), Siyaset Bilimine Giriş, Der Yayınları, 6.Baskı, İstanbul
- Çavuşoğlu, Hüseyin (2012), “ Türk Siyasal Hayatında Merkez Sağ Çizginin Tarihi”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 2, Elazığ 2009.
- Çıtak, Halim A. (Kasım 2012), “Türkiye Kritik Virajda: Yeni Anayasa ve Başkanlık Sistemi”, Cilt:1, Sayı.9, Türkiye politika ve araştırma merkezi (Analiz Türkiye), Londra: Analiz Türkiye (<http://researchturkey.org/?p=2119lang=&=tr>). E.T: 14.11.2013.
- Çıvgın, İzzet; Yardımcı, Remzi (2007), Siyasal Düşünceler Tarihi, Nobel Yayınları, Ankara.
- Demir, Fevzi (1998), “Demokrasilerde Hükümet Sistemleri ve Başkanlık Hükümeti Rejimi”, Genç İşadamları Derneği Dergisi, 1998, İzmir.
- Dikici, Ali (2008), “ Milli Şef İsmet İnönü Dönemi Laiklik Uygulamaları”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Atatürk Yolu Dergisi, Sayı:42, (Kasım) 2008.
- Dinler, Veysel (2015), “Osmanlı Devletinin İdari Yapısı”, <http://www.veyseldinler.com>, E. T: 18.05.2015
- Duman, m. Zeki (2010), Türkiye’de Liberal- Muhafazakâr Siyaset ve Turgut Özal, Kadim Yayınları, Ankara.
- Dursun, Davut (2006), Siyaset Bilimi, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş, 3.Baskı, İstanbul
- Erdoğan, Mustafa (2012), Türkiye’de Anayasalar ve Siyaset, Liberte Yayınları, 8. Baskı, Ankara.
- Eren, Emrah, Karaca (2002), “ Başkanlık Sisteminin Türk Parti Sistemi Açısından Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi (2002) sayı:3.

- Eroğlu, Cem (2004), Anatüzüğe Giriş, İmaj Yayınevi, 7. Baskı, Ankara.
- Eroğlu, Cem (2006), Çağdaş Devlet Düzenleri, Kırlangıç Yayınevi, 5. Baskı, Ankara
- Ertuğrul, Hüseyin, Turpçu, Murat, (2011), Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Temel Kanunlar, Nobel Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- Esen, Hasan, 20.05.2012 , ‘‘Hangi başkanlık sistemi’’ Radikal Gazetesi http://www.radikal.com.tr/dunya/hangi_baskanlik_sistemi-1088534. E.T: 25.11.2013.
- Fendoğlu, Hasantahsin (2002), ‘‘Başkanlık Sistemi’’, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı:2.
- Gökçe, Ali Fuat, ‘‘ Başkanlık Sistemi Uygulamaları ABD, Venezüella, Meksika, Brezilya, Arjantin’’, Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 30 (Mayıs-Haziran) 2012.
- Gönenç, Levent (2013), ‘‘Türkiye’de Hükümet Sistemi Tartışmalarına Kısa Bir Bakış ve Mevcut Hükümet Sisteminin Niteliği’’ <https://www.google.com.tr/webhp?sourceid=chromeinstant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#>.E.T. 12.09.2013.
- Göze, Ayferi (2007), Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, Beta Basım Dağıtım A.Ş, 11.baskı, İstanbul.
- Gözler, Kemal (2000), ‘‘Türkiye’de Hükümetlere Nasıl İstikrar ve Etkinlik Kazandırılabilir (Başkanlık Sistemi ve Rasyonelleştirilmiş Parlametarizm Üzerine Bir deneme)’’, Türkiye Günlüğü (Eylül-Ekim 2000) sayı:62. <http://www.anayasa.gen.tr/istikrar>. E.t18.05. 2013.
- Gözler, Kemal (2004), Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Kitapevi 4.Baskı, Bursa.
- Gözübüyük, Şeref (2006), Anayasa Hukuku, Turhan Kitapevi, 14. Baskı, Ankara.
- Gürbüz, Yaşar (1987), Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler, Beta Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.
- Gürkan, Ülker (2014) ,‘‘Montesguieu ve Kanunların Ruhı’’, <https://www.google.com.tr/webhp?sourceid=chromeinstant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#>. E.T: 23.12.2014.

- Güzel, Hasan Celal (2013), “Türkiye’de Yarı Başkanlık Sistemi Uygulanabilir Mi?”, Yeni Türkiye Dergisi, sayı:51, 2013.
- Heywood, Andrew (2007), Siyaset, (çeviri, Bekir Berat Özipek ve diğerleri), Adres Yayınları, Ankara.
- İşçi, Metin (2012), Siyasi Düşünceler Tarihi, Der Yayınları, 3.Basım, İstanbul.
- İşçimen. Metin (2015), “Parlamenter Sistemin Avantajları”, <http://www.iktisadi.org/parlamenter-sistemin-avantajlari-guclu-yanlari.html> . E.T: 10.03.2015.
- Kahraman, Mehmet (2012), “ Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık ya da Yarı- Başkanlık Sistemlerinin Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:9, Sayı: 18, 2012.
- Kalaycıoğlu, Ersin, (2005) “Başkanlık Rejimi: Türkiye’nin Diktatörlük Tehdidiyle Sınava” Başkanlık Sistemi TBB Yayını Ankara.
- Kalaycıoğlu, Ersin (2013),”Karşılaştırmalı Siyaset” Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler Anadolu Üniversitesi web-ofset tesisleri, Eskişehir.
- Kamalak, İhsan, (2007), Başkanlık Sistemi ve Türkiye, Can Matbaası, İstanbul.
- Kamalak, İhsan (2009), “Başkanlık Sistemi Türkiye’ye Uyar mı?” <http://www.toplumvedemokrasi.org.tr/index.php/tdd/article/view/118> 2009 E.T: 12.01. 2014.
- Karpat, Kemal (1996), Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller AFA Yayınları, İstanbul.
- Keser, Hayri (2011), “ Türkiye ve Başkanlık Sistemi”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, 2011.
- Kili, Suna, Gözübüyük, Şeref (2006), Anayasa Hukuku, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3.Baskı, İstanbul.
- Koçal, Ahmet Vedat (2013), “ Türkiye’de Siyasal Değişme Bağlamında Küreselleşme Sürecinde Muhafazakârlığın Dönüşümü”, VI. Türkiye Lisansüstü Çalışma Kongresi Bildirimler Kitabı II (6-8 Mayıs 2013), Star Ajans Matbaacılık, Bursa.

- Kuzu, Burhan (2014), “Başkanlık Sistemine Geçmek Seçim Barajını Kaldırmak Demektir” İzü Bülten, sayı: 23, Yıl:3, Mayıs 2014.
- Kuzu, Burhan (2010), “ Türkiye, Başkanlık Sistemine Geçer mi? Başbakan, Başkan Olur mu ?”, [http://arayis.org/2010/09/burhan-kuzubaşkanlık_sistemi-başkan-da -düşünüyor/](http://arayis.org/2010/09/burhan-kuzubaşkanlık_sistemi-başkan-da-düşünüyor/). E.T:09.01.2015.
- Kuzu, Burhan (2015), “ Türkiye İçin Başkanlık Sistemi” <http://www.burhankuzu.gen.tr>. E.T:10.01.2015.
- Küçük, Adnan (2012), Türkiye'nin siyasal ve Anayasal Rejimi, Orion Yayınevi, Ankara
- Küçük, Adnan, Karadağ, Ahmet (2013), Türkiye’de Siyasal Hayat, Orion kitapevi, Ankara.
- Oder, Bertil, Emrah (2005) “Türkiye’de Başkanlık ve Yarı- Başkanlık Rejimi Tartışmaları:1991-2005 Yılları Arasında Basına Yansıyan Öneri ve Tepkilerden Kesitler” Başkanlık Sistemi, TBB Yayınları, Ankara.
- Oktay, Cemil (2012), Siyaset Bilimi İncelemeleri, Alfa Basım Yayın Dağıtım A.Ş, 6.Baskı, İstanbul.
- Oktay, cemil (2013), Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler, Anadolu Üniversitesi web-ofset, Eskişehir.
- Okutan, Çağatay (2012) “Başkanlık Sistemi”, Siyaset Bilimi, Orion Kitapevi, Ankara.
- Onar, Erdal (2005), “Türkiye’nin Başkanlık veya Yarı Başkanlık Sistemine Geçmesi Dönüşülmelimidir?”, Başkanlık Sistemi, TBB Yayını, Ankara.
- Ortadoğu Teknik Üniversitesi Atatürkçü Düşünce Topluluğu, “ Başkanlık Sistemine Hayır”,<https://www.google.com.tr/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#> E.T: 12.02.2015.
- Ökmen, Müntekin ve Erhal, Azra (1983), Herodot Tarihi, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Özbudun, Ergün (2015), Anayasa Hukuku, [http://www.eogrenme.acikogretim.edu.tr/eKitap/ HUK209U.pdf](http://www.eogrenme.acikogretim.edu.tr/eKitap/HUK209U.pdf). E.T: 15.04 2015.
- Özbudun, Ergün (2010), Türk Siyasal Hayatı, Anadolu Üniversitesi, Web-ofset Tesisleri, 7. Baskı, Eskişehir.

- Özdemir, Haluk (2015), “ Amerika’yı Yeniden Keşfetmek: Başkanlık Sistemi Üzerine”, <http://www.ankarastrateji.org/yazar/doc-dr-halukozdemir/amerika-yi-yeniden-kesfetmek-baskanlik-sistemi-uzerine>. E.T: 03.03.2015.
- Özkul, Fatih (2014), “Başkanlık Sistemi Üzerine ABD ve Azerbaycan modeli Karşılaştırılması”[http:// www.tbbergisi.org.tr](http://www.tbbergisi.org.tr). E.T. 12.12.2014.
- Parsak, Mehmet (2012), “ Parlamenter/ Başkanlık/ Yarı Başkanlık Hükümet Sistemlerine Genel Bir Bakış ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Hükümet Sistemi”, Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Merkezi, Makale No:1, Kasım 2012.
- Ramazanoğlu, Yıldırım M. (2012), Farklı Bir Bakışla Anayasa Gerçeği, Ege Basım, İstanbul,
- Retornaz Aksoy, Eylem (2013), Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, Eskişehir.
- Roskin Michael G. (2012), (çeviren, Bahattin Seçilmişoğlu), Çağdaş Devlet Sistemleri, Adres Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- Sabine, George (1969), Siyasal Düşünceler Tarihi (Çeviren: Harun Rızatepe), Sevinç Matbaası, Ankara.
- Saklı, Ali Rıza (2013), “ Yeni Türkiye Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri ile Yerinden Yönetim Modelleri”, Yeni Türkiye Dergisi sayı:51, 2013.
- Sarıca, Murat (1993), Siyasi Düşünce Tarihi, Gerçek Yayınları, 6. Baskı, İstanbul
- Sayarı, Sabri (2013), “Çoğunlukçu Kurumsallaşmış Başkanlık Sistemi: ABD”, Siyasal Sistemler, Anadolu üniversitesi web-ofset tesisleri Eskişehir.
- Sezgin,Tuğba (2014) “Başkanlık Sistemi ve Türkiye” , <http://akademikperspektif.com/2013/09/28/baskanlik-sistemi-ve-turkiye/> . E.T: 12.10.2014.
- Sofuoğlu, Murat (editör), Süreç Analiz Dergisi, sayı: 9. (Mayıs-Haziran) 2014.
- Soysal, Taner, (1997), “ Başkanlık Sistemi Çözüm Olabilir Mi?”, <https://www.facebook.com/notes/ahmet-dursun/ba%C5%9Fkanlik-sistemi-%C3%A7%C3%B6z%C3%BCm-olabilir-mi/192644360765990>. E.T: 05.02.2014.

- Şahin, Köksal (2014), “Türkiye’de Hükümet Sistemi Tartışmalarına Siyasi Kültür ve Demokrasi Eksenli Bir Yaklaşım”, Sakarya İktisat Dergisi.
<http://ww2.sakaryaiktisat.com/?folio=7POYGN0G2> E.T:14.07.2014
- Şenel, Alâeddin (2008), Siyasal Düşünceler Tarihi, Bilim Sanat Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- Tamgüç, Nuray (2015) , “ Yasama Yürütme İlişkileri ve Hükümet Sistemleri”
<https://www.google.com.tr/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#> E.T: 03.02.2015.
- Tannenebaum, Donald; Schult, Davit (2008), Siyasi Düşünce Tarihi, Adres Yayınları, 4.Baskı, Ankara.
- Tataroğlu, Muhittin (2006), “Parlamentar ve Başkanlık Sistemlerinde Siyasi İktidar ve Bürokrasi İlişkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”
Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt:13, Sayı:1, 2006.
- T.C. Resmi Gazete, 31 Mayıs 1961, Sayı:10816, Başbakanlık Devlet Matbaası.
- Tunaya, Tarık Zafer (1988), Türkiye’de Siyasal Partiler Cilt1 İkinci Meşrutiyet Dönemi, Hürriyet Vakfı Yayınları, 2.Baskı, İstanbul.
- Tuncel, Gökhan, (2013), Türkiye’de Siyasal Hayat, Orion Kitapevi, Ankara.
- Tunç, Hasan, Yavuz, Bülent, “Avantaj ve Dezavantajlarıyla Başkanlık Sistemi” TBB Dergisi (2009) sayı:81.
- Turan, İlter, (2005) “Başkanlık Sistemi Sevdası Zayıf Temelli bir Özlemdir”
Başkanlık Sistemi, TBB Yayınları, Ankara.
- Turhan, Mehmet (2005), Anayasal Devlet, Natürel Yayınları, 4.Baskı, Ankara.
- Turhan Mehmet (2012), “ Anayasa Hukukunda Hükümet Sistemleri Tartışmaları”
Liberal Düşünce Dergisi, Yıl:17, Sayı: 66, 2012.
- Türk, Hikmet Sami (2003), Daha İyi Bir Anayasa İçin, Tesav Yayınları, Ankara.
- Türköne, Mümtaz’er (2008), Siyasal Sistemler, Lotus Yayınevi, Ankara.
- Yaman, Abdulsamet (2013), “ Başkanlık Sistemi, Uygulamaları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, FÜ. Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 24/1, 2013.

- Yaşamış, Firuz Demir (2001), Türkiye’de Devletin ve Demokrasinin Yeniden Yapılanması, Doruk Matbaası, İstanbul.
- Yayla, Atilla (2014), Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler, Liberte Yayınları, Ankara.
- Yazıcı, Serap (2005), ‘‘Başkanlık Sistemleri’’ Başkanlık Sistemi, Türkiye, TBB Yayını Ankara.
- Yazıcı, Serap (2011), Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri Türkiye İçin Bir Değerlendirme, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Yazıcı serap (2012), Anayasa I, Anadolu üniversitesi web- ofset tesisleri, Eskişehir.
- Yazıcı, Serap, ‘‘ Türkiye’nin Siyasal Sistem Arayışları’’, Süreç Analiz Dergisi, Sayı:9, 2014.
- Yıldız, Hüseyin (2013), ‘‘ Türkiye’de Parlamentarizm Uygulamaları’’İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:4, Sayı: 1, 2013.
- Yılmaz, Faruk (2012), Türk Anayasa Tarihi, İz Yayıncılık, İstanbul,
- Yılmaz, Sait (2012), ‘‘Başkanlık Sistemi; ABD, Türkiye’ye Örnek Olabilirmi mi?’’ 21. Y.Y Türkiye Enstitüsü. [http:// www.21yyte. Org/tr/araştırma/abd/2012/05/28/6818/](http://www.21yyte.Org/tr/araştırma/abd/2012/05/28/6818/). E.t: 12.08.2013
- Yılmaz Turgut, Nükhet (2015), ‘‘ Siyasal Muhalefet Demokrasinin ‘‘Onsuz Olmaz’’ Unsurudur’’,<https://www.google.com.tr/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#> E.T: 12.04.2015.
- Yılmaz, Zafer (2005), ‘‘ Platon’un Tiranlık Eleştirisi’’<http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunisobil/article/download/1020000223/1020000218> . E.T: 12.04.2015
- Yüksel, Cüneyt (2014), ‘‘ Türkiye’nin Gelecek Siyasi Sistem Tercihi Rasyonelleştirilmiş Parlamentarizm, Yarı Başkanlık ve Başkanlık Sistemi’’ Yasama Dergisi, Sayı: 25, <https://www.google.com.tr/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#> E.T: 12.08.2014.
- Zürcher, Eric Jan (2006), Modernleşen Türkiye Tarihi, Çeviren: Yasemin Saner Gönen, İletişim Yayınları İstanbul.

<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>. 1924 Anayasası, , T.Düstur, cilt 26,s.170, Resmi gazete 1945-5905, TBMM sitesi.11.10.2014.

<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>, 1961 Anayasası''Türk Anayasa Hukuku sitesi.www.anayasa.gen.tr. E.t. 06.07.2014.

<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm>1982 Anayasası'' Türk Anayasa Hukuku sitesi, E:t.21.08.2014

<http://www.baskanlik sistemi.com/turkiyede-baskanlik-sistemi-tartismalari.php>,Türkiye'de Başkanlık Sistemi Tartışmaları. E.T: 13.05.2013.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı soyadı: Ayten YILDIZ
Doğum yeri tarihi: Muş/ 1987
Medeni Hali: Bekâr
İletişim Bilgileri: 05439672287
aytenyildiz35@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

1995-2003: Işıkkent İlköğretim İlkokulu (İzmir)
2003-2007: Çimentaş Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesi (İzmir)
2008-2012: Niğde Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü
2012- ? : Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi
Anabilim Dalı Yüksek Lisans

YABANCI DİL: İngilizce

TEZ ve SEMİNER: Belediyelerin Ekonomik girişimleri İzmir Büyük Şehir
Belediyesi Örneğinde (lisans)
A.B.D' de Kamu Yönetimi ve Başkanlık Sisteminin
Türkiye'de Uygulanabilirliği (seminer)